

Δρομολόγιο

ΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

ΠΕΖΟ ΒΑΣΙΛΗΣ ΤΣΙΑΜΠΟΥΣΗΣ:
Το καπέλο ΣΩΤΗ: ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ: Ο
αραβώννας της Μπέμπας ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΜΑΡ-
ΓΑΡΙΤΟΠΟΥΛΟΣ: Τα αρχεία της Ε.Π.Ο.Ν.
ΓΙΩΡΓΟΣ ΡΟΥΒΑΛΗΣ: Η εφημερίδα **ΠΟΙΗΣΗ**
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΕΝΑΣ, ΝΩΝΤΑΣ Α. ΠΑ-
ΤΣΑΚΑΣ **ΔΟΚΙΜΙΟ** ΓΕΩΡΓΙΑ ΚΑΡΑΓΚΙΟ-
ΖΗ - ΝΟΥΜΕΡΤΖΗ: Η συμβολή του Τζον Λοκ
και του Ζαν Ζακ Ρουσσώ στην αναμόρφωση της
εκπαίδευσης ΙΩΑΝΝΑ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ:
Τεχνοπαίγνιον: Φύλλον (γύμνασμα) **ΣΕΛΙΔΕΣ**
ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΓΙΩΡΓΟΣ Κ. ΑΓΓΕΙΟ-
ΠΛΑΣΤΗΣ: Οι φιλαρμονικές της πόλης των
Σερρών στην ιστορία ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΣΑΡΟΥ-
ΧΑΣ: Άγνωστες πληροφορίες για τη Μονή Αγί-
ας Κυριακής Αλιστράτης **ΔΡΟΜΟΔΕΙΚΤΕΣ**

Δρομολόγιο

Περιοδικό λόγου και τέχνης

(Τρίμηνη Περιοδική Έκδοση)

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ

“Πυξίδα”

(πολιτιστική εταιρεία μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα)

ΕΚΔΟΤΗΣ

Σάκης Π. Αραμπατζής

Διευθύνεται από Επιτροπή:

Χρήστος Σαμαράς, Γιώργος Ν. Αψηλίδης,

Χρήστος Πολατιδής, Ελένη Ιωαννίδου

Τεύχος 5

Φθινόπωρο 2004

Τιμή: 5 €

ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΕΣ, ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ, ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ:

TAX. Δ/ΝΣΗ: Τ.Θ. 112, 62100 Σέρρες

τηλ. 23210 55557 / E-mail: dromologio@hotmail.com

ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ:

Εσωτερικού Ιδιωτών: 20 €

Τράπεζες, Δήμοι, Ν.Π.Δ.Δ., Εταιρίες 100 €

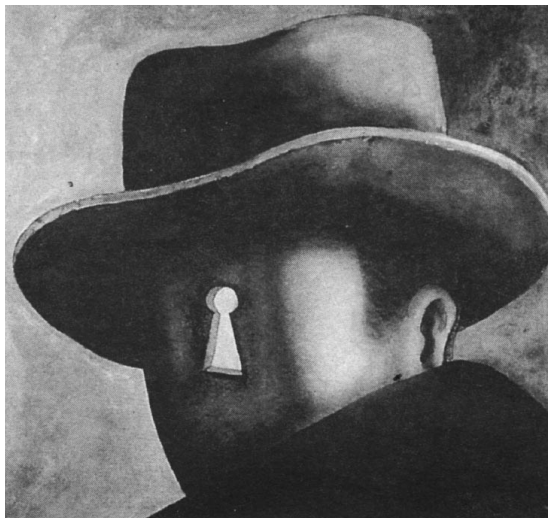
Κοινότητες, Σύλλογοι 50 €

Π.Ε. ΠΥΞΙΔΑ: Έδρα Σέρρες, Βενιζέλου 3, Όροφος 1^{ος}

ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ • ΦΙΛΑΜ • ΕΚΤΥΠΩΣΗ:

ΛΙΘΟΓΡΑΦΙΚΗ Λευκώνας Σερρών, Τηλ.: 23210 98890

ISSN 1109-8228

ΒΑΣΙΛΗΣ ΤΣΙΑΜΠΟΥΣΗΣ

Το καπέλο

Πήγα και τους πήρα απ' το λιμάνι. «Δεν ήθελα να φέρω τ' αυτοκίνητο», μου είπε. «Στην επιστροφή θα περιμέναμε ώρες στην ουρά». Πάντως το φέρι μποτ είχε έρθει σχεδόν άδειο. Κι από τις δώδεκα τα δρομολόγια θα σταματούσαν ως τις τρεις, οι ναυτεργάτες είχαν στάση εργασίας. Σε μια αφίσα έγραφε: «Η Πρωτομαγιά δεν είναι αργία, είναι απεργία!» Άνοιξα τους υαλοκαθαριστήρες. Απ' την προηγούμενη η Μετεωρολογική Υπηρεσία είχε προβλέψει πως η μέρα θα ήταν βροχερή. Αυτό αποθάρρυνε τους εκδρομείς να έρθουν στο νησί.

Στη διαδρομή τον κοίταξα πλαγίως. Κάτω απ' το τζόκεϊ η όψη του ήταν συνεφιασμένη. Τα μάγουλά του ωχρά και το καρύδι του λαιμού του ανάγλυφο. Από αμηχανία ανοιγόκλεινε τα δάχτυλά του, μια μικρή τσάντα που

έφεραν την είχαμε βάλει στο πορτ μπαγκάζ. Η Νίνα πίσω δε μιλούσε. Τα χείλη της για πρώτη φορά, όσο τη γνώριζα, ήταν άβαφα.

Ο μικρός έπαιζε μ' ένα «ηλεκτρονικό». Στη διαδρομή τού απηύθυνα το λόγο αλλά δε μ' απάντησε. «Τι σε ρωτάει ο κύριος Γιάννης!», του είπε εκείνος ευγενικά, μα ο μικρός θύμωσε: «Μη μου μιλάτε! Προσπαδώ να κάνω ρεκόρ!».

Φτάσαμε στο σπίτι. Βγήκε η Φωφώ και τους υποδέχτηκε. Έπειτα πήγε στην κουζίνα να ψήσει καφέ. Ο μικρός ξάπλωσε στον καναπέ κι αφοσιώθηκε στη συσκευή του. Οι άλλοι καθίσαμε δίπλα στη σύμπα. Ήταν τεράστια και δούλευε με βεντιλατέρ. Μας τη χάρισε εκείνος πριν από χρόνια, μετά από το θάνατο της μάνας του. Μ' αυτή ζέσταιναν το σαλόνι του πατρικού του σπιτιού.

Το σπίτι τους ήταν το πιο όμορφο αρχοντικό της Δράμας. Φτιαγμένο από λαξευτή πέτρα και στο εσωτερικό του είχε υπέροχες τοιχογραφίες. Όποιος το έβλεπε καταλάβαινε ότι οι ιδιοκτήτες του είχαν ξοδέψει ολόκληρη περιουσία για να το χτίσουν. Όταν όμως έγινε το τελευταίο «ρυμοτομικό» της πόλης, πέρα απ' τ' ότι από παλιά είχε κηρυχθεί «διατηρητέο», δεσμεύτηκε κι η χρήση του. Μπορούσε, πλέον, να γίνει μόνο αίθουσα τελετών του Δήμου, μια απόφαση που θύμιζε τη φράση: «Με ξένα κόλλυβα μνημόσυνο!»

Ο ίδιος δεν υπέβαλε ενστάσεις ούτε προσπάθησε να «μεταπείσει» τους μελετητές, αν και είχε το θράσος να το κάνει. Ήταν ακόμα στα καλά του και τα φράγκα τα έβγαζε με το τσουβάλι. Ακόμα, δεν υποχρέωσε το Δήμο να τ' αγοράσει μέσα σ' εύλογο χρονικό διάστημα ειδικά να συναινύσει στον αποχαρκτηρισμό του. Αντίθετα, του είχε κολλήσει η ιδέα να δωρίσει το οίκημα στην πόλη, για να τον ανακηρύξουν ευεργέτη της. Ευτυχώς όμως καθυστέρησε να υλοποιήσει την απόφασή του, μάλλον γιατί δεν είχε καλές σχέσεις με το δήμαρχο.

Έπειτα εμφανίστηκε στη ζωή του η Νίνα. Όψιμος έρωτας, αχαλιναγώγητος. Εκείνη ήταν εντυπωσιακή γυναίκα, μα λέγονταν πολλά για τη ζωή που έκανε. Είχε και το μικρό, από έναν παλιότερο δεσμό της. Οι φίλοι πέρασαν πάνω του να τον σώσουμε, εκείνος δεν άκουγε κανένα. Στο τέλος τη ζήτησε σε γάμο, μα εκείνη παραδόξως αρνήθηκε...

Αφού ήπιαμε τους καφέδες, πιάσαμε συζήτηση για τον τουρισμό του νησιού. «Είμαι της γνώμης», είπα, «ότι οι προοπτικές είναι πολύ καλές!». «Αν δώσω το σπίτι... ίσως χτίσω ένα μικρό ξενοδοχείο στο Λιμένα», είπε εκείνος. «Αν απομείνει τίποτε στα χέρια μας!», μουρμούρισε η Νίνα. Η γυναίκα μου πήρε το φλιτζάνι της κι άρχισε να το «διαβάξει». «Θα κάνεις ένα μεγάλο ταξίδι!», της είπε. «Κρουαζιέρα;», ειρωνεύτηκε εκείνη. «Μόνη! Τελείως μόνη!», απάντησε η Φωφώ. Εκείνος χαμογέλασε, «Αυτό το φλιτζάνι είναι δικό μου!», είπε. «Βλέπω όμως και πολλά λεφτά!», προσπάθησε η γυναίκα μου να καλύψει τη γκάφα της. Και βάζοντας το δάχτυλο μες στο φλιτζάνι τού έδειχνε κάτι. «Να τα, αν δεν πιστεύεις! Πάρα πολλά!». «Είναι αυτά που

χρωστάμε στις τράπεζες!», είπε η Νίνα. «Ακόμα κι αν το υπουργείο απο-
χαρακτήρισε το οίκημα και το πουλήσουμε, δε θα περισσέψει τίποτε για
μας». «Τελικά... μήπως ήρθε η ώρα να πάμε για φαγητό;», προσπάθησα ν'
αλλάξω τη συζήτηση. «Και ο “Αρχάγγελος”;», ρώτησε εκείνος. «Εγώ δεν
έρχομαι στο μοναστήρι», θύμωσε η Νίνα. «Σ’ το ξεκαθάρισα απ’ το πρωί!
Αν θέλετε, να πάτε μόνοι σας!»...

Μέχρι να φτάσουμε στο «Κλύσμα», στο ταβερνάκι του κυρ-Αντώνη, ο
καιρός καλυτέρευε αισθητά. Καθίσαμε έξω φορώντας τις ζακέτες μας. Ο
ήλιος μας χτυπούσε κατακούτελα κι ένα αεράκι απ’ τη μεριά της θάλασσας
μας ανακάτευε τα μαλλιά. Παραγγείλαμε γαλέο σκορδαλιά και ψιλό ψα-
ράκι. Ο μικρός ζήτησε σουβλάκια και τηγανητές πατάτες. Πιάστηκε όμως
πάλι με το ηλεκτρονικό του και ούτε που τα άγγιξε.

Με το ούζο η διάθεσή μας έσιαζε κι αρχίσαμε να θυμόμαστε ευχάριστες
στιγμές απ’ τα παλιά. Από το αυτοκίνητο έφερε την κιθάρα και είπαμε
δυο τρία τραγουδάκια, η Νίνα είχε υπέροχη φωνή. Εκείνος σιγοψιθύριζε τα
λόγια, όταν, ξαφνικά, ένα αεράκι του άρπαξε το καπέλο. Στην κορυφή του
ξυρισμένου κεφαλιού του φάνηκε, σαν ψαροκόκαλο τσιπούρας, η βαθιά τομή
και οι ραφές απ’ την εγχείρησή. Μόλις ο μικρός αντιλήφθηκε το γεγονός,
παράτησε το ηλεκτρονικό κι έτρεξε σαν αστραπή να πιάσει το καπέλο. Το
έφερε και του το φόρεσε στο κεφάλι. Έπειτα τον αγκάλιασε και δεν ξεκολ-
λούσε από πάνω του.

Πέντε η ώρα τους πήγαμε στο λιμάνι. Μέχρι να φύγει το φέρι μποτ
καθίσαμε στο καφενείο. «Καλύτερα να πιούμε καμιά σόδα!», είπα εγώ. Προ-
σπαθήσαμε να βρούμε κάτι να συζητήσουμε, αλλά η κουβέντα δεν έστρωνε
με τίποτε. Κάποια στιγμή εκείνοι ανέβηκαν στο πάνω κατάστρωμα του
πλοίου κι εμείς μείναμε απ’ έξω να τους κοιτάζουμε.

Η Νίνα κάθισε σε μια πλαστική καρέκλα κι έβαλε τα γυαλιά της.
Ακίνητη, φαινόταν σαν να ατένιζε στο βάθος το βουνό. Το Ύψάριο την προ-
ηγούμενη χρονιά είχε καεί τελείως. Κι εκεί που κάποτε πρασίνιζαν ελιές,
τώρα υπήρχαν μόνο αποκαϊδία. Ο μικρός όρδιος δίπλα στη μάνα του έπαιζε
το ηλεκτρονικό του. Εκείνος, μόλις το πλοίο ξεκίνησε να φύγει, σήκωσε το
χέρι και μας αποχαιρέτησε.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΕΝΑΣ

Τρία Ποιήματα

Τα κορίτσια
με τα ματά μαλλιά
στον άνεμο,
τα μωρίζοντας
γαστρι
και
κίτρο
κι
αγοκέρι.

*Τα κορίτσια,
η αυγή
μας
μυστικός
μέρας.*

*Τα κορίτσια,
η πηριά
γοργόνα,
η συζογώντας
τα πέλαγα.*

Ραΐς
παλιών άστρων,
και ροξίς δεξινών ράχες.
Φράσις Αιορκίς,
το ασήμι
των φύλλων της ελιάς,
πάνω στο μπλε
του Αρχιπελάγους.

Τόσο οικείο
το Αρχαίο
και
τόσο αρχαίο
το Οικείο.

Ο αρραβώνας της Μπέμπα

Όταν ο πατέρας μου ρώτησε την αδερφή μου τη Μπέμπα τι θέλει να γίνει άμα μεγαλώσει, η Μπέμπα απάντησε: Θέλω να παντρευτώ.

Το χίλια εννιακόσια εβδομήντα δύο, η Μπέμπα με περνούσε τέσσερα χρόνια. Τόσα με περνάει και τώρα. Πάντως, τότε, είχε κλείσει τα δεκαοχτώ, κι όλη μέρα καθόταν μπροστά στον καθρέφτη κι έσπαγε μιμιπικία και τους έβαζε Κλεραζίλ. Ο γιατρός έλεγε πως ήτανε ορμονικό, ορμονικό ήτανε και που καμιά φορά υπονοητούσε. Σηκωνότανε τη νύχτα και κυκλοφορούσε σαν το φάντασμα, πήγαινε στην κουζίνα, άνοιγε το ψυγείο, περιδρόμιαζε κι έπειτα γύριζε ήσυχα-ήσυχα στο κρεβάτι της. Τη φωνάζαμε Μπέμπα απ' το Βασιλική. Το χίλια εννιακόσια εβδομήντα δύο, όταν σε βαφτίζανε Βασιλική, σε φωνάζανε Μπέττυ, ή Βίκυ, ή Μπέμπα. Δεν σε φωνάζανε Βάσω. Τότε, Βάσω λέγανε τα μηχανάκια: Καβασάκι, Καβάσω, Βάσω. Ήταν διαφορετική εποχή: στα πάρτυ χορεύαμε σφιχτά, αλλά μόνο τα Σάββατα ήταν αδιανόητο να χορέψεις σφιχτά μεσοδρόμαδα. Η Μπέμπα αλληλογραφούσε μ' έναν άγνωστο απ' τη Φιλανδία, οι pen pals – έτσι τους λέγαμε – ήτανε της μόδας, εγώ δεν αλληλογραφούσα με κανέναν, ήμουνα δεκατεσσάρων χρονών, φορούσα σουτιέν χωρίς περιεχόμενο, περίμενα να μεγαλώσω λίγο για να να πάω στο Κατμαντού, στα Ιμαλάια, να γίνω ναρκωμανής. Ο αδερφός μας, ο Γιαννίκος (τ' ονομά του ήταν αποτέλεσμα καθγά των δυο παππούδων) ήταν εντεκάμισι χρονών, όπου τον αφήνες, εκεί τον έβρισκες. Γαλήνιος, ευτυχισμένος. Όλοι οι υπόλοιποι υποφέραμε.

Ο πατέρας μου φοβόταν πως η Μπέμπα θα γινόταν σύζυγος, νοικοκυρά και πολύτεκνη, πως εγώ θα γινόμουνα πουτάνα και πως ο Γιαννίκος πήγαινε γραμμή για τοιούτος. «Τοιούτος»: αδερφή, γκέι, που λέμε.

Ο πατέρας έπεσε έξω και στα τρία.

Μόλις η Μπέμπα δήλωσε ανοιχτά αυτό που όλοι ήδη ξέραμε, ότι δηλαδή βιαζότανε να παντρευτεί, ο πατέρας έπαθε γαστρορραγία και τον πήρε ασθενόφορο. Ήθελε να σπουδάσουμε και οι τρεις, να παντρευτούμε όταν έρδει ο καιρός και να μη γίνουμε πουτάνες και τοιούτοι. Δεν του περνούσε απ' το μυαλό μήπως γίνουμε πρεζάκια: ήταν διαφορετική εποχή, οι γονείς δεν ανησυχούσαν για τα ναρκωτικά, τους έκοβε κρύος ιδρώτας, μήπως κάποιος σου ρίξει στάχτη στο θερμούτ και σε πηδήξει σαν να 'σαι φράχτης, μήπως κολλήσεις αφροδίσιο και μήπως μείνεις έγκυος. Για να σε τρομάζουνε περισσότερο λέγανε «να μη γκαστρωθείς», ακουγότανε πολύ τρομακτικό. Επιπλέον, ανησυχούσαν μη μείνεις ξύλο απελέκητο. Για τ' αγόρια ανησυχούσαν μήπως τυφλωθούν ή κουφασθούν αυνανιζόμενοι. Αυτά. Το μόνο που ήξερε να

λέει η μάνα μας ήταν: «δίκιο έχει ο πατέρας σας», καθώς και διάφορα συνώνυμα⁸ είχε μια κασέτα στο μυαλό, δεν είχε περισσότερες. («Κασέτα»: τώρα, η έκφραση δεν χρησιμοποιείται πια⁹ ήταν διαφορετική εποχή: τότε γράφαμε τα τραγούδια σε κασέτες¹⁰ επειδή, ακούγαμε κασετόφωνα). Ακόμα κι όταν ο πατέρας επέμενε πως ο γάιδαρος πετάει, εκείνη συμφωνούσε¹¹ ο γάμος τους ήταν μισοδιαλυμένος λόγω συμφωνίας χαρακτήρων.

Η Μπέμπα είπε: «Θέλω να παντρευτώ αμέσως», κι όλοι συμπεράναμε ότι, εκτός από ορμονικά προβλήματα, είχε «δεσμό». «Δεσμός»: γκόμενος, που λέμε σήμερα. Η μάνα μου υποπτεύτηκε το Φιλανδό. Αλλά, η Μπέμπα δεν είχε δεσμό, ούτε δι' αλληλογραφίας. Ήθελε να της βρούμε εμείς. Ο πατέρας μου πήρε ένα τεφτέρι κι άρχισε να σημειώνει όλους τους γνωστούς του: ο γιος του Τριγόπουλου, του γιατρού, έπρεπε ν' αποκλειστεί λόγω νόματος. Διαφορετική εποχή: οι γυναίκες δεν κρατούσαν το οικογενειακό τους όνομα. Μπέμπα Τριγοπούλου¹² απαράδεκτο. Ο γιος του Φιλιππάκη, που είχε εταιρεία ταξί, παραήτανε μικρός¹³ στα είκοσι δεν ζητάς έναν άντρα σε γάμο: πρέπει πρώτα να σπουδάσει και να πάει στρατό. Όσο για το γιο του Πιτένη, που σπούδαζε στο Πολυτεχνείο, ήτανε χίππης. Πώς να κάνεις πρόταση σε χίππη; Αυτός θα 'χει δεσμούς με τη σέσουλα¹⁴ ο πατέρας ισχυριζόταν ότι το Πολυτεχνείο ήτανε κωλοχανείο¹⁵ ότι τα καλοκαίρια κατέβαινε εν σώματι στα Μάταλα. Εννοείται πως ανυπομονούσα να μπω στο Πολυτεχνείο. Κι έπειτα, να πάω στο Κατμαντού.

Καθώς περνούσανε οι μέρες, οι επιθυμίες της Μπέμπας γίνονταν όλο και πιο συγκεκριμένες: ήθελε έναν τριανταπεντάρη, με λεφτά, με αυτοκίνητο, με εξοχικό και τα σχετικά. Ποια ήταν τα σχετικά δεν καταλάβαμε. Οπότε, ο μπαμπάς βάλθηκε να ψάχνει γεροντοπαλικάρα και ζωντοχήρους¹⁶ όχι ότι τρελαινότανε στην ιδέα πως η Μπέμπα θα παντρευόταν γέρο άνθρωπο. Ήταν διαφορετική εποχή: στα τριάντα πέντε ήσουν μεσήλικας¹⁷ γκριζοί κρόταφοι και τέτοια. Στα σαράντα πέντε ήσουν απόμαχος. Κι αν δεν είχες παντρευτεί, είτε έμενες ακόμα με τη μαμά σου (γεροντοπαλικάρο), είτε μόνος σε αμαρτωλή γκαρσονιέρα και ήσουν πλέμπου¹⁸ και η κοινωνία σε φθονούσε.

Μέσα σε λίγες εβδομάδες είχαμε γίνει κυνηγοί κεφαλών: μέχρι κι εγώ που δεν νόγαγα από γάμους, άρχισα να καλοκοιτάω τους καθηγητές στο σχολείο για χάρη της Μπέμπας. Κι ο Γιαννίκος, που δεν νόγαγε από τίποτα, καλοκοιτάγε το δάσκαλό του στο δημοτικό. Αλλά, ανακαλύψαμε πως ήταν κιόλας παντρεμένος. Λοιπόν, το πόσοι παντρεμένοι άνθρωποι υπήρχαν δεν περιγράφεται¹⁹ μέχρι τότε, νόμιζα πως ο γάμος ήταν ατύχημα, πως μερικοί το πάθαιναν, ενώ άλλοι δεν το πάθαιναν.

Ωσπου μια μέρα, κατέπλευσε η θειά μας η Κούλα κι αναφώνησε: «Βρήκα γαμπρό! Είδε τη Μπέμπα μας και του άρεσε!» Μα πού στο καλό την είδε; αναρωτηθήκαμε εν χορώ σχεδόν. Αφού η Μπέμπα σπάει μιτσιμπίκια και βγαίνει μονάχα για ν' αγοράσει το Φαντάζιο. Μπας και την «είδε» ο

περιπεράς; Μπας και την «είδε» ο τύπος που 'χει το βουλκανιζατέρ δίπλα; Μπας και την είδε κανένας απ' το απέναντι μπαλκόνι και της έκανε νοήματα; Όχι, όχι, την είδε ένας αξιοπρεπής τριανταεφτάρης, υπερβολάθος, με αυτοκίνητο (τη μάρκα δεν την ήξερε η θεία Κούλα) και σπίτι στο Γαργητό. Πού πέφτει ο Γαργητός; Ούτ' αυτό το 'ξερε η θεία. Πάντως ο υποψήφιος ήταν από καλή οικογένεια, Γκάγκαρος, όχι δηλαδή τελείως Γκάγκαρος' απ' τα προάστια. Όχι, δεν ήταν απ' τ' αρβανιτοχώρια. Όχι, ο πατέρας του δεν ήταν γιδοδοσικός. Όχι, δεν ήταν ζωντοχήρος. Όχι, δεν χαρτόπαιζε, δεν πεκρούλιαζε και δεν κυνηγούσε γυναίκες. Το τελευταίο δεν χρειάζοταν να μας το πει' άμα κυνηγούσε γυναίκες δεν θ' απευθυνόταν σε προζενήτρα, δεν θα 'βάζε τη θεία Κούλα να κάνει το κονέ. Η λέξη «κονέ» δεν υπήρχε τότε, ήταν διαφορετική εποχή. Πάντως η θεία έκανε το κονέ και συμφώνησαν να έρθει στο σπίτι ο νέος – ο όχι και τόσο νέος – να γνωριστούν με τη Μπέμπα το επόμενο Σάββατο.

Για μένα, ήταν συμφορά. «Δηλαδή πρέπει να 'μαι κι εγώ;» «Πρέπει να φανούμε ενωμένοι σαν οικογένεια,» είπε η μάνα μου. «Μα, κάνει πάρτυ ο Μάκης». «Θα σου αστράψω ανάποδη.» Τέτοια ήταν συνήθως τα επιχειρήματα της μαμάς γι' αυτό κι εγώ αυθαδίαζα εγκληματικά: ήμουνα juvenile delinquent, που λένε. Έβγαζα γλώσσα κι έκλεβα αυτοκίνητα.

Το πρωί του Σαββάτου ένα τεράστιο σπυρί πετάχτηκε στο μέτωπο της Μπέμπας' η Μπέμπα, η μάνα μου, η θεία Κούλα κι ο πατέρας αποφάσισαν πως η μοναδική λύση ήταν να κόψει τα μαλλιά της αφέλειες' την πήγανε στο κομμωτήριο' βγήκε από κει μέσα σαν τη Κλεοπάτρα' μόλις είδε τον εαυτό της με τα καρρέ μαλλιά έβαλε τα κλάματα κι ήθελε να πεθάνει. Όμως το σπυρί στο μέτωπο δεν φαινόταν καθόλου. Τα υπόλοιπα σπυριά τα σκεπάσανε με μείκ-απ και πούδρα' παχύ στρώμα. «Όπως στο σινεμά,» είπε η μαμά, για παρηγοριά. Μείναμε εμβρόντητοι απ' την αναλαμπή αυτή, γι' αυτό, έχει μείνει αξέχαστη.

Όταν έφτασε η ώρα οκτώ, χτύπησε το κουδούνι και μπήκαν τέσσερις άγνωστοι: ο γαμπρός, ο αδερφός του γαμπρού, ο πατέρας του και η μάνα του. Δεν μας έφταναν οι καρέκλες, κι έτσι ο Γιαννίκος κι εγώ βουλευτήκαμε σ' ένα πουφ. Άμα ο Γιαννίκος ανασηκωνόταν λιγάκι, έχανα την ισορροπία μου κι έπεφτα κάτω' όταν ανασηκωνόμουν εγώ, την έχανε ο Γιαννίκος κι έπεφτε ο Γιαννίκος. Ο πατέρας μάς αγριοκοίταζε' όταν μας αγριοκοίταζε ο πατέρας, το ίδιο έκανε κι η μητέρα. Συγχρονισμός.

Πρώτη φορά βλέπαμε αρραβώνα ο Γιαννίκος κι εγώ. Είχαμε πάει σε γάμους – στις ξαδέρφης μας της Βούλας, στου ξαδέρφου μας του Μιχάλη – αλλά, στην πραγματικότητα, ούτε γάμο είχαμε δει. Καθόμασταν έξω απ' την εκκλησία και παίζαμε κουτσό κι εγώ περπάταγα με τα χέρια, γιατί τότε το 'χα αυτό το χούι' μετά, το 'χοψα. Αλλά προτού το κόψω, ο πατέρας μου φόβότανε πως θα γίνω πουτάνα' συν τ' ότι άκουγα δίσκους – πλάκες τις έλεγε – με μουσική βλαθερή για τ' αυτιά και ολέθρια για τα ήδη. Του 'χε

κολλήσει πως ο Μικ Τζάγκερ ήταν τοιούτος.

Συγκεντρωθήκαμε στον αρραβώνα: δεν ήταν ακριβώς αρραβώνας, ήτανε «γνωριμιά» για να δουν ο ένας τη φάτσα του άλλου και να δώσουνε λόγο. Εμένα η επιχειρήση μου φαινότανε μπερδεμα: τέσσερις άγνωστοι άνθρωποι έρχονται στο σπίτι της Μπέμπας, η Μπέμπα δεν ξέρει καλά-καλά ποιος είναι ο γαμπρός και ποιος ο αδερφός του – κι αν της αρέσει πιο πολύ ο αδερφός του, τι κάνουμε; – αλλά οι συμπέδεροι θεωρούν το πράγμα τελειωμένο και φωνάζουν τη Μπέμπα Βασιλική κι η Μπέμπα δεν ακούει διότι δεν τη λένε Βασιλική. Μπερδεμα.

Καθόμαστε όλοι στο βελούδινο σαλόνι της μαμάς, στυλ Λουδοβίκου 15^{ου} ή 16^{ου}, απ' το οποίο έχουμε βγάλει τα καλύμματα για να φαίνεται πως είναι στυλ Λουδοβίκου Τάδε και να κάνουμε εντύπωση. Η μαμά προσφέρει σοκολατάκι, κι εμένα μου πέφτει ένα με μαλακή γέμιση – που τη σιχαίνομαι – και το φτύνω στο χέρι μου, και τότε με αγριοκοιτάνε όλοι. Εκτός απ' τη Μπέμπα που είναι ούφο («κούφο» διαφορετική εποχή, τώρα δεν λέμε πια «κούφο», λέμε π.χ. «γεια σου το άτομο», «τσίου» και τέτοια) και η οποία Μπέμπα έχει τόσο άγχος ώστε σκουπίζει συνέχεια τις παλάμες της στο φόρεμά της. Ίδρωμένες παλάμες, αηδία. Μετά το σοκολατάκι, αρχίζουν να μιλάνε για τον Νείλο. Τον Νείλο, το ποτάμι. Δεν κατάλαβα πώς πήγε εκεί η κουβέντα, αλλά επεκτάθηκε σε διάφορα γεωγραφικά θέματα κι ο πατέρας μου, που έκανε πάντα τον έξυπνο, αράδιασε καμιά δεκαριά ποτάμια και παραποτάμους. Σαν να 'λυνε σταυρόλεξα. Δεν αντιληφθήκαμε γιατί τον έπιασε τέτοιος οίστρος, αλλά, μετά την ποταμολογία έπεσε σιωπή κι η μαμά έτρεξε να φέρει λικέρ, και ήπιαν το λικέρ (με ρούφηγμα: αηδία κι αυτό) κι αρχίσανε να μιλάνε για το αυτοκίνητο του μπαμπά και για το πόσο τυχεροί είμαστε που έχουμε δίπλα βουλκανιζατέρ. Πετάχτηκα κι εγώ και είπα πως ξέρω να οδηγώ και πως άμα μεγαλώσω θα τρέξω στα ράλλυ, αλλά κανείς δεν ενθουσιάστηκε κι ο μπαμπάς ανακοίνωσε βλοσυρά πως είναι ώρα για ύπνο. Απ' τις εννιά. Το Σάββατο. «Άμα θες να με διώξεις,» είπα, «να πάω στο πάρτυ του Μάκη;» Προτού ανοίξει το στόμα του ο μπαμπάς, το άνοιξε ο συμπέδερος και είπε πως τα παιδιά σήμερα – το χίλια εννιακόσια εβδομήντα δύο – έχουνε χάσει κάθε σεβασμό και πως το ξύλο βγήκε απ' το παράδεισο, έκανε μάλιστα μια κίνηση με το χέρι που σήμαινε ξύλο με βέργα ή σανίδα. Μου πέρασε απ' το μυαλό ν' αυθαδιάσω εγκληματικά, αλλά λυπόμουνα τη Μπέμπα που κοιτούσε το γαμπρό με τα μάτια του ψαριού' και που σκούπιζε κάθε τόσο τις παλάμες της στο φόρεμα.

Ζαρώσαμε ακόμα περισσότερο με το Γιαννίκο και κατάπιαμε τη γλώσσα μας. Οι υπόλοιποι συζητούσαν για το πώς η περιοχή γέμισε πολυκατοικίες και ότι δεν έχουμε πια κήπους και ντοματιές. (Δεν θυμόμουνα κανένα κήπο και καμιά ντοματιά). Έπειτα, αναρωτήθηκαν όλοι γιατί άραγε να καταργήθηκε το τραμ. (Ούτε το τραμ θυμόμουνα). Απ' τη γωνία όπου καθόμουν περιμένα, πρώτον, να πουν κάτι για τη δικτατορία – μήπως οι

συμπέθεροι ήταν οπαδοί της 21ης Απριλίου; Αν ήταν, πώς θα αρραβωνιαζόταν η Μπέμπα μ' έναν χουντικό; - δεύτερον, να αναφέρουν το λόγο για τον οποίον είχαν κουβαληθεί. Όμως, δεν είπαν λέξη. Τσιμουδιά. Λες κι ήταν συνεννοημένοι. Λες κι επρόκειτο για υπόθεση κατασκοπείας.

Ο συμπέθερος ήταν δάσκαλος. Η συμπεθέρα δεν ήταν τίποτα: σύζυγος δασκάλου, ίσον τίποτα. Σε μια στιγμή που έπεσε πάλι σιωπή – είχαν εξαντληθεί τα γεωγραφικά, πολεοδομικά και μελλοντολογικά θέματα – ο συμπέθερος ζήτησε να δει τα τετράδια του αδερφού μου. «Για φέρε, τα τετράδια, μικρέ», του είπε, κι ο Γιαννίκος έτρεξε να τα φέρει γιατί ήτανε καλό και υπάκουο παιδί και πρώτος μαθητής, δεν είχε τίποτα να κρύψει και τίποτα για να ντραπεί. Ο συμπέθερος βάλθηκε να τα ξεφυλλίζει συνωφρωμένοι: «Ιδιωτικό, ε;» είπε. «Ναι,» επενέβη ο μπαμπάς, απολογητικά. «Τα στέλνουμε σε ιδιωτικό...» «Στα ιδιωτικά, μοιράζουνε θαδμούς, βάζουνε δέκα με τόνο για να ξαναπάς του χρόνου και να τους πληρώσεις!» φώναξε ο συμπέθερος κι ο Γιαννίκος πισωπάτησε τρομαγμένος. «Α, όχι,» ξαναεπενέβη ο μπαμπάς, «είναι πρώτος μαθητής... πολύ μελετηρός... έχει πολλά ταλέντα...» Για να το αποδείξει, έβαλε τον Γιαννίκο να πει απ' έξω την προπαίδεια και να παίζει ακκορντεόν. «Χριστέ μου,» προσευχόμουν από μέσα μου, «μη με βάλει κι εμένα να παίζω πιάνο, ξέρω μονάχα το 'Καρναβάλι της Βενετίας' κι αυτό κουτσά-στραβά. Χριστούλη μου!» Ίσως ήταν η τελευταία φορά που απευδύνηθα στον Γιαραμπή: ο Γιαραμπής με πούλησε με πρόδωσε σκουληκιάρικα βρέθηκα να παίζω το «Καρναβάλι της Βενετίας» με ιδρωμένες τις παλάμες. Ποτέ ως τότε δεν είχα φανταστεί ότι για να παντρευτεί η μεγαλύτερη αδερφή σου έπρεπε να παίζεις ακκορντεόν και πιάνο, χώρια η προπαίδεια. Και μάλιστα, ενώ, δυο τετράγωνα παρακάτω εκτυλίσσεται πάρτυ στο οποίο χορεύουν σφιχτά το “Angie”. Έκανα δυο-τρία λάθη, αλλά οι συμπέθεροι δεν τα κατάλαβαν χειροκρότησαν, «μπράβο, μπράβο, ωραία». Έπειτα, πάλι σιωπή τάφου.

Ο μπαμπάς είπε τότε (ψέματα) πως η Μπέμπα σχεδίαζε να πάει σε σχολή γραμματέων και να τελειώσει τη Γαλλική Ακαδημία να πάρει το Sorbonne III να έχει, είπε, «ένα εφόδιο, κάποια ανεξαρτησία». Ξαφνικά, άνοιξε το στόμα του ο γαμπρός κι επιτέλους σιγουρευτήκαμε ποιος ήταν απ' τους δυο: όχι ότι είχαν μεγάλη διαφορά μεταξύ τους: «Α, κοιτάζτε κύριε Γιαννούση, εγώ δεν καταδέχομαι η γυναίκα μου να εργάζεται. Ξέρει να μαγειρεύει η Βασιλική; Ξέρει από νοικοκυριό; Άμα δεν ξέρει, δεν πειράζει, θα μάθει. Θα μάθει απ' τη μάνα μου που είναι χρυσοχέρα. Μην ανησυχείτε καθόλου.» «Δεν ανησυχούμε,» απάντησε ο πατέρας που άρχισε να παίρνει ανάποδες. («Παίρνει ανάποδες»: δεν λεγόταν έτσι τότε. Λεγόταν «τσαντίζεται», «ζογαδιάζεται», κτλ). «Δεν ανησυχούμε,» επανέλαβε, «αλλά, αν ήτανε να μάθει οικοκυρικά, θα τη στέλναμε στη Χαροκόπειο Οικοκυρική Σχολή.»

Πολύ βαριά σιωπή. Και τότε, η μαμά έδωσε στη Μπέμπα το δίσκο με

το λικέρ για να ξαναγεμίσει τα ποτήρια. Το λικέρ ήταν τσέρου. Η Μπέμπα όμως ήταν κομματάκι ταραγμένη και δεν έβγαλε πέρα την Mission Impossible της γλίστρησε ο δίσκος, χύθηκε το λικέρ πάνω στο συμπέδρο κι ο λεκές έμοιαζε με αίμα. Και καθώς πήγε να τον σκουπίσει με μια χαρτοπετσέτα, έκανε μια κίνηση με το ιδρωμένο της χέρι και παραμέρισε τη φράντζα απ' το μέτωπό της. Έμειναν όλοι να κοιτάνε το σπυρί, που έμοιαζε με κέρατο. Οπότε, σκέφτηκα, αυτό ήταν, ήρθε η ώρα για καταστροφές. Ήρθε η ώρα να το κάνουμε καλοκαιρινό. Εξάλλου, είχαμε αποφασίσει με το Γιαννίκο πως ο γαμπρός δεν μας άρεσε – φορούσε παντοφλέ παπούτσια με φιογκάκι που κρεμόταν' απαράδεκτο – και πως ο αδερφός του φαινόταν χουντικός' μπροστά στον συμπέδρο, ο πατέρας μας ήταν ο Άγιος Φραγκίσκος της Ασσίζης' μπροστά στη συμπεδέρα, η μάνα μας ήταν η Μαρί Κιουρί. Ενώ σκεφτόμουν τι φριχτό να κάνω, ο μπαμπάς είπε ξαφνικά: «Δεν πας, βρε παιδάκι μου, σ' εκείνο το πάρτυ;», κι εγώ πετάχτηκα πάνω – ο Γιαννίκος έπεσε απ' το πουφ – και τσακίστηκα να ετοιμαστώ – μπλου τζην με δαντέλα στο στρίψωμα – και να βουτήξω παραμάσχαλα τους δίσκους μου. Τη στιγμή που περνούσα μ' έναν πήδο το κατώφλι, ο μπαμπάς εκσφεντόνισε τα κλειδιά του αυτοκινήτου προς το μέρος μου: «Κοίτα μη σε σταματήσει κανένας μπασκίνας!» είπε, ενώ η μαμά γούρλωνε τα μάτια. «Και κοίτα να γυρίσεις πριν απ' τις πέντε το πρωί, ε;» πρόσθεσε ο μπαμπάς, γυρνώντας μ' ένα αδύο χαμόγελο στους επισκέπτες.

Απ' ό,τι έμαθα την επομένη απ' το Γιαννίκο – που χαχάνιζε – κι απ' τη Μπέμπα – που έκλαιγε με λυγμούς – ο γαμπρός ήπια πέντε-έξι λικεράκια και τον πήρανε σηκωτό' ο συμπέδρος διαπίστωσε αγεφύρωτες διαφορές «νοοτροπίας» – είπε – όπως άλλωστε κι ο αδελφός, ο οποίος τα είχε πάρει στο κρανίο. Τότε δεν είχε εφευρεθεί ακόμα αυτή η έκφραση' ήταν διαφορετική εποχή. Όσο για τη συμπεδέρα και τη μάνα μας, δεν διαπίστωσαν απολύτως τίποτα. Το συνοικέσιο χάλασε, οι συμπέδροι μάς κόψανε την καλημέρα, όπως και η θεία Κούλα γιατί, είπε, την εκδέσαμε.

Η Μπέμπα δεν παντρεύτηκε. Τον πρώτο καιρό μετά το φιάσκο κλαψούριζε πως θα μείνει στο ράφι' υπνοβατούσε συστηματικά και τη βρίσκαμε τα ξημερώματα στην κουζίνα να τρώει μαρμελάδες πάχυνε τρία κιλά για να τη διασκεδάσουμε τραγουδούσαμε: Μπέμπα, πόσο έχεις μεγαλώσει, Μπέμπα έχεις γίνει άλλη τόση, Μπέμπαααα! Μπέεεεεεμπα! έπειτα, τα ξέχασε όλα γράφτηκε σε μια σχολή γραμματέων, πήρε το αναθεματισμένο το Sorbonne III (με passable, αλλά το πήρε) της περάσανε και τα σπυριά. Μέχρι πρότινος, μέτραγε τριάντα δύο εραστές. Δεν είναι πολλοί, δεν είναι και λίγοι. Ακόμα αλληλογραφεί μ' εκείνο τον τύπο απ' τη Φιλανδία.

*Η συμβολή του Τζον Λοκ και
του Ζαν Ζακ Ρουσσώ
στην αναμόρφωση της εκπαίδευσης*

Το κίνημα του Διαφωτισμού τον 18^ο αιώνα, «προωθεί μια πνευματική τάση, η οποία προσπαθεί να υπερβεί την κληρονομία που ασκούν η Εκκλησία και η Θεολογία πάνω στη σκέψη, ανάγοντας τη λογική (ορθολογισμός), τις αισθήσεις (αισθησιοκρατία) και την εμπειρία (εμπειρισμός) σε αποκλειστικές πηγές γνώσης. Τα “Φώτα” στηρίζονται κατά πρώτο λόγο στην κοινή λογική (bon sens, gesunder Menschenverstand, common sense)»¹. Εμπνευστές, τιμητές και προσεβυτές του Διαφωτιστικού πνεύματος οι Τζον Λοκ (1632-1704) και Ζαν Ζακ Ρουσσώ (1712-1778), μεταξύ άλλων εξαιρετικών πνευμάτων της εποχής, συνέδεσαν το θεωρητικό υπόβαθρο της εκπαίδευσης της εποχής τους. Ο Λοκ με πίστη στην εμπειρία και τη λογική διαδικασία, αμφισβήτησε τον προκαθορισμό του ανθρώπινου πνεύματος και της δράσης του. Ο Ρουσσώ πρότεινε το ιδεολογικό πλαίσιο μιας νατουραλιστικής παιδείας, μέσω της οποίας σε φυσικό περιβάλλον ελευθερίας και διακριτικής επιτήρησης, απαλλαγμένο από τις συμβάσεις της θρησκείας και της κοινωνίας, διαμορφώνονται άτομα, συναισθηματικά και λογικά ώριμα, ικανά να διαχειριστούν με συνέπεια την ιδιότητα του πολίτη. Η κοινωνία που το 1789 ήταν το ζητούμενο της Γαλλικής επανάστασης, θα μπορούσε να οργανωθεί μέσα από την αναμόρφωση των εκπαιδευτικών δεσμών και προγραμμάτων.

*Οι άνθρωποι είναι καλοί ή κακοί, χρήσιμοι
ή άχρηστοι στην κοινωνία εξαιτίας
της αγωγής που έλαβαν.
Από αυτή προέρχεται η μεγάλη διαφορά
ανάμεσα στους ανθρώπους
Τζον Λοκ²*

1. Ευρωπαϊκά Γράμματα, Ιστορία της Ευρωπαϊκής Λογοτεχνίας, τ. Β', επιμ. Annick Benoit-Dusausoy, Guy Fontaine, εκδ. Σοκόλη, Αθήνα, 1999, σ. 239.

2. J. Chateau, Οι Μεγάλοι Παιδαγωγοί, μτφρ. Κ. Ι. Κίτσιου, επιμ. Γ. Μαυριά, Ευδ. Αναγνωστόπουλου, Κ. Βοσταντζή, Π. Νικόδημου, Χρ. Καρύδη, εκδ. Κένταυρος, Αθήνα, 1958, σ. 177.

Η Γαλλική Επανάσταση, ήλθε να αξιοποιήσει τις επαναστατικές για την εποχή του, ιδέες του Τζον Λοκ. Η αιτούμενη ισότητα των πολιτών της Γαλλικής επανάστασης, είχε προβλεφθεί από αυτόν με τη διακήρυξή του ότι η εμπειρία και η εκπαίδευση διαμορφώνουν και εξασφαλίζουν τη διαφορετικότητα μεταξύ ανθρώπων που γεννήθηκαν ίσοι. Οι σκέψεις του Λοκ για την εκπαίδευση που καταγράφονται στα έργα του: «Δοκίμιο για την ανθρωπινή νόηση» (1690) και «Μερικές σκέψεις για την αγωγή» (1693)³, αντανακλούν την πίστη του στη δύναμη του ανθρώπινου νου. Η διάδοση των ιδεών του ανάμεσα σε αυτές των διαφωτιστών κλόνισε ένα ολόκληρο σύστημα που «στηριζόταν στο (ελλιπώς γνωστό, πολλές φορές) γράμμα της Ιεράς Γραφής, στην αρχή της αυθεντίας, στην εγγύηση της μοναρχίας και της κατανομής των κοινωνικών ρόλων και σε μια ηθική της υπακοής και της υποταγής»⁴.

Η αμφισβήτηση όλων αυτών των αρχών του κοινωνικοπολιτικού συστήματος του παρελθόντος, συνιστά τον σκληρό πυρήνα των ιδεών του Διαφωτισμού που οδήγησε στη διαμόρφωση των οικουμενικών χαρακτηριστικών της Γαλλικής επανάστασης το 1789⁵. Ο Λοκ είχε ήδη επανεξετάσει και ιεραρχήσει, εξ αρχής, τις δυνάμεις που καθορίζουν την νοητική δραστηριότητα. Ο αισθητός κόσμος αποκαθίσταται και η εμπειρία γίνεται η αφετηρία για τη διαδικασία της σκέψης. Καμία προδιάθεση δεν είναι ικανή να οδηγήσει τον άνθρωπο στη γνώση. Η εμπειρία θέτει σε κίνηση τη διαδικασία της μάθησης και της γνώσης, τροφοδοτώντας τον κενό ως «tabula rasa» νου με παραστάσεις προς επεξεργασία από την σκέψη⁶. Αυτή η θεωρία θέτει τα θεμέλια για την αντίληψη περί ισότητας των ανθρώπων και την δυνατότητα της ανθρωπίνης εξέλιξης μέσω της εκπαίδευσης.

Με την ανάδειξη από τον Λοκ της θεωρίας που θέτει τον αισθητό κόσμο κάτω από το μικροσκόπιο της ατομικής κρίσης, τίθενται υπό αμφισβήτηση και διερεύνηση η αυθεντία και το δόγμα ανάγοντας την εμπειρική ψυχολογία στη θέση της ψυχολογία του Διαφωτισμού⁷. Παράγοντας καθορισμού της κοινωνικής κατηγοριοποίησης είναι η εκπαίδευση, που έχει σαν στόχους τη σοφία, την αρετή, τη μόρφωση, και τις γνώσεις. Απαραίτητη προϋπόθεση για την εκπαίδευση αυτή είναι η ατομική βούληση. Σύμφωνα με την «αρχή της χρηστικότητας», ο Λοκ δεν απορρίπτει κανένα γνωστικό

3. J. Chateau, ο.π., σ.175-176.

4. Ευρωπαϊκά Γράμματα, ο.π., σ. 135.

5. E. J. Hobsbawm, *Η Εποχή των Επαναστάσεων 1789-1848*, εκδ. Μ.Ι.Ε.Τ., Αθήνα, 1997, σ. 84-85.

6. E. Power, *Η κληρονομιά της μάθησης. Ιστορία της Δυτικής Εκπαίδευσης*, κεφάλαια 6, 7 και 8, που συμπεριλαμβάνονται μεταφρασμένα στο Γ. Γκότσης, Α. Συριάτου, *Δύο Θεμοί Διαμορφωτές του Ευρωπαϊκού Πολιτισμού*, εκδ. Ε.Α.Π., Πάτρα, 2001, σ. 285.

7. Γ. Μολύβας, *Φιλοσοφία στην Ευρώπη, Η εποχή του Διαφωτισμού (17^{ος} - 18^{ος} αιώνας)*, τ. Β, εκδ. Ε.Α.Π., Πάτρα, 2000, σ. 50-55.

πεδίο και αφήνει το περιθώριο του ατομικού προσανατολισμού και των ατομικών επιλογών⁸.

Η εκπαιδευτική διαδικασία μέσα από τη «χαρά του παιχνιδιού» καλλιεργεί την ηθική σκέψη και δίνει ιδιαίτερη αξία στη συνήθεια, το περιβάλλον, τη συμπεριφορά και το παράδειγμα ως εκπαιδευτικά εργαλεία. Τα κύρια στοιχεία που πρέπει πριν από τη γνώση να καλλιεργήσει ο άνθρωπος μέσω της παιδείας είναι «η γνώση του Θεού, η αρετή, η σύνεση, η αβρότητα και η ευγένεια»⁹ ως βάση για τον αυτοέλεγχο και την ευπρέπεια και πρακτική εφαρμογή της γνώσης.

*Μάθετε στον μαθητή σας να αγαπά όλους τους ανθρώπους...
Διαπαιδαγωγήστε τον έτσι, ώστε να μη θεωρεί τον εαυτό του
μέλος μιας ιδιαίτερης κοινωνικής τάξης,
αλλά να μπορεί να τον ξαναβρίσκει μέσα σε κάθε κοινωνική
τάξη»¹⁰.*

Zan Zak Ρουσσώ, Αιμίλιος ή περί αγωγής

Θυέλλα αντιδράσεων ξεσήκωσε αυτή η προτροπή του Ρουσσώ. Η επαναστατικότητα της ιδέας μιας κοινωνικής αναδιάρθρωσης καλλιεργούμενης από την εκπαίδευση, και η πρόταση για γνωριμία με τη θρησκεία σε όσο το δυνατόν μεγαλύτερη ηλικία (καθώς θεωρούσε ότι η ανάπτυξη της θρησκευτικότητας γίνεται μέσα από την καλλιέργεια των εσωτερικών συναισθημάτων και όχι λόγω της επαφής με την επίσημη θρησκεία), έθεσαν το Ρουσσώ στη θέση του πολέμιου της κοινωνικής ισορροπίας και της Εκκλησίας. Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα που προτείνει ο Ζαν Ζακ Ρουσσώ, αναπτύσσεται στο έργο του «Αιμίλιος ή περί Αγωγής» το οποίο δημοσιεύτηκε το 1762 και είναι στην ουσία «μια πραγματεία της φυσικής καλοσύνης του ανθρώπου» όπως ο ίδιος ανέφερε¹¹. Οι προτάσεις του δεν ήταν γενικόλογες. Η εκπαίδευση ακολουθεί ένα πρόγραμμα το οποίο καθορίζει την εξέλιξη της σταδιακά και πάντα ανάλογα με την ηλικία του εκπαιδευόμενου, από τη νηπιακή ηλικία μέχρι την ενηλικίωση, με τη διευκρίνηση ότι η ηθική ζωή εξαρτάται από την παιδική ηλικία. Μέσα από αυτή την εκπαιδευτική διαδικασία, του διαχωρισμού της εκπαίδευσης σε στάδια ανάλογα με την ηλικία, ο άνθρωπος οδηγείται στην κοινωνική και πολιτική δραστηριοποίηση αφού έχει πρώτα κατακτήσει την ωριμότητα και έχει ανακαλύψει το δικό του εσωτερικό νόμο. Ο ρόλος της κοινωνίας

8. Γ. Γκότσης, Α. Συριάτου, ό.π., σ. 111.

9. J. Chateau, ό.π., σ. 181.

10. Γ. Γκότσης, Α. Συριάτου, ό.π., σ. 116.

11. J. Chateau, ό.π., σ. 229.

στη διαδικασία αυτή επιβάλλεται να είναι παθητικός, ώστε να είναι εφικτή η ανάπτυξη αυτόνομων ατόμων σύμφωνα με τις φυσικές κλίσεις τους. Η αγωγή του παιδιού είναι αποτελεσματική όταν αυτό αναπτύσσει ελεύθερα τη φύση του μακριά από τον πολιτισμό, μέσα σε ένα φυσικό περιβάλλον απαλλαγμένο από τις ζημιογόνες παρεμβάσεις άλλων ανθρώπων.

Οι φυσιολατρικές και παράλληλα αντικοινωνικές απόψεις του Ρουσσώ για την εκπαίδευση, καθώς και αυτές για την παιδική ψυχολογία και το ρόλο της στη διαμόρφωση του ατόμου, διαγράφονται ξεκάθαρα και στο έργο του «Εξομολογήσεις»¹². Οι παρεμβάσεις του παιδαγωγού θα πρέπει να χαρακτηρίζονται από διακριτικότητα. Η τακτική του δασκάλου θα πρέπει να είναι τέτοια ώστε ο εκπαιδευόμενος «να μπορεί να λείει: Αντιλαμβάνομαι, διεισδύω, ενεργώ, διδάσκομαι.»¹³ Το παιδί, θα αναπτυχθεί ελεύθερα εκπαιδευόμενο μέσα από την προσωπική εμπειρία, αναπτύσσοντας αυτενέργεια και αποκτώντας δεξιότητες και γνώσεις μέσα από την προσωπική του εργασία και την προσπάθεια ικανοποίησης των προσωπικών του αναγκών. Τέλος η ανάπτυξη του συναισθήματος, της φαντασίας και της αισθητικής, καθώς και ένταξή του στην κοινωνία, είναι αυτά που θα πραγματοποιηθούν σε ώριμη ηλικία και θα διαμορφώσουν ένα άτομο ολοκληρωμένο, ικανό να αγαπά όλους τους ανθρώπους άσχετα από την κοινωνική τους θέση. Ο Ρουσσώ στόχευε στην σταδιακή ανόρθωση του μαθητή «στην κατάσταση του ανθρώπου»¹⁴.

Αναγνωρίζοντας ο ίδιος ο Ρουσσώ το ουτοπικό περιεχόμενο του «Αιμίλιου», διευκρινίζει ότι, σκοπός του δεν είναι η εκπαίδευση των δασκάλων, αλλά ο επαναπροσδιορισμός της παραδοσιακής εκπαιδευτικής πρακτικής. Στόχος της εκπαίδευσης που προτείνει ο Ρουσσώ, είναι «να άρει τα εμπόδια που οι κοινωνικές συμβάσεις εγείρουν στη πορεία της φυσικής εξέλιξης και να “θωρακίσει” τα άτομα προκειμένου να επιτυγχάνουν προσωπικούς στόχους»¹⁵. Το έργο του άσκησε επίδραση και γοητεία τόσο στους συγχρόνους, όσο και στους μελλοντικούς μελετητές του. Ο διαχωρισμός της εκπαιδευτικής περιόδου σε στάδια έβαλε τα θεμέλια της παιδικής ψυχολογίας. Ακόμη και σήμερα πολλοί είναι αυτοί που εκτιμούν την προσφορά του Ρουσσώ και αναζητούν έμπνευση στις ιδέες του για τη μάθηση μέσα από τη χαρά του παιχνιδιού και την αυτενέργεια, εστιάζοντας στην ψυχολογία, τη φύση του παιδιού και τα στάδια της ανάπτυξής του¹⁶, παραβλέποντας τον ουτοπικό χαρακτήρα του εκπαιδευτικού προγράμματος του «Αιμίλιου».

12. Ζαν Ζακ Ρουσσώ, *Εξομολογήσεις*, μτφρ. Αλ. Παπαθανασοπούλου, τ. Α', εκδ. Ιδέογραμμα, Αθήνα, 1997, σ. 17-26.

13. Ζαν Ζακ Ρουσσώ, *Αιμίλιος ή για την εκπαίδευση*, τ. Β', εκδ. Αναγνωστίδη, Αθήνα, 1977, σ. 64.

14. J. Chateau, ο.π., σ. 245

15. E. Power, ο.π., σ. 291-292.

16. A. Reble, *Ιστορία της Παιδαγωγικής*, εκδ. Παπαδήμα, Αθήνα, 1996, σ. 240.

Οι απόψεις των δύο φιλοσόφων κατευθύνουν την παιδαγωγική επιστήμη.

Το κοινό όραμα για τη δημιουργία μιας ζωντανής κοινωνίας με μέλη της ισότιμους, ελεύθερους, ικανούς και ενεργούς πολίτες, ενέπνευσαν τους Λοκ και Ρουσσώ στη σύνδεση των εκπαιδευτικών τους προγραμμάτων, που αποσκοπούσαν στην ανέλιξη κάθε ανθρώπου και τη συνειδητοποίησή του ως πολίτη και όχι ως υπηκόου. Η πίστη στη δυνατότητα της διαμόρφωσης του ανθρώπου μέσα από τη διαδικασία της εκπαίδευσης, καθώς και η απόρριψη της μέχρι τότε κρατούσας οπτικής, που ήθελε τον άνθρωπο αμετακίνητα δεμένο στη «δέση» που είχε όταν γεννήθηκε, συνδέουν τις απόψεις των Λοκ και Ρουσσώ.

Η «χαρά του παιχνιδιού» αποτελεί και για τους δύο πρόσφορο εκπαιδευτικό μέσο για την παιδική ηλικία, ενώ αμφότεροι συμφωνούν ότι η διαμόρφωση της βούλησης προηγείται της γνώσης, αποτελώντας τον κύριο οδηγό στην εκπαιδευτική διαδικασία. Η διάθεση για διερεύνηση και διαρκή βελτίωση του εαυτού του, είναι η κινητήρια δύναμη που κατευθύνει τον άνθρωπο στις εκπαιδευτικές επιλογές του.

Και οι δύο άνδρες έδιναν σημασία στο περιβάλλον και τη διαδικασία της εκπαίδευσης. Ο Ρουσσώ πρότεινε ένα εκπαιδευτικό μοντέλο διαμόρφωσης του ατόμου σε ενεργό μέλος της κοινωνίας και της πολιτείας, σύμφωνα με τα πρότυπα του Διαφωτισμού και τις διακηρύξεις του για ισότητα, ελευθερία, ατομική και κοινωνική συνείδηση. Ενώ όμως ο Ρουσσώ απομακρύνει το εκπαιδευόμενο παιδί από την κοινωνία την οποία θεωρεί διαβρωμένη ηθικά και πολιτισμικά και συγχρόνως θεωρεί ιδεωδή την ανάπτυξη του παιδιού σε απομόνωση μέσα στη φύση, ο Λοκ θέλει τον άνθρωπο να εκπαιδεύεται μέσα από τη συναναστροφή με το περιβάλλον του, τη συνήθεια, το παράδειγμα και την αυτοπειθαρχία. Η δυνατότητα βελτίωσης της θέσης του ατόμου μέσω της εκπαίδευσης, ήταν μια από τις βασικές θέσεις του Λοκ που θεωρούσε ότι όλοι οι άνθρωποι γεννήθηκαν ίσοι και ότι οι παράγοντες της διαφοροποίησής τους είναι η εμπειρία και η εκπαίδευση. Όμως, δεν θα πρέπει να παραβλέψουμε ότι έβαζε κάποιους περιορισμούς στην κοινωνική ταυτότητα των εκπαιδευομένων. Το εκπαιδευτικό του πρόγραμμα απευθυνόταν στους κοσμοπολίτες ευγενείς, οι οποίοι θα έπρεπε να διαθέτουν την παιδεία ενός gentleman, ο Λοκ δεν ενδιαφερόταν παρά για την αγωγή των παιδιών από τις πλούσιες αστικές οικογένειες¹⁷.

Η κατεύθυνση στην οποία προσανατολίστηκε η εκπαίδευση, σαν συνέπεια της διάδοσης των ιδεών των Λοκ και Ρουσσώ, οδήγησε στη διεύρυνση του εκπαιδευόμενου πληθυσμού, με κύριο στόχο τη διαμόρφωση ικανών πολιτών να λειτουργήσουν και να δραστηριοποιηθούν σε μια κοινωνία, που

17. J. Chateau, ο.π., σ.181.

προτάσσονταν οι νόμοι του κράτους. Παράλληλα η αναγνώριση της εκπαίδευσης ως κρατικού δεσμού, έναντι των επιταγών της επίσημης Εκκλησίας, που μέχρι τότε ασκούσε τον έλεγχο στον τομέα της εκπαίδευσης, είχε σαν στόχο την ενίσχυση του ίδιου του δεσμού του κράτους, μέσω της μόρφωσης των πολιτών από λαϊκούς και όχι κληρικούς δασκάλους. Στα τέλη του 18^{ου} αιώνα, πρωτοπόροι ηγέτες στην Πρωσία και σε κάποια κρατίδια της Γερμανίας και τον 19^ο αιώνα στη Γαλλία και κάπως καθυστερημένα στη Βρετανία και στην Ιταλία, έχοντας συνειδητοποιήσει τη σημασία της εκπαίδευσης, φρόντισαν για τη θέσπιση εθνικών εκπαιδευτικών συστημάτων. Η επέκταση του δικαιώματος της εκπαίδευσης σε όλο και μεγαλύτερο αριθμό πολιτών, ήταν αποτέλεσμα της επίδρασης των ιδεών αυτών.

Ο Λοκ με την πίστη του στη δύναμη του ανθρώπινου νου, έδωσε στον άνθρωπο τη δυνατότητα του επαναπροσδιορισμού της θέσης του στην κοινωνία και τον κόσμο, ανοίγοντας το δρόμο στον οποίο βάδισε ο Ρουσσώ. Ο Ρουσσώ έδωσε αξία στο συναίσθημα και την παιδική ψυχολογία, καθοδηγώντας μεγάλους μεταρρυθμιστές της παιδαγωγικής επιστήμης, όπως ο Πεσταλότσι (1746-1827), ο οποίος ως κύριο ρόλο της εκπαίδευσης αναγνώριζε την ικανότητά της να οδηγήσει σε ευημερία την ανθρωπότητα. Ο ίδιος υποστήριζε ότι η εκπαίδευση έπρεπε να αποκτήσει επιστημονικό χαρακτήρα μέσω του οποίου θα αναδεικνύονταν η τέχνη της διδασκαλίας από ικανούς και εκπαιδευμένους επαγγελματίες δασκάλους, ενώ ο Φρέμπελ (1782-1852)¹⁸ που θεωρείται ο δεμελιωτής της προσχολικής παιδείας, εισήγαγε τη θεωρία για την επέκταση της στοιχειώδους εκπαίδευσης στο νηπιαγωγείο (kindergarten).

Όπως αναφέρει ο Σπ. Κρίβας¹⁹ στον 20^ο αιώνα ο G. Kerschensteiner (1854-1932) έδωσε μεγάλη σημασία στη χειρονακτική εργασία και στην αυτενέργεια και αυτοέκφραση του μαθητή, ο J. Dewey (1859-1952) θεωρούσε ότι η ενδάρρυνση της δράσης, της αυτενέργειας, της αυτοέκφρασης και της δημιουργικότητας του παιδιού στο σχολικό περιβάλλον συνδέεται με την εν γένει κοινωνική του ζωή και δραστηριότητα και η M. Montessori (1870-1952) στήριξε επίσης το πρόγραμμά της στη βασική αρχή του Ρουσσώ για τη βεβαιότητα της έμφυτης καλοσύνης των παιδιών, δίνοντας παράλληλα μεγάλη σημασία στις φυσιολογικές και ψυχολογικές ανάγκες τους.

Η έμπνευση και οι πεποιθήσεις των Λοκ και Ρουσσώ παραμένουν ακόμη και σήμερα ζωντανές και τονώνουν με τη διαχρονικότητά τους το χώρο της παιδείας, συνιστώντας τη βάση για τη διαμόρφωση εκπαιδευτικών προγραμμάτων που στοχεύουν στην ανάδειξη ατόμων, υγιώς δρώντων τόσο για τον εαυτό τους, όσο και για το κοινωνικό σύνολο.

18 Γ. Γκότσης, Α. Συριάτου, ο.π., σ. 135.

19 Σπ. Κρίβας, *Παιδαγωγική επιστήμη: Βασική Θεματική*, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1999^ς, σ.165-175.

Τεχνοπαίγνιον: Φύλλον (γύμνασμα)

«οἴη περ φύλλων γενεή, τοίη δὲ καὶ ἀνδρῶν ὡς φύει ἀπολήγει τε»
- -, - -, - υ υ, - -, - υ υ, - -, - υ υ, υ υ -, - -

θρήνεε πῆμα βροτῶν μέγα πρεσβυγενῆς ἤ,
- υ υ, - υ υ, - υ υ, - υ υ, - -

τοῦ υποδήματος συνελέλισ' ὁ στενάχων "ἄ".
- υ υ, - υ υ, υ υ υ υ, - υ υ, - -

ἀλλ' ὁ τριτεύς ῥὰ ἄμειν' ἤ:
- υ υ, - υ υ, - -

"πολλέα δὸς ἀγαθὰ ψυχῆ".
υ υ υ υ, - -, - -

κρίνε ἐν ἡρὸν βιοτόν,
- υ υ, - -, - υ υ
συμφύχαγε φίλοις γε.
- -, - υ υ, - -

Μετάφραση

"ὅπως εἶναι ἡ γενιά των φύλλων ἔτσι εἶναι καὶ των ἀνθρώπων, ὅπως
φύεται καὶ καταλήγει",

θρηνοῦσε το πάθλημα των θνητῶν το μεγάλο ο παλαιογεννημένος πράγ-
ματι,

του υποδήματος συνθρηνοῦσε σε ελεγεία εκείνος που στενάζει "αχ",
ἀλλὰ το ἐν τρίτο του μεδίμνου λέγει προτιμότερα: "γέμισε με ἀγαθὰ
πολλά την ψυχῆ".

επέλεξε μια γλυκιά ζωή,
συμ-ψυχαγωγῆσου με τους φίλους.

Χαρακτηριστικό στοιχείο του τεχνοπαιγνίου αυτού, που δημιουργήσαμε
κατὰ τα πρότυπα των ἑξὶ ἐπιγραμμάτων της Παλατινῆς Ἀνθολογίας (14.
21-Σύριγξ Θεοκρίτου· 22-Σιμίου Πέλεκυς· 24-Σιμίου Πτέρυγες Ἐρωτος,
25-Βησαντίνου Βωμός, 26-Δωσιάδα Βωμός, 27-Σιμίου Ῥοδίου ᾿Ωϊόν) εἶναι

η παράτολμη χρήση του μέτρου, που συνιστά ένα τυπικό χαρακτηριστικό και των ελληνιστικών προτύπων του. Ο αντικειμενικός σκοπός έγκειται στο να φέρουν τα δίστιχα β', γ' και δ' ακριβώς τον ίδιο αριθμό ποδών και τον ίδιο αριθμό γραμμάτων έτσι ώστε η αναγραφή του επιγράμματος σε φύλλο να είναι δυνατή οπτικά. Συγκεκριμένα το μέτρο είναι δεκάμετρο (στ. 1), μειώνεται σε πεντάμετρο καταληκτικό (στ. 2-3), το επόμενο δίστιχο (στ. 4-5) είναι συντεθειμένο σε τρίμετρο καταληκτικό, όπως και το τελευταίο (στ. 6-7). Τα δύο ύστατα δίστιχα διαφοροποιούνται ως προς τον αριθμό των γραμμάτων.

Παράλληλα επιχειρήθηκε να διατηρηθεί ένα σημαντικό χαρακτηριστικό γνώρισμα αυτού του είδους επιγραμμάτων, το σκοτεινό ύφος, που επιτυγχάνεται διττά: με τη χρήση σπανίων επικών τύπων -συμπεριλαμβανομένων άπαξ ειρημένων- και γρίφων. Αυτή η υπαινικτική, αινιγματική ατμόσφαιρα συνιστά και το σημείο αναφοράς των διασωζομένων τεχνοπαιγνίων. Ο αναγνώστης καλείται στην προκειμένη περίπτωση να αποκωδικοποιήσει ορισμένα στοιχεία που υποδηλώνουν συγκεκριμένους ποιητές και έργα τους.

Ο πρώτος στίχος προέρχεται μέχρι τον έκτο πόδα από τον Όμηρο¹ και εν συνεχεία προστίθεται μια σύντομη ερμηνεία της ομηρικής φράσης βάσει του επικού λεξιλογίου². Το θέμα εντοπίζεται στην ομοιότητα της ανθρωπίνης ύπαρξης με τα φύλλα των δένδρων και το υπερβολικά μακρό δεκάμετρο είναι απαραίτητο, για να αποδοθεί οπτικά, ο μίσχος. Η ταυτότητα του μεγάλου επικού, που «φρηνούσε»,³ αποκαλύπτεται στον επόμενο στίχο με το ένα επίθετο (πρεσβυγενής⁴) που δηλώνει αινιγματικά την προτεραιότητα του Ομήρου. Είναι ο πρώτος Έλληνας ποιητής, ο μεγαλύτερος σε ηλικία, ο «πρωτότοκος» των Μουσών και της αρχαίας ελληνικής λογοτεχνίας.

Ο Όμηρος, σύμφωνα με μία μαρτυρία ήταν από την Κολοφώνα, μια πόλη που ήταν γνωστή για ένα είδος υποδημάτων, τα οποία ονομάζονταν, λόγω του τόπου προελεύσεώς τους, «Κολοφώνια»⁵. Η υπόμνηση αυτής της

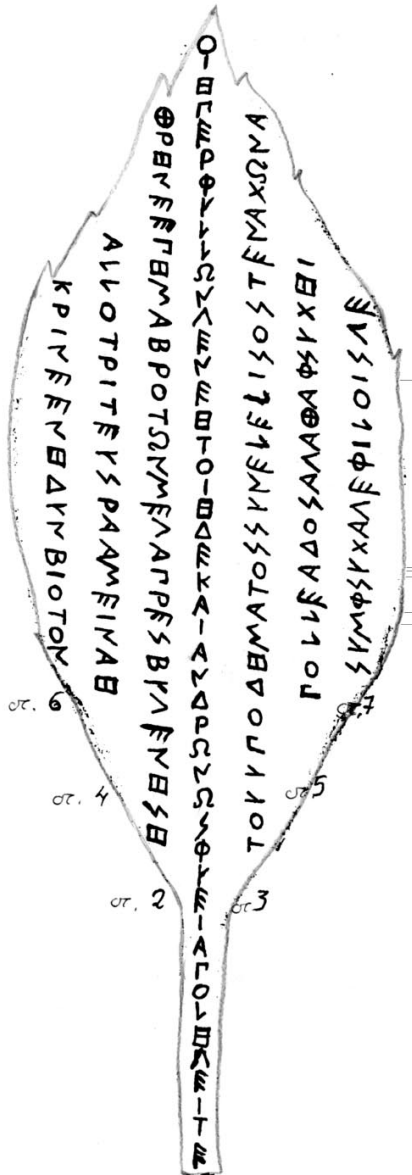
1. Ομ. Ϊλ. 6. 146.

2. Π6. Ομ. Ϊλ. 6. 149 *ὡς ἀνδρῶν γενεὴ ἢ μὲν φύει ἢ δ' ἀπολήγει, (ὅπως των ἀνδρῶπων ἡ γενεά, ἡ μία φύεται καὶ ἡ ἄλλη πεθαίνει).*

3. Ο τύπος φρήνε δεν μαρτυρείται τον πλάσαμε κατά το επικό φρήνεον Ομ. Οδ. 24. 60-1 Μούσαι δ' ἐννέα πᾶσαι ἀμειβόμεναι ὅπι καλῆι φρήνεον, (οὐ ἐννέα Μούσαι ὅλες στη σειρά με γλυκιά φωνή φρηνούσαν).

4. Το επίθετο δηλώνει στον Όμηρο τον πρωτότοκο βλ. Ομ. Ϊλ. 11. 249 *πρεσβυγενής Ἀντηνορίδης, κρατερόν ῥά ἔ πένθος*: (...ο πιο μεγάλος σε ηλικία γιος του Αντήνορα, ισχυρό πένθος μεμιάς...) στον Κρατίνο Χείρ. 4 *Στάσις δὲ καὶ πρεσβυγενὴς Κρόνος, το επίθετο σημαίνει πανάρχαιος, προγενέστερος.*

5. Βλ. Ησυχ. s.v., Πολυδ. 7. 90.

στ. 1

Σημ: α) Χρησιμοποιούμε το αττικό αλφάβητο.

β) Η διαφορά στον αριθμό των γραμμάτων στους στίχους 4-5, που παρατηρείται στη μικρο-γράμματα ερμηνεύεται, εφόσον το $\psi = \Phi\varsigma$, $\eta = \Theta\iota$

πόλης υποβοηθά παράλληλα στην αποκάλυψη της ταυτότητας του ποιητή ο οποίος τραγουδούσε (συνελέλιξε: άπαξ⁶) σε ελεγεία για το ίδιο θέμα με τον μεγάλο επικό. Πρόκειται για τον Μινέρμο,⁷ τον ελεγειακό ποιητή του παραπόνου της ζωής, που θρηνούσε για τα βάσανα, όπως δηλώνει το σχετλιαστικό επιφώνημα ἄ.⁸

Οι δύο αυτοί ποιητές όμως δεν αποτελούν τα μόνα μέτρα και σταθμά. Με το θέμα της ματαιότητας της ανθρωπίνης ζωής ασχολήθηκε και ένας ακόμη ποιητής. Είναι ο Σημωνίδης ο Αμοργινός,⁹ που υποδηλώνεται με το «τριτεύς»,¹⁰ δηλαδή το ένα τρίτο του μέδιμνου, της μονάδας σιτηρών. Και οι τρεις μαζί συνιστούν ολόκληρο ένα μέδιμνο σιταριού, καρπού, εφόσον ο καθένας συνεισέφερε στην πραγμάτευση και την εξιστόρηση της ανθρωπίνης μοίρας.

Εντούτοις ανάμεσα τους υπάρχει μια διαφορά. Μόνο ο τρίτος κάλυψε το παράπονο με την προτροπή για χαρά της ζωής.¹¹ Στο μήνυμά του προσθέτουμε, στο τελευταίο δίστιχο, δύο παραμέτρους των αγαθών της ψυχής: την καλή, ήρεμη, ευχάριστη ζωή και τη φιλία. Η χασμωδία των <ε ε> (κρίν ε ἔ ν) τέθηκε σκόπιμα, για να ακουστεί εν μέρει μέσα στο μήνυμα και το επιφώνημα πόνου, θλίψης και απόγνωσης ἔ ἔ¹² ως προεξαγγελτικό του τελευταίου στίχου, ο οποίος με το άπαξ συμψυχάγω¹³ είναι αμφίσημος. Τονίζεται η αξία της συνδιασκέδασης, της ψυχαγωγίας με τους φίλους ως

6. Το ρήμα αυτό είναι «άπαξ» (δηλαδή δεν απαντά πουθενά αλλού) και σημαίνει «δρή-νησε σε ελεγεία μαζί με», «συνδρήνησε σε ελεγεία». Δημιουργήθηκε βάσει της μετοχής ἐλελιζόμενη στον Αριστοφάνη Ορν. 213 (για τον θρήνο της Αηδόνας) πολύδακρυτο Ἴτυν, / ἐλελιζόμενη διερoίς μέλεσιν (τον πολυδάκρυτο Ἴτυ, θρηνούσε σε υγρά τραγούδια).

7. Μιμν. 2 D.=2 W. Χαρακτηριστικοί είναι οι στ. 1 και 5-7: ἡμεῖς δ', οἷα τε φύλλα φύει πολυάνθεμος ὄρη, / ἔαρος ... κήρες δὲ παρεστήκασι μέλαινοι, / ἡ μὲν ἔχουσα τέλος γήραος ἀργαλέου / ἡ δ' ἑτέρη θανάτοιο (κι εμεῖς, όπως τα φύλλα στην πολυάνθεμη εποχή της άνοιξης ξεφυτρώνουν...οι μαύρες μοίρες παραμονεύουν, η μια έχοντας το τέλος των οδυνηρών γηρατειών, η άλλη του θανάτου).

8. Βλ. π.χ. Ομ. Π. 11. 441 ἄ δειλ' πβ. αυτ. 452.

9. Σημ. 29 D. =8 W. Ο Σημωνίδης στον στίχο 2 επαναλαμβάνει κατά λέξη τον ομηρικό στίχο.

10. Βλ. Πολυδ. 4. 168.

11. Βλ. Σημ. 29 D. =8 W., 12-3 αλλά σὺ ταῦτα μαθὼν βίoτου ποτὶ τέρμα / ψυχῆι τῶν ἀγαθῶν τλῆθι χαρίζομενος (αλλά εσύ αυτά έχοντας κατά νου προς το τέλος της ζωής σου χάριζε με τὴν καρδιά σου από τα αγαθά σου).

12. Πβ. Αισχ. Περσ. 976 (Ξέρξης) ἔ ἔ ἔ τλάμονες ἀσπαίρουσι χέρσωι (αχ, αχ, οι δύστυχοι σπαρταρούν στην ξηρά).

13. Το ρήμα πλάστηκε από το συν+ψυχή+ ἄγω. Το ψυχάγω προήλθε -εν είδει συντημημένου τύπου- από το ψυχαγωγέω και έχει ίδια σημασία του «οδηγῶ τις ψυχές στον κάτω κόσμο» (Λουκ. Διαλ. 7. 4), αλλά και τη μεταγενέστερη του «ψυχαγωγίματος», διασκέδασης τέρψης πβ. Τζετζη, Σγόλια Ιλ., σ. 27. 36.

προϋπόθεση για μια καλή ζωή, ενώ παράλληλα επανέρχεται το θέμα του θανάτου. Η γνώση της ζωής είναι η γνώση του τέλους της και προς αυτόν το δρόμο πρέπει να κατευθύνεται, μαζί με τους φίλους μας, η ψυχή. Σε τελική ανάλυση η κοινή επίγνωση του αναπόφευκτου τέλους και του εφήμερου της ζωής είναι ένα από τα καλύτερα εφόδια, για να μπορέσει η ψυχή να δρέψει τα αγαθά της γλυκιάς ζωής και της φιλίας.

Είναι φανερό ότι και σε αυτό το τεχνοπαίγνιο, σύμφωνα με τα γνωρίσματα του είδους, το περιεχόμενο σχετίζεται άμεσα και παραπέμπει στην εξωτερική μορφή. Σε ένα θέμα για τη σχέση της ανθρωπότητας με τα φύλλα και την ποιητική πραγμάτευση του θέματος από τρεις ποιητές, το μόνο προσήκων σχήμα, είναι ένα φύλλο.

Η γραφή του επιγράμματος σε χαρτί ή πάνω σε αντικείμενο, γίνεται κατά τρόπον, που να απαιτείται συνεχής περιστροφή, για να διαβαστεί. Αυτή η μορφή πηγάζει επίσης από τον τρόπο αναγραφής των τεχνοπαιγνίων του Σιμίου του Ροδίου.¹⁴

Ύστερα από αυτές τις διευκρινίσεις είναι σκόπιμο να δοθεί μία νοηματική απόδοση του τεχνοπαιγνίου Φύλλον:

Σαν τη γενιά των φύλλων είναι και άνθρωποι, καθώς γεννιούνται και πεθαίνουντο μεγάλο δυστύχημα των θνητών θρηνούσε έτσι ο ποιητής, που γεννήθηκε πρώτος, ο Όμηρος μαζί με τον Κολοφώνιο θρήνησε για τα ίδια σε ελεγεία και ο ποιητής που βαριαναστέναζε, ο Μίμνερος ο τρίτος όμως ποιητής, ο Σημωνίδης, προτείνει καλύτερα: φόρτωσε την ψυχή με πολλά αγαθά, επέλεξε τη γλυκιά ζωή, την ψυχή σου οδήγησε στη χαρά και στο θάνατο με τη συντροφιά φίλων.

14. Πβ. A.S.F. Gow, *Bucolici Graeci*, Oxford 1952, σ. 172 «πτέρυγες», 175 «πέλεκυς» και U. von Wilamowitz-Moellendorf, *Bucolici Graeci*, Oxford 1910, σσ. 140-9 «ώϊόν».

Τα αρχεία της Ε.Π.Ο.Ν.

Ώρα αργούσε να περάσει. Το ραντεβού του με τη μικρή ήταν στις δώδεκα τα μεσάνυχτα μπροστά στο φράχτη του σπιτιού της και τώρα ήταν μόλις οχτώ. Για να ξεδέψει το χρόνο του, έκανε σχέδια πώς να την πλησιάσει, πώς να έρθει σε επαφή, πώς να τρυγήσει λίγη παρθενική αδωότητα. Επιπλέον αναρωτιόταν, αν θα χρειαζόταν να μπει αυτός στην αυλή, ή αν θα έβγαине εκείνη στο δρόμο. Πυκνό, αγκαθωτό συρματοπλεγμα στο μπόι του ανθρώπου, εμπόδιζε τους απρόσκλητους επισκέπτες να εισβάλλουν στα ενδότερα της μικρής αυλής. Αλλά και τους δοσίλογους. Και τους Βούλγαρους στρατιώτες κατοχής. Δυο κόρες είχε ο πατέρας, -τη λεγόμενη, δεκαοχτώ χρονών-, και μια μικρότερη, δεκαέξι παρά κάτι. Χρόνια άγρια, ο κόσμος ανακατωμένος, οι ατιμίες βαριές, οι θάνατοι πιο συχνοί από τις γεννήσεις, έπρεπε να προσέχει. Μπουμπούκια που μόλις είχαν ανθίσει τα κορίτσια, να μην κοπούν πρόωρα. Άγουρα, άμυαλα, κομμάτι φεγγαροχτυπημένα, μικροί ευωδιαστοί ανθοί που πήραν να σκορπάνε σπάταλα τα ερεθιστικά τους αρώματα, μπορεί και να τους τρυγούσε χέρι βέβηλο αν δεν λάβαινε τα μέτρα του.

Η παρθενική ευωδιά της μικρής τον είχε μεθύσει. Είχε περάσει πριν κάνα μήνα από το φούρνο που δούλευε για να αγοράσει ψωμί. Κοιτάχτηκαν, οσμίστηκαν, και τη νύχτα δεν έκλεισε μάτι. Το μυαλό του συνέχεια σ' εκείνη. Η μικρή, πάλι, από τότε που έσμιζε το βλέμμα της με το δικό του, δεν άφησε μέρα που να μην τον επισκεφθεί. Τάχα να αγοράσει κάνα κριδαρόψωμο, κάνα παξιμάδι, λίγη μπαγιάτικη μπομπούτα, κάνα λασπωμένο χαρουπόψωμο. Ακλόνητο άλλοδι για να τον βλέπει, να τον σφραίνεται, να αποδηκεύει μέσα της τη γλυκιά μορφή του, να αφήνει τον πόθο να κυριεύει το ασυμμάζευτο αίμα της. Όταν της πρότεινε να συναντηθούν, σχεδόν το περίμενε. «Πού;» τον ρώτησε κι ήταν έτοιμη να λιγοθυμήσει. «Στην αυλή σας», της αντιπρότεινε αυδύομητα, «μπροστά στο φράχτη. Τα μεσάνυχτα. Όταν οι άλλοι θα κοιμούνται».

Κύλησε η νύχτα και πήγε στο ραντεβού του πριν την ώρα του. Μεσάνυχτα παρά κάτι, βγήκε η μικρή φορώντας ένα μακρύ πανωφόρι, μαύρο σαν τα χειμωνιάτικα σκοτάδια. Φλεβάρης, το κρύο βαρύ, οι παγωνιές που κατέβαιναν από τα Κρούσια ακονισμένα ξουράφια, τα χνώτα στα απανώχειλά τους μικροί, παγωμένοι κρύσταλλοι, τους έκοβαν την ανάσα. Πήγε κοντά του αхроπατώντας. Νόμιζες πετούσε έτσι όπως ανέμιζε το μακρύ πανωφόρι της πάνω από τη γη. Ανοιξε με σίγουρο χέρι ένα μυστικό πέραςμα του φράχτη, τον έμπασε στην αυλή και το ξανάκλεισε με φροντίδα. Στάθηκε μπροστά

του αναποφάσιστη. Τον κοίταζε, του χαμογέλασε, «σ' αγαπώ», κατάφερε να ψελλίσει, και χίμηξε με λαχτάρα στην αγκαλιά του. Αναστέναζε πριν ακόμα την ακουμπήσει. Ο πόθος της για το κορμί του μεγαλύτερος κι από το κοντινό Μπέλες.

Θα έμειναν καμιά δεκαριά δευτερόλεπτα αγκαλιασμένοι και, ξαφνικά, πνιχτά ποδοβολητά, βουβές βρυσιές, «παλιοπούστη, παλιοκομμούνι, παλιομπολσεβίκε του κερατά», κάτι όπλα άστραψαν, κάτι αρβύλες ανέμισαν, και δυο νταγλαράδες με μπόγια κοντά στα δυο μέτρα, ορμάνε επάνω του. Αυτός πετειναράκι είκοσι χρονών, αμάδητο, ανεκπαίδευτο, αυτοί άντρες τριαντάρηδες με μακροχρόνια προϋπηρεσία στους τραμπουκισμούς, φάνταζε εύκολη λεία στα χέρια τους. «Φύγε», είπε στη μικρή κι άρχισε να μοιράζει δεξιά κι αριστερά μπουνιές. Νέος, γυμνασμένος, το μυαλό πάνω από το κεφάλι, δεν γινόταν εύκολα ζάφτι. Οι άλλοι, όμως, δυο. Κι επιπλέον πεπειραμένοι. Τα φονικά τους ως τώρα αμέτρητα. Σχεδόν καθημερινή τους απασχόληση. Συνεργάτες των Βούλγαρων από τότε που κατέβηκαν σαν στρατός κατοχής, πείζαν τους ντόπιους να βουλγαρογραφτούν, να στείλουν τα παιδιά τους σε βουλγαρικά σχολεία, να μαθαίνουν βουλγαρικά. Κι όταν συναντούσαν απροθυμία, το γυρνούσαν στο τσάμικο. Λογικό ήταν, επομένως, να έχουν προπονηθεί σε επιβολές ποινών που συμπεριλάμβαναν και τα απαραίτητα φονικά. Άλλωστε, οι δυο παλικαράδες, δεν ήταν όποιοι κι όποιοι. Με σόγια κοντινά στην Γχώρνα Τζουμαγιά και στο Άνω Πετρίτσι, -παππούδες, θείους, ξαδέρφια-, από την εποχή που τα δυο κράτη ήταν ακόμα τόπος ενωμένος κι ανήκε στην Αυτοκρατορία, είχαν υποδεχτεί τους Βούλγαρους κατακτητές σαν συμπατριώτες κι απελευθερωτές. Γι αυτούς αγωνίζονταν τώρα, γι αυτούς ξυλοφόρτωναν, γι αυτούς επέβαλαν την «τάξη» και τους ξενόφερτους νόμους με τις περιεργές λογικές. Και για τη Μεγάλη Βουλγαρία. Και για τα τομάρια τους, φυσικά. Το ξυλοφόρτωμα όμως του μικρού, είχαν κι ένα πρόσθετο λόγο να το επιδιώκουν. Επειδή ήταν οργανωμένος στην Ε. Π. Ο. Ν.

Έκανε προσπάθεια να ελευθερωθεί από το βουρλισμένο συρματόπλεγμα πάνω στο οποίο τον είχαν στριμώξει. Αδύνατο. Ένοιωσε τα αγκρίφια του να μπήγονται βαθύτερα στις σάρκες του, το αίμα του να γαρφαλάει τη γύμνια του, την ανάσα του να φυραίνει. Αν δεν τους ξέφευγε, ο φράχτης θα γινόταν ο εναέριος τάφος του. Έτσι όπως τον κρατούσαν ακινητοποιημένο και τον ξυλοφόρτωναν, τινάζε απότομα τα πόδια του, απελευθερώθηκε κάπως, -τα παπούτσια του λάφτρα στα χέρια των συνεργατών του κατακτητή-, απομάκρυνε από πάνω του το αγκαθωτό σύρμα, -κάτι σάρκες το στόλιζαν, κάτι αίματα τα περιέχναν-, κι άρχισε να τρέχει. Ευπόλητος μέσα στα σκοτάδια. Θαρρείς αναστενάρης της παγωνιάς. Προορισμός του ο αγριεμένος Στρυμόνας. Αν ήταν παγωμένος, θα τον «περπατούσε». Αν ήταν ξεπάγωτος, θα τον κολυμπούσε. Σκοπός του να περάσει απέναντι. Στην «Ελλάδα». Ό, τι ήταν ανατολικότερα του Στρυμόνα, ήταν Βουλγαρία. Ό, τι ήταν δυτικότε-

ρα, ήταν Ελλάδα.

Περπάτησε όλη νύχτα χωρίς σταματημό. Από ψηλά, μια λεπτή φέτα σελήνης έσταζε ανοιχτόχρωμα χρυσάφια. Έφτασε στο ποτάμι ξημερώματα. Κοίταξε την άγρια ομορφιά του. Η ράχη του μια παγωμένη μεγαλοπρέπεια. Χάρηκε. Σαν να είχε προετοιμαστεί να υποδεχτεί το κυνηγημένο τομάρι του. Ανέβηκε πάνω στους πάγους. Πόδια γυμνά, πληγές ανοιχτές, καρδιά που σφυροκοπούσε μέσα σ' ένα στέρνο που το φούσκωναν οργισμένα νιάτα, κι άρχισε να περπατάει. Αδέξια. Σαν πρωτόπειρος πυροβάτης. Γλιστρώντας και χάνοντας κάθε τόσο την ισορροπία του. Ο κίνδυνος να σπάσει ο πάγος και να τον ρουφήξουν τα σκοτεινά νερά, μεγάλος. Όμως επέμεινε. Όταν απομακρύνθηκε αρκετά από την όχθη, ο πάγος υποχώρησε απότομα και βούλιαξε στα βαθιά. Ένοιωσε όμορφα. Σαν να μπήκε σε χώρο που τον θέρμαιναν αόρατες ζέστες. Φιλόξενο το ποτάμι, άνοιξε τη ζεστή αγκαλιά του, τον τύλιξε. «Θεέ μου», σκέφτηκε τρομαγμένος, «θαρρείς με περίμενε.» Προσπάθησε να αντιδράσει. Να ξαναβεί στα χρυσάφια της φρέσκιας σελήνης. Δύσκολο. Πιο κοντινός ο λασπωμένος βυθός. Το σώμα του, ξαφνικά, βαρύ βότσαλο που βούλιαζε με ταχύτητα σε άγνωστους κόσμους. Κάποια στιγμή είδε κάτι σαν σκούρο φως πάνω από το κεφάλι του. Η αντιφεγγιά της λεπτεπιλεπτης ουράνιας φέτας, οδηγός προς τη σωτηρία. Χτύπησε βίαια τα ορμητικά νερά, τέντωσε με κόπο το σώμα του, έκανε δυο τρεις απλωτές κι ανέβηκε στη σιγουριά των πάγων. Κυπρίνος που «έβγαλε» κεφάλι μέσα από νερά που τα δόλωναν νεαρά βουβάλια.

Πήρε να κολυμπάει προς την απέναντι όχθη, σπάζοντας κι απομακρύνοντας το χοντρό στρώμα του πάγου. Γύρω του ένας κόσμος γρήγορος, θορυβώδης, ερεβώδης, κατακυλούσε με ευλάβεια προς την αγόρταγη θάλασσα. Μεγάλα κομμάτια παγοκοτρόνες τον συνόδευαν, νεκρές πάπιες τον προσπερνούσαν, ένας τουμπανιασμένος ερωδιός του έγνεφε συναινετικά με το κιτρινωμένο ράμφος του, και θολό, βίαιο νερό που βογκούσε υποχθόνια, του ψιθύριζε λόγια γλυκά και γαλιφιές ξεμυαλιστρες, προτρέποντάς τον να αφεθεί για να τον πάρει μαζί του. Να τον φιλοξενήσει στη θαλπωρή του ζεστού και του σίγουρου που είχε σμιλέψει επί αιώνες ο χρόνος. Δεμένος αυτός στο δικό του κατάρτι, σφάλιζε αυτιά, μάντρωνε αλλοπαρμένες λογικές, παραμέριζε πάγους, πεθαμένη ζωή και, κολυμπώντας μέσα στα ασφάλη ζεστά, έφτασε μετά από ώρα απέναντι. Στις Νεροσυρμές. Στο πρώτο χωριό επί «ελληνικού» εδάφους. Με το που πάτησε το πόδι του στη στεριά και τον τύλιξε ο κρύος αέρας, τα ρούχα του τζάμια. Τα αγνά ασήμια που έσταζαν από πάνω του, λεπτοί, αδιαφανείς κρύσταλλοι πάγου. Έκανε να περπατήσει για να φτάσει στην πρώτη καμινάδα που είχε δει να καπνίζει. Αδύνατο. Το σώμα του μονοκόμματο. Παγοκολώνα ανθρωπόμορφη που περιέκλειε ναρκωμένη, νεανική ζωή. Αν έπεφτε, δύσκολα θα σηκωνόταν. Όπως στα αρχαία χρόνια με τους γίγαντες του κάμπου της Μεσαράς που όταν έπεφταν δεν μπορούσαν να σηκωθούν. «Να πέσω άμα δεν λέω αλήθεια», ήταν

ο μεγαλύτερος όρκος τους. Προσπάθησε να ισορροπήσει. Να μην αφήσει την παγωνιά να νικήσει τη σάρκα του που πάλευε, -απεγνωσμένα-, να διατηρήσει το σφρίγγος της νιότης της. Κι αυτό δύσκολο. Έμεινε όρθιος καρτερώντας το αναπότρεπτο.

Πήρε να χαράζει. Στο βάθος ξεχώριζε αγνά τις καμινάδες του χωριού. Αλάργες. Πυκνοί, γκριζωποί καπνοί φύτρωναν από μέσα τους κι ανέβαιναν δαχτυλιδωτοί στον καθάριο ουρανό προσπαθώντας, -μάταια-, να σκουρύνουν το λαμπερό του Αυγερινού που βασίλευε. Από κάπου μακριά, από μια αόρατη στεριά που αδυνατούσε να τη φωτίσει η γλωμή αντιφεγγιά, ένα αγουροξυπνημένο νεκροπούλι μοιρολογούσε τον χαμένο του έρωτα.

Αποφάσισε να καλέσει σε βοήθεια αυτούς που τυχόν είχαν ζυπνήσει. Με κόπο άνοιξε τις σιαγώνες του. Έτριξαν σαν αλάδωτοι, σκουριασμένοι μεντεσέδες. Σύναξε σκόρπια δύναμη κι έβγαλε φωνή. Ευτυχώς είχε ακόμα. Μπορεί ξεψυχισμένη, αλλά είχε.

Ένα τέταρτο αργότερα ήρθαν και τον συμμάζεψαν. Τον ξάπλωσαν πάνω σ' ένα κάρο και τον πήγαν στο πρώτο καφενείο που είχε ανοίξει. Έκαναν να τον ξεντύσουν για να του φορέσουν κάτι στεγνό. Του ξεπέτσιασαν τις σάρκες. Τα ρούχα του σκληροί πάγοι που κόλλησαν πάνω στο δέρμα του. Του τα έσκισαν προσεχτικά μ' ένα μαχαίρι και τον τύλιξαν μέσα σε ζεστές προβιές. Όπως τότε που «συνέτισαν» τον πατέρα του τα θηρία του Μανιαδάκη κι η μάνα του τον είχε τυλίξει σε προβατίσια τομάρια παραγεμισμένα με κοπανισμένα κρεμμύδια για να ξανασπρίσει το μελανιασμένο δέρμα του.

-Τί έγινε; Τον ρώτησαν. Γιατί έπεσες στο ποτάμι;

-Με κυνηγούσαν.

-Ποιοι;

-Οι συνεργάτες των Βούλγαρων.

-Γιατί;

-Γιατί είμαι στην Ε. Π. Ο. Ν. (Για τη μικρή κουβέντα).

-Και τώρα;

-Δεν ξέρω. Προς το παρόν λέω να μείνω εδώ. Μετά βλέπουμε.

Έξυσε με αμηχανία το κεφάλι του. Τα χέρια του και πάλι, εργαλεία αξιοποιήσιμα.

-Οι Γερμανοί σας ενοχλούν; Ρώτησε.

-Μπα, σπάνια. Αν δεν έχεις που να πας, μείνε.

Έμεινε. Όχι με σταυρωμένα χέρια. Μόλις ξανάγινε άνθρωπος, έστησε επιχειρήσεις. Έπαιρνε κυνηγημένους από το βουλγαροκρατούμενο τομέα, διέσχισε το Στρυμόνα, -με θάρκα, με άλογο, με βουβάλι, φορές με τα πόδια μέσα από μυστικές φυρονερίες, άλλοτε κολιμπώντας-, τους περνούσε στην «Ελλάδα», στον γερμανοκρατούμενο τομέα, κι εισέπραττε χίλια λέβα το κεφάλι. Όλα πήγαιναν στο Ε. Α. Μ. Για τον εαυτό του κρατούσε μόνο για φαί, για τσιγάρα. Τα παραπάνω πολυτέλεια που την απαγόρευε η αριστερή ιδεολογία του.

Έκανε τις επιχειρήσεις κάνα εξάμηνο. Μια μέρα πήρε εντολή από την κεντρική καθοδήγηση να κατεβεί στη Θεσσαλονίκη.

-Θα πας να δουλέψεις σ' ένα δικό μας που έχει φούρνο στο Βαρδάρη, του είπαν. Τη δουλειά την ξέρεις. Θα πληρώνεσαι σε ψωμί. Πέντε καρβέλια το μεροκάματο. Το ένα για τον εαυτό σου, τα άλλα για την Επιμελητεία του Ε. Λ. Α. Σ και τα συσσίτια του Ε. Α. Μ.

Έμεινε στο φούρνο πάνω από χρόνο. Σχεδόν δυο. Κατά διαστήματα κρατούσε μερικά καρβέλια από αυτά που αναλογούσαν στο Ε. Α. Μ. και τα έστελνε απέναντι. Στη βουλγαροκρατούμενη Ελλάδα. Στους δικούς του και στην οικογένεια της μικρής που τον μνηούσε κάθε τόσο ότι τον αγαπά και τον περιμένει. Είχαν ξανασιμίζει έξι μήνες μετά το ξυλοφόρτωμα κι έγιναν αγαπημένο ζευγάρι. Άτυπο.

-Θα σε παντρευτώ, της είχε πει την πρώτη φορά που ξανασυναντήθηκαν. Μόλις περάσει η μπόρα. Κοίταζε να μπεις στο Κόμμα.

Υπάκουσε στην προτροπή του και γράφτηκε στην Ε. Π. Ο. Ν. Υπεύθυνη διαφώτισης, -καθοδηγήτρια-, της τοπικής οργάνωσης. Της είχε γράψει ένας σύντροφος μια σελίδα με σοσιαλιστικά, κι αυτή πήγαινε στις μαζώξεις της νεολαίας και τα διάβαζε. Πάντα τα ίδια. Χωρίς να παραλείπει ούτε μια λέξη. Ούτε και να προσδέτει.

-Να έχεις το νου σου στους συνεργάτες των Βούλγαρων, της διεμήνυσε εκείνος μόλις έμαθε τι ακριβώς κάνει μέσα στην οργάνωση, μπορεί να σε βιάψουν. Ξέρεις τι καθάρματα είναι.

Ζύμωνε κι έψηγε ψωμιά, μοίραζε το μεροκάματό του στην Επιμελητεία και στα συσσίτια, έστελνε κι από κανένα κρυφά στη μικρή και στους δικούς του στο χωριό, τη γλίτωσαν την πείνα. Κάποτε πήρε εντολή να ανεβεί στο βουνό. Να αναλάβει υπεύθυνος της Επιμελητείας. Δέχτηκε. Τσιγγάνικο αίμα στις φλέβες του, η τάση για περιπέτεια δεύτερη φύση του, δεν δυσκολεύτηκε να συμφωνήσει. Παράτησε το φούρνο, τη σιγουριά του Βαρδάρη, το γεμάτο στομάχι, και πήγε να μπλέξει με ψειριάρηδες συντρόφους, με Αγγλους αντιστασιακούς, με φτωχούς επαρχιώτες που στερούνταν τη μπουκιά το ψωμί για να ενισχύσουν τον Αγώνα της Νέας Ελλάδας.

-Έλα κι εσύ, διεμήνυσε στη μικρή λίγο πριν φύγει, μόνος μου δεν πάω. Θα συναντηθούμε στις Νεροσυρμές.

Μαζεύει η μικρή τα αρχεία της Ε. Π. Ο. Ν., -ένα μικρό τεφτέρι και δυο σχολικά τετράδια-, τα δίνει σ' ένα σύντροφο, «κρύψ' τα κάπου», του είπε, «μια μέρα θα έρθω να τα πάρω», και πήγε και τον βρήκε. Έμειναν στο βουνό μέχρι την απελευδέρωση. Κι όταν μετά τη Βάρκιζα τους κυνηγούσαν να τους σκοτώσουν, -η Αντίσταση έγκλημα ασυγχώρητο-, ξαναβέηχαν στο βουνό. Όχι για να μείνουν. Για να φύγουν. Αρνήθηκαν να πάρουν μέρος στο δεύτερο γύρο. «Άλλο οι Βούλγαροι κι οι Γερμανοί, κι άλλο οι Έλληνες», έλεγαν.

Τους πήραν μαζί με άλλους συντρόφους και τους πήγαν στη Γιουγκο-

σλαβία. Σ' ένα χωριό που το είχε εκκενώσει πριν λίγο καιρό ο Τίτο από τους γερμανόφωνους κατοίκους του. Είχαν απομείνει μόνο κάτι λίγες οικογένειες Γιουγκοσλάβων και τα πουλερικά των Γερμανών. Όλα τα σπίτια έρημα. Οι αυλές, οι πλατείες, το γήπεδο, όπου υπήρχε ανοιχτωσιά, ο τόπος γεμάτος από αυγά αμάζευτα. Γεννούσαν οι κότες, οι πάπιες, τα χηνάρια, και δεν υπήρχαν ανθρώπινα χέρια να μαζέψουν τα αυγά ημέρας. Χάρηκαν οι πολιτικοί πρόσφυγες. «Στη γη της επαγγελίας ήρδαμε», σχολίασαν κάποιοι.

Άρχισαν να τους τακτοποιούν στα άδεια σπίτια. Ανάλογα με την οικογενειακή κατάσταση του καθενός, το μέγεθος της οικογένειάς του, το σπίτι που έμπαινε. Αυτόν τον τακτοποίησαν σ' ένα δωμάτιο μαζί μ' ένα σύντροφο από την Τρίπολη και του χρέωσαν το φούρνο. Τη μικρή σ' ένα σπίτι μαζί με καμιά δεκαριά άλλες βορειοελλαδίτισσες και την έχρισαν υπεύθυνη της παιδοφύλαξης. Μόλις έμαθαν τα κατατόπια κι εξοικειώθηκαν με τον ξένο τόπο, πήγαινε κρυφά τη νύχτα και την έπαιρνε. Την έκρυβε στην αγκαλιά του, την πήγαινε στο γήπεδο, την ξάπλωνε δίπλα στα αμάζευτα αυγά κι αγαπιόντουσαν με τρυφερότητα μέχρι τα ξημερώματα. Την αγαπούσε, τον αγαπούσε, έφτανε. Όμως η ευτυχία τους κουτσουρεμένη. «Γιατί στη Γιουγκοσλαβία», έλεγαν με παράπονο, «τί κακό κάναμε και πρέπει να ζούμε σε ξένο τόπο; Προπάντων τα παιδιά. Γιατί να αποχωριστούν τους γονείς τους, να φύγουν από τα σπίτια τους, να ξενιτευτούν;» Ερωτήσεις πολλές, απάντηση καμιά.

Λίγο καιρό μετά, άρχισαν οι έριδες. Σε ξένο μέρος ήταν, πρόσφυγες, κυνηγημένοι από τον τόπο τους, συνειδητοποιημένοι σοσιαλιστές, -υποτίθεται-, όμως Ρωμιοί κουφιοκέφαλοι. Χωρίστηκαν στα δυο χωρίς να το καταλάβουν. Γινάτια, εσωκομματικές αντιπαραθέσεις, δογματικές αντιλήψεις, -τι θα πει η ρούσα αρκούδα, ο σύντροφος Στάλιν, η ορδόδοξη κομματική γραμμή, η κεντρική καθοδήγηση-, η έχδρα δεν άργησε να φυτρώσει ανάμεσά τους. Οι μισοί τάχτηκαν με τους μεν, οι άλλοι μισοί με τους δε. Λες κι είχαν να μοιραστούν το ξένο χωριό κι έπρεπε να δώσουν αγώνα για να κερδίσουν το μερίδιο που τους αναλογούσε. Άκουγαν, αυτός κι η μικρή, -μεγάλη, τώρα-, για ομορτιστές, για ορδόδοξη κομματική γραμμή, για Βαφειαδικούς, για Ζαχαριαδικούς, για σκοτεινούς ωφέλιμιστές, για τίμιους αγωνιστές, για έτσι, για αλλιώς, κι ήταν σαν να τους καμάκωναν συντροφικά μαχαίρια. Κι η τρομοκρατία μεγάλη. Ήθελαν να πάνε προς νερού τους, -μέρα, νύχτα, δεν έπαιζε ρόλο-, και τους συνόδευαν δυο. Ένας από κάθε πλευρά. Μην τυχόν και καθοδόν συνωμοτήσουν εναντίον των άλλων.

-Γι αυτό αγωνιστήκαμε; τους έπνιγε το παράπονο, για να φοβόμαστε τους εαυτούς μας;

Μια μέρα ήρθε ένας καινούργιος από κάτω. Δηλωσίας. Ρώτησε να μάθει γι αυτόν και τη μικρή. Κάτι τους έφερνε. Μαντάτο, είπαν αυτοί που τον πρωτοσυνάντησαν. Τους βρήκε στην αυλή του σχολείου να παρακολουθούν την ομιλία του κεντρικού καθοδηγητή. Τράβηξε το νεαρό παράμερα να

μιλήσουν.

-Έχεις αδερφό στη Μακρόνησο; Τον ρώτησε.

-Δυο, του απάντησε. Έναν που ήταν στο βουνό, κι έναν άλλον που ήταν στον εθνικό στρατό και τον έστειλαν στη Μακρόνησο επειδή είχε αδερφούς στο βουνό.

-Τον σκότωσαν, του είπε ο νεοφερμένος. Τον έδεσαν μέσα σ' ένα τσουβάλι και τον πέταξαν στη θάλασσα. Πνίγηκε.

Κουβέντες απλές, σοσιαλιστικές.

-Ποιον απ' τους δυο; Ρώτησε.

-Αυτόν που υπηρετούσε στον εθνικό στρατό. Ο άλλος έκανε δήλωση και βγήκε.

-Δηλωσίας;

-Ναι, δηλωσίας. Μην τον κατακρίνεις. Πριν υπογράψει, πήγε και συμβουλευτήκε το σύντροφο «Λόγιος». (Αργότερα τον έφαγαν κι αυτόν τα σκυλόψαρα. Δεν υπέγραψε). Σαν πατέρα μας τον είχαμε. Καθόταν, ως συνήθως, στην αγαπημένη του θέση. Πάνω σ' ένα βράχο κι αγνάντευε τα δεσμά του: Την τρυφερή απεραντοσύνη της σκουρογάλανης θάλασσας. «Να υπογράψεις, τον συμβούλεψε ο “Λόγιος”, αλλιώς θα έχεις τη μοίρα του αδερφού σου. Κάθε μέρα τον βλέπω στα ανοιχτά καθάλα πάνω σ' ένα κύμα. Μου μιλάει, μου γνώφει, μου λέει να σου πω να υπογράψεις και ν' ανεβείς στο βουνό. “Εκεί κρύβεται ο πραγματικός αγώνας”, λέει, “όχι μέσα σε μια υπογραφή”». «Δηλωσίας, δηλαδή;», απόρησε ο αδερφός σου, «κι εσείς γιατί δεν υπογράφετε;» ρώτησε αμέσως μετά. «Ο σύντροφος “Λόγιος” δεν υπογράφει», απάντησε αντί του συντρόφου “Λόγιου” ένας άλλος σύντροφος, «επειδή η θέση του είναι εδώ. Να κάθεται πάνω στο βράχο και να συζητά με τη θάλασσα. Ο δικός του αγώνας είναι να γράφει ποιήματα για το δικό μας αγώνα, να τα μελοποιεί, να τα κάνει τραγούδια, αέρα πολυπόδητης λευτεριάς, γλυκόπιπτο κρασί καρτερικότητας. Κατάλαβες;» Έβαλε υπογραφή, βγήκε. Μαζί του κι εγώ. Τώρα βρίσκεται στο βουνό κι ετοιμάζεται για το δεύτερο αντάρτικο.

Σταμάτησε, γέλασε πικρόχολα, κοίταξε νότια. Προς τη μεριά της πατρίδας. Στα μάτια του λίγη νοτισμένη αρμύρα, δήλωνε βροντερή μεταμέλεια. Βαρύ το στίγμα του δηλωσία. Τους χαιρέτησε και πήγε να ταχτοποιηθεί σε σπίτι.

Άρχισαν να πιέζουν κι αυτόν να κατεβεί. Αδερφό θύμα είχε, αδερφό αντάρτη είχε, αγωνιστής της Αντίστασης ήταν, θα κατέβει, σου λέει. Λάθος υπολογίζαν. Δεν ήθελε να κατεβεί. Είχε ηλικία μικρή, όνειρα μεγάλα, γυναίκα που τον αγαπούσε και την αγαπούσε, -ατεφάνωτη-, ήθελε να ευτυχήσει να γεράσει μαζί της. Κυρίως, όμως, δεν ήθελε να σκοτώνει Έλληνες. Όταν η πίεση έγινε αφόρητη, αποφάσισε να πάρει τη «μακεδονική» υπηκοότητα και να φύγει από το μικρό, γιουγκοσλαβικό χωριό. «Μπορείς», του είπαν κάτι σύντροφοι Σέρβοι, «άμα πάρεις τη μακεδονική υπηκοότητα

μπορείς να φύγεις και να πας στα Σκόπια. Ο Τίτο το επιτρέπει». Παρόλα αυτά το σκεφτόταν. Μακεδονία αυτός άλλη ήξερε. Όχι αυτήν του Κόμματος και του Τίτο. Τη δικιά του.

Αναγκάστηκε να μακεδονογραφεί όταν οι ψίθυροι ότι τα πηγάδια του χωριού άρχισαν να γεμίζουν με πτώματα συντρόφων, πλήθυναν επικίνδυνα. Οι έριδες είχαν προχωρήσει πολύ. Οι εχθροί, πλέον, δεν ήταν οι φασίστες κι οι Αγγλοαμερικάνοι κάτω στην πατρίδα, αλλά οι σύντροφοι των διπλανών κρεβατιών. Φορές του ερχόταν να πάρει δρεπάνι και να αρχίσει να θερίζει ασεβείς σοσιαλιστές. Κνούτο, -άγιο-, και να καμτσικίζει φανατισμένους «συντρόφους» που ξεπάστρευαν με περισσή ευκολία αδώους συντρόφους κι ανιδιοτελείς συναγωνιστές.

-Είσαι να πάμε στα Σκόπια; Είπε μια μέρα στη μικρή. Δες γύρω σου. Αν μείνουμε εδώ, θα μας φάνε.

-Στα Σκόπια;

-Ναι, στα Σκόπια. Όχι για πολύ. Μέχρι να κατακάτσει ο κουρνιαχτός. Μόλις ξαστερώσει θα φύγουμε.

Ούτε κομματικός πατριωτισμός, ούτε ιδεολογική ξεροκεφαλιά, ούτε αναίτιος φανατισμός. Με τον εαυτό του, τη μικρή, και τη λαχτάρα για τη ζωή. Και την επιθυμία να εξασφαλίσει αξιοπρεπείς κι ανδρώπινες συνθήκες διαβίωσης για τη φάμιλία που, -τυχόν-, θα δημιουργούσε.

Έφυγαν όταν είδαν με τα ίδια τους τα μάτια δυο συντρόφους να πετούν ένα πτώμα μέσα σ' ένα πηγάδι. Πήγαν στα Σκόπια. Αυτός στο Τέτοβο, εκείνη στο Κουμάνοβο. Έμειναν εκεί ένα χρόνο, και μετά έφυγαν για την Ελβετία. «Αν είναι να ζήσουμε στον καπιταλισμό, καλύτερα να πάμε εκεί που υπάρχει μόνιμη ειρήνη. Από πολέμους χορτάσαμε».

Τώρα, -δεκαετίες μετά-, ζουν στη Ζυρίχη και διευδύνουν μια μεγάλη αλυσίδα χρυσοχοείων με την επωνυμία «Hellas Arabesken» που έστησαν κάνοντας λαθρεμπόριο χρυσού τη δεκαετία του πενήντα. Κάτι σαν τα γνωστά, τα παγκοσμίου φήμης σοκολατάκια «Leonidas». Υπολογιστές, λογισμικά, ιστοσελίδα στο διαδύκτιο, διαφήμιση σ' όλα τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, περιζήτητοι κι αξιοσέβαστοι VIPs. Μεγάλοι και τρανοί στο χώρο της διακίνησης του χρυσού και του ποιοτικού κοσμήματος. Στην πατρίδα, -την πραγματική-, δεν ξανακατέβηκαν.

Εκείνος αναπολεί συχνά τους φούρνους που δούλευε, το αγκαθωτό συρματοπλεγμα στο μικρό χωριό του βουλγαροκρατούμενου τομέα, τους μη βουλγαρογραμμένους συγχωριανούς του, τα χρωστούμενα της Επιμηλητείας, τα αμάξευτα αυγά του γιουγκοσλάβικου χωριού, τους μαρτυρικούς δηλωσίες, τα στουπωμένα πηγάδια, τα σημεία ρίψης των Αγγλικών αεροπλάνων. Μυστικά μαράζια που του ροκανίζουν μπουκιά μπουκιά τη γερασμένη ζωή του. Πονάει και το κρατάει μέσα του κρυφό. Να μην ξέρει εκείνη. Να πιει το φάρμακι όλο μόνος του. Να το στραγγίξει μέχρι την τελευταία σταγόνα του. Του λείπει, όμως, ο τόπος του. Η πατρίδα. Όχι η

Ελβετία. Η άλλη.

-Είσαι να γυρίσουμε στην πατρίδα; Ρωτάει που και που με παράπονο τη μικρή που τώρα, πια, είναι μια ζαρωμένη, γκρινιαρά γριά. («Σ' αγαπώ, σταφιδιασμένη γριούλα μου, σ' αγαπώ. Το ξέρεις;»). Να μην πεθάνουμε στον ξένο τόπο.

-Αχ, γέρο ξεκούτη, του απαντάει εκείνη με κόπο, γέρασες και μυαλό δεν έβαλες. Μέσα μου ο Στρυμόνας μια δαμπή, ξεδωριασμένη εικόνα. Το ίδιο κι οι Νεροσυρμές. Όλα τα άλλα απογοήτευση, πικρία, μια απέραντη λύπη. Θυμήσου τους αδικοχαμένους συντρόφους, τους δολοφονημένους αδερφούς σου. Χάθηκαν επειδή αγωνίστηκαν για να υπάρξει ένα καλύτερο αύριο. Μια καλύτερη Ελλάδα. Δεν τα κατάφεραν. Ούτε εμείς. Χειρότερη τη φτιάξαμε. Να λείπει επομένως το δύσσινο. (Στοιχειωμένα όλα μέσα της, κι ας λέει. Πονάει, σφάζεται, αιμορραγεί, θρηγεί, τα μάτια της κόκκινες πληγές που πυρορροούν. Όμως η όψη της ατσάλι. Σοφή; Κατασταλαγμένη; Αμυαλή; Ξεκουτιασμένη; Ποιος ξέρει! Μπορεί όλα μαζί. «Κι εγώ σ' αγαπώ, γέρο μουρμούρη. Κι ας μου μαύρισες τα τζιέρια»).

Για ένα πράγμα, μόνο, θα ήθελε να ξανακατέβει κάποτε κάτω. Να πάει να βρει το νεαρό σύντροφο και να πάρει πίσω τα αρχεία της Ε. Π. Ο. Ν...

ΝΩΝΤΑΣ Α. ΠΑΤΣΑΚΑΣ

Τέσσερα ποιήματα

Η ΓΕΩΜΕΤΡΙΑ ΤΗΣ ΜΟΝΑΞΙΑΣ

*Περιχαρακωμένες ερημικές υπάρξεις κυκλοφορούν
μέσα σ' ένα εύδραυστο από σχέσεις κόσμο
μοναξιά βαθιά κι απόμακρη.
Όλοι περιστρέφονται γύρω από τον άξονά τους
κύκλοι μ' ερμητικά κλεισμένες περιφέρειες σχηματίζονται
σφαίρες συμπαγείς, μεταλλικές, ψυχρές.
Ο μοναχός άνθρωπος είναι πια πραγματικός.
Ο κόκκος της ύπαρξης τώρα φανερώνεται
αρχίζει να γεννιέται
κόκκινος και μόνος
χωρίς δεσμούς και μνήμη.
Αρχίζει να περπατά
με τ' αγύμναστα πόδια του
στις λεπτές ίνες των φύλλων του πουρναριού
ενός συμπαντικού πουρναριού
λεπτές ίνες, εύδραυστες ισορροπίες.
Ευθείες γραμμές μετέωρες
πλευρές τετράγωνων ατομικών αισθημάτων
πλευρές επάλληλων πολλών τετραγώνων
στέρες, σκληρές κι ακίνητες
δε λυγίζουν, δε μαλακώνουν
δε συστέλονται, δε διαστέλονται
ακάδεκτες στην προσωπική τους ευθεία πορεία.*

ΝΥΧΤΕΡΙΝΗ ΔΙΑΔΡΟΜΗ

*Περιπλανώμενος στους δρόμους της νυχτερινής ακολασίας
ακολουθώντας τα χνάρια γκρίζων αχνών σκιών
σε βούρκο καθαρών αισθημάτων βρίσκομαι και κυλιέμαι
τη θλίψη της μοναξιάς αγγίζω
κι οδηγούμαι σε δαιμονισμένες τρύπιες σκέψεις.
Τα λάφυρα από τις λεηλασίες των ιδεών
πέφτουν στις μαύρες τρύπες του μυαλού και χάνονται.
Οι μέρες σε νύχτες σκοτεινές μετουσιώνονται.
Τα δάκρυα αίμα που ρέει από τα μάτια
το γαλανό τους χρώμα μεταλλάσσεται
αίμα ξερό σαπισμένων χοίρων μοιάζει.
Ο έρωτας παδιασμένος ηδυπαθής
μεταμορφώνεται τυλιγμένος στη σιωπή και το φόβο
ταραγμένα κορμιά που κυλιούνται στο πάτωμα.
Ο ποιητής μεταμφιέζεται
ταριχευτής νεκρών λέξεων.
Η ουσία της ύπαρξης αιμορραγώντας
στη δίνη του χρόνου στροβιλιίζεται.
Στο τέλος της δίνης το τέρμα της περιπλάνησης
εκεί τα χνάρια τελειώνουν κι η σκέψη σταματά
εκεί όλα μετουσιώνονται, μεταμορφώνονται, αλλάζουν
η ρουφήχτρα του θανάτου περιμένει.*

ΟΝΕΙΡΟ ΣΤΟΝ ΚΗΠΟ

*Μέσα στα πάρκα του παραμυθιού γυρνάω
και μαγικές εικόνες συναντώ.
Χυμένα τα λευκά κορμιά στον ήλιο
δίνονται και παίρνονται μες στις ζεστές ακτίνες του
διψασμένα για την κάψα του νότου.
Μαρμάρινοι σάτυροι χορεύουν
πάνω στα ιδρωμένα σώματα
κάτω από τους ήχους μελωδικών αυλών.
Εύλινα καρβάκια μηνύματα χαράς
πηγαινοφέρνουν στις αγκαλιές παιδιών.
Ανθρωποι –Ανθρωποι πολλοί πολύχρωμοι
σε αναπαυτικές πολυδρόνες
του ονείρου το άγγιγμα αναζητούν*

γι' αυτά που θέλουν να γευτούν.
Πρόσωπα - Πρόσωπα άντρες, γυναίκες
μες στις σκιές χωμένοι και καθήμενοι
στο παρελθόν γλυκά γυρνούν.
Ω! μέσα στα συμπλέγματα των δέντρων και των λουλουδιών
Ω! δίπλα στα συντριβάνια με τα κελαριστά νερά
Ω! μέσα στ' αρώματα των γυναικών
γυρνάω και βρίσκομαι
την ευτυχία αγγίζω και φωνάζω:
« Μέσα στα χείλη μου σ' έχω ζωή και σε ρουφώ».

Η ΟΡΑΣΗ

Έκρηξη, όνειρα κι ιδέες πετάγονται, γυρίζουν
περιστρέφονται, μιά έκρηξη διαρκής επίμονη
αιμορραγία ακατάσχετη, κηδείες και γιορτές
παιδιά γεννιούνται και πεθαίνουν, καινούργια
χρώματα γράμματα οι λέξεις σπάσανε γραμμές
σημεία γίνανε μορφή αλλάζουν, στον ουρανό
απλώνονται άπειρα λευκά κομματάκια, φωτίζουν
σκάνε και σκορπίζονται δίνουν την όραση
και πλάθουν την εικόνα.

Γεννιέμαι

Βλέπω

Βλέπω τα μάτια σου παντού όπου γυρίζω,
σελίδες γαλάζιες κι οι λέξεις γαλαζόπετρες
γυναίκες και άντρες κυανοί, ο δρόμος κι η
κίνηση θάλασσα, οι μέρες κι ο χρόνος
ουρανόσ.

Τα μάτια σου βλέμμα μου γίνανε,
το χρώμα τους μ' έχει τυλίξει, μες στην
εικόνα τους το σώμα μου διακρίνω.

Καθρέφτης μου είσαι και σου μοιάζω
Καθρέφτης σου είμαι και μου μοιάζεις.

Η εφημερίδα

-Γιώργο, καλησπέρα. Τι γίνεται; Βόλτα στην παραλία; Άμα δέλεις κάτσε να μου κάνεις παρέα. Μόλις έφυγε ο αδερφός μου που τα λέγαμε. Ναι έχεις δίκιο είναι υπέροχη βραδυά, η θάλασσα λάδι, το Μπούρτζι φωτισμένο και τα φώτα γύρω-γύρω στον κόλπο. Εγώ κάθομαι συχνά εδώ τα βράδια και ρεμβάζω, να φύγει η κούραση απο τη δουλειά της ημέρας. Ναι, στον ΟΤΕ. Έχω φτάσει προϊστάμενος τομέα πλέον και μάλιστα λέω τον Δεκέμβριο να βγω στην σύνταξη. Πρόωρη; Όχι πρόωρη, κανονική. Έχω μαζέψει ένσημα απ' το Γυμνάσιο, τότε που ήμαστε συμμαθητές και πήγαίνα και δούλευα στον Κύκνο και αλλού τα καλοκαίρια.

Έτσι λοιπόν, εκτός από τα ποιηματάκια που μας διάβασες πέρσυ στην συνάντηση των παλιών συμμαθητών έχεις γράψει και τις αναμνήσεις σου απο τα παιδικά μας χρόνια; Να σου πω εγώ αναμνήσεις απ' το Γυμνάσιο. Θυμάμαι τα πάντα ολοκάθαρα, σαν να ήταν τώρα. Όλα, τους καθηγητές, τι λέγανε, τι πλάκες τους σκαρώναμε και σε ποια αίθουσα η κάθε μία. Δεν ξέρω γιατί τα' χω διατηρήσει όλα στη μνήμη μου. Όπως θα θυμάσαι, εγώ ήρδα στο Γυμνάσιο απ' το Κοφίνι. Ήταν την χρονιά που δώσαμε εισαγωγικές. Μετά ο γέρο-Παπανδρέου τις κατάργησε, απλώς για να μας ταλαιπωρήσουν εμάς τις δώσαμε. Στο χωριό τέσσερις ήταν οι καλοί μαθητές, πρώτος εγώ. Όμως, ο πατέρας μου τα' βγαζε δύσκολα πέρα. Ήταν ο μικρότερος από έξι παιδιά. Είχαμε ένα χωραφάκι εκεί πέρα και βάζαμε ντομάτες, πεπόνια. Τα πορτοκάλια γενικεύτηκαν αργότερα στην Αργολίδα. Είχαμε και κάτι πρόβατα. Κοντά σε μας ζούσαν στα σπιτάκια εκείνα που τους έχουν παραχωρήσει, οι φύλακες στις Αγροτικές της Τίρυνθας. Ένας φύλακας τότε είχε σπουδαία θέση; σταθερή δουλειά, στολή, σπίτι. Ερχόντουσαν λοιπόν και τους δίνανε καλάδια ολόκληρα με ντομάτες και πεπόνια. Τζάμπα, μην νομίζεις ότι μας πλήρωναν καθόλου.

Έρχομαι λοιπόν μόνος μου να δώσω εισαγωγικές στο Γυμνάσιο. Τα προφορικά, θυμάμαι, ήταν απόγευμα και περιμέναμε απ' έξω να μας πούνε τι ώρα θα εξεταζόμαστε. Κατ' αρχήν εγώ ούτε καν ήξερα ακριβώς που βρισκόταν το Γυμνάσιο. Χρειάστηκε να ρωτήσω να μου πουν και, ξέρεις, δεν ήταν και τόσο μακριά από τα λεωφορεία. Με το που φτάνω που λες κάνω έτσι και βλέπω τον Κατσαρόπουλο, τον συμμαθητή μας που ήταν γιος φύλακα. Γυρνάει αυτός και μου λέει: «μπα, τόλμησες κι εσύ να έρθεις να δώσεις;» Φαντάσου τώρα τι εντύπωση μου' καναν αυτά. Είχε δίκιο. Ποιος ήμουν εγώ που τολμούσα να δέλω να μπω στο Γυμνάσιο; Ο πατέρας μου γύριζε στα χωράφια με μπαλωμένα παντελόνια, τα ντριλίνα, που άμα έλιωναν τους βάζαμε ένα μπάλωμα από πάνω. Συνταγματάρχη τον έλεγαν αλλά

κοροϊδευτικά, γιατί ήταν ο πιο ασήμαντος στο χωριό. Για κακή μου τύχη με φωνάζουν αμέσως, πέντε λεπτά μετά που μου είπε ο Κατσαρόπουλος εκείνη την κουβέντα. Μπαίνω μέσα, ήταν ένα τραπέζι μακρόστενο με τρεις καθηγητές που με κοιτάγανε. Με ρώτησαν πως με λένε, από που ερχόμουν και μου πετάνε την πρώτη ερώτηση: «πες μας μία νίκη του Κολοκοτρώνη». Εγώ έτρεμα. Αρχίζω λοιπόν να λέω: «ο στόλος του Κολοκοτρώνη...» Τι στόλος, ποιος στόλος αφού ο Κολοκοτρώνης στη στεριά πολέμησε. Ένας απ' αυτούς με είδε, με ρωτάει: «έχεις τίποτα παιδί μου;». «όχι», λέω. Και τότε μου είπαν να βγω έξω και να ξαναπεράσω στο τέλος. Ευτυχώς δηλαδή που βρέθηκε κι αυτός ο χριστιανός, κάπως ψυχολόγος, που κατάλαβε το τρακ μου. Όταν με ξαναφώναξαν μου 'χε περάσει βέβαια το μπλοκάρισμα και απάντησα σωστά. Και την άλλη μέρα, είχαμε και γραπτά, έγραφα καλά.

Υστερα από μια βδομάδα πάω να δω τ' αποτελέσματα και είχα πιάσει κουβέντα μ' ένα κοριτσάκι που είχα βρει εκεί και μου άρεσε, την Αγγελικούλα. Αυτή είχε διαβάσει ήδη την τοιχοκολλημένη κατάσταση. «Πέρασες», μου είπε. Δεν μπορείς να φανταστείς τη χαρά μου. Είχα περάσει, ήμουν κάποιος. Από το Γυμνάσιο ως τα λεωφορεία διακόσια μέτρα δρόμος, τέσσερις χωριανοί μου' δωσαν συγχαρητήρια. Το ίδιο έγινε την άλλη μέρα που ήρθε κι ο πατέρας μου να δει τ' αποτελέσματα. Η Αγγελικούλα πάντα εκεί. Προτού προλάβει να πλησιάσει, «πέρασε, πέρασε ο Νάσος», του λέει. Τώρα να σου πω ότι με το που έγινα γυμνασιόπαιδο ανέβηκε τρία-τέσσερα και η κοινωνική εκτίμηση του πατέρα μου στο χωριό, δεν θα το πιστέψεις. Επαψαν να τον περιφρονούν τόσο, έγινε κάποιος, που είχε ένα τέτοιο γιο.

Τι λες; Έχεις βρει την εφημερίδα που γράφει τ' αποτελέσματα; Δηλαδή τ'αποτελέσματα τα έβαζε η εφημερίδα; Όλα τα ονόματα; Και το δικό μου; Γιώργο πρέπει να μου δώσεις αυτήν την εφημερίδα. Δεν μπορείς να φανταστείς τι αντιπροσωπεύει για μένα. Λες ότι την έχεις δώσει στον Μαργαρίτη και στους άλλους συμμαθητές; Εμένα γιατί δεν μου την έδωσες; Καλά, καλά, σύμφωνα. Σπάνια βλέπουμε εσύ κι εγώ. Την έχεις σπίτι σου; Ευλογημένη στιγμή που πέρασες απόψε από το καφενείο στην παραλία και σε χαιρέτησα και σε σταμάτησα και κάθησες. Αμα φύγουμε από δω πάμε αν θέλεις σπίτι σου να μου την δώσεις. Κορνίζα θα την κάνω!

Εμείς τα παιδιά από τα χωριά σας βλέπαμε σαν θεούς τότε. Είχατε μεγάλα σπίτια, ξέρατε από κόσμο, εσύ ας πούμε είσουνα ο πρώτος εκδιδάς, έγραφες τρομερές εκδόσεις, ακόμα θυμάμαι εκείνη που έβαλες διάλογο μέσα. Εκδеше με διάλογο, που να το βρούμε εμείς; Αφού θυμάμαι μία φορά που μας είχαν βάλει μια εργασία για το Βιζυηνό εσύ έφερες τέσσερις σελίδες. Εγώ τι να διαβάσω; Εντάξει, υπήρχε η βιβλιοθήκη, ο Παλαμήςδης αλλά δεν είχαμε συνηθίσει τότε να πηγαίνουμε. Κι εγώ έτρεχα να προλάβω το λεωφορείο, Τετάρτη και Παρασκευή είχε μόνο για το Κοφίνι. Εντάξει, σε πιστεύω, δεν είχες και καμιά τρομερή βιβλιοθήκη σπίτι σου αλλά βιβλιοθηκούλα, 20-30 βιβλία. Κι αυτά πολλά ήταν για μας. Όταν γυρίζα

τ' απόγευμα στο χωριό, όλο κι έπρεπε να βοηθήσω τον πατέρα μου στο χωράφι ή ν' αρμέξω τις προβατίνες. Αφού τα μίσησα τα πρόβατα γι' αυτό το λόγο. Μια φορά, κάποια κοπέλα, μου είπε ότι τα παπούτσια μου μύριζαν προβατίλα. Ε λοιπόν, τον έπεισα τον πατέρα μου και τα πούλησε και τα 15 που είχε! Δεν άντεχα να μου λένε οι γκόμενες τέτοια πράγματα. Θυμάσαι την Κάλλα, την καθηγήτρια ελληνικών; Ο συμμαθητής μας ο Λυγερός φόραγε συνέχεια ένα πράσινο πουλόβερ που δεν ήταν αγοραστό, του τ' οχε κάνει η μάνα του στη ρόκα και τ' οχε βάψει πράσινο. Μια μέρα τον ρωτάει η Κάλλα: «Εσύ βρε Λυγερέ τον τύπο θέλεις να παραστήσεις; Αφού όλα τα παιδιά φοράνε σακάκι μες το κρύο εσύ τι παριστάνεις;». Δυο δάκρυα κύλησαν στα μάγουλα του Λυγερού και της είπε «Κυρία, δεν έχω». Τρελλάθηκε η Κάλλα, βγήκε έξω, πήγε στο γυμνασιάρχη και δεν μας ξαναέκανε ποτέ μάθημα.

Σιγά-σιγά βρήκα κι εγώ το δρόμο μου στο Γυμνάσιο. Όπως σου είπα, εσείς τα παιδιά της πόλης μας σνομπάρατε λίγο στην αρχή αλλά απ' την τρίτη και μετά έσπασε ο πάγος και κάναμε παρέα. Αυτό που μας απασχολούσε σχεδόν όλους, ήταν τα κορίτσια. Αν θυμάσαι εμένα ο Σφήκας με έλεγε «γαμπρό». Μία φορά βλέπω μία να πλησιάζει τα κάγκελα του σχολείου, μέσα στην αίθουσα εγώ. Λέω «κύριε να πάω έξω;», «πού θα πας», μου λέει ο Σφήκας. «Στον καμπινέ», του λέω. «Αν είναι να πας εκεί που νομίζω, να πας. Όχι όμως στον καμπινέ», μου απαντάει ο Σφήκας. Ήτανε ξεηγημένος ο Σφήκας. Μου λες για την πειθαρχία, που δεν μας άφηναν ν' αναπνεύσουμε. Έχεις δίκιο. Τον επιστάτη τον Σταυριδίη τον έστειλαν το βράδυ μ'έναν φακό στην Αρβανιτιά, να φωτίζει τα ζευγαράκια μήπως βρει γυμνασιόπαιδα. Εκεί βρισκόμουν κι εγώ όσο συχνά μπορούσα και με όποιες μπορούσα. Ήταν η γκαρσονιέρα μας, δεν υπήρχε άλλη. Εμένα η γκαρσονιέρα μου ήταν ένα μεγάλο φύλλο πλαστικό που είχα στην τσέπη του σακακιού, τ' οβγαζα, το ξεδίπλωνα και καθόμαστε πάνω. Κι εγώ ένα σακάκι είχα, σαν μπουφάν. Είχε μια δήθεν γουνίτσα στο γιακά που όταν τ' οχε πλύνει η μάνα μου μ'άγγιζε υγρή κι ανατρίχιαζα. Έχω να σου πω επεισόδια για την Αρβανιτιά... Ήταν ο παράδεισος των μπανιστριτζήδων. Μια φορά που καθόμουν με μια γκόμενα κάτω από ένα δέντρο, ακούω ένα κρακ και τα φύλλα να κουνιούνται. Κάνω έτσι, δεύτερο κρακ και πέφτει σχεδόν πάνω στα κεφάλια μας ο Μπαλτάς ο μανάβης, μεγάλη λέρα. «Θα σε φτιάξω εγώ ρε τσόγλανε», και με τις πέτρες τον κυνήγησα ως τη Μυτίτσα. Αυτός είχε κάνει κι άλλη μιά παλιανθρωπιά. Ήξερε ότι μια κοπέλα τα είχε μ' ένα παιδί. Πάει λοιπόν και της λέει «αν δεν έρθεις σπιτί μου απόψε το βράδυ θα τα πω όλα στον πατέρα σου». Τέτοιο κάδαρμα ήτανε. Εγώ ταΐμαθα γιατί έμενα σ' ένα δωμάτιο απέναντι από το μαγαζί του, στα στενά. Το τι ξύλο έφαγε από το παιδί της κοπέλας άλλο να στα λέω.

Πειθαρχία, ποιά πειθαρχία, όλα πουλιόντουσαν κι αγοράζονταν. Ο ίδιος ο Σταυριδίης ο επιστάτης που μας κυνήγαγε τα βράδια και μας κάρφωνε

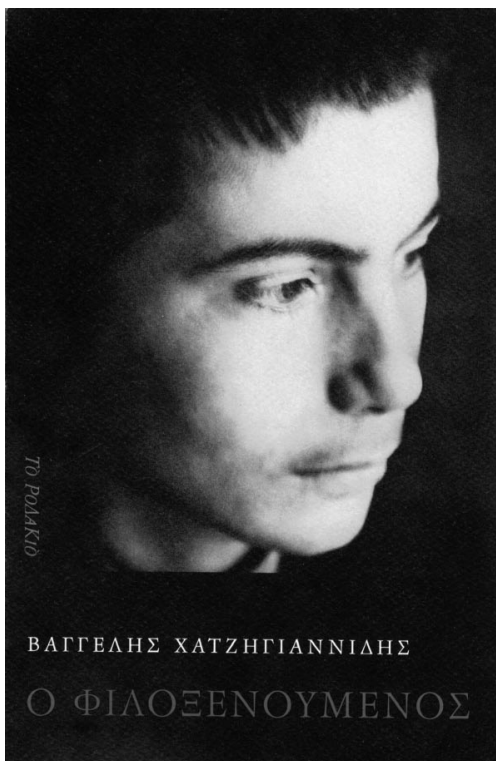
στο γυμνασιάρχη, την ημέρα επειδή είχε την καντίνα του σχολείου και εμείς παραγγέλναμε καφέ και θέλαμε να καπνίσουμε και το τσιγάρο μας, μας παραχωρούσε το σπίτι του, δύο δωματιάκια πάνω στην ταράτσα του σχολείου να το ντουμανιάσουμε, γιατί έβγαζε δυο δεκάρες απ' τους καφέδες! Έχεις δίκιο, το τσιγάρο είναι το πάθος μου. Και βέβαια δεν συμβαδίζει με την κορμάρα μου και τον αθλητισμό που κάνω. Αφού ο γυμναστής ο Αλάνης θα θυμάσαι μ' έλεγε: «Ταγαράς, μέγας τσιγαράς, τσιγαροκτόνος, τσιγαροφάγος και τσιγαροπώλης!». Αυτό το δάχτυλο που βλέπεις παραλίγο να το χάσω. Μια μέρα στους καμπινέδες που το ντουμανιάζαμε, θέλησα να κλείσω μέσα το συμμαθητή μας τον Λούρη και τραβάω με δύναμη την πόρτα και μου πιάνει το δάχτυλο, εφτά ράμματα μου βάλανε, πάλι καλά που το γλύτωσα. Όλα για το τσιγάρο! Από αθλητισμό το 'χω ρίξει στις χιονοδρομίες και όλο στο Σέλι με βρίσκεις κι αλλού. Αφού μία φορά πήγα στην Αυστρία για σκι. Οι γκόμενες δεν με κάνουν όσο είμαστε. Μόνον έξι χρόνια έμεινα παντρεμένος, μετά χώρισα. Γιατί; Για εκατό διαφορετικούς λόγους. Ναι, έχω δύο μεγάλα παιδιά, 25 ο ένας και 22 ο άλλος. Από τότε που χώρισα όλο και με κάποια γυναίκα μένω. Εργένης ήμουνα μόνο 6 μήνες που έβγαλα τη σχολή του ΟΤΕ και λίγα διαστήματα. Έχω βαρεθεί όμως την μοναξιά και μάλλον θα την ξανακάνω την κουτουράδα. Τίποτα δεν μου λείπει.. Το διαμέρισμά μου, ακόμα και τη Μερσεντές SLK, που τη ζήλευα και τελικά τα κατάφερα να την πάρω. Ο πατέρας μου πέθανε στα 80 του. Όταν του'βαλαν βαλβίδα στην καρδιά, του'χαν πει ότι κάνει για 10 χρόνια. Έζησε 20 ακόμα. Η μητέρα μου είναι τώρα μόνη της στο χωριό αλλά, δεν θα το πιστέψεις, μια φορά μόνο έχει έρδει σπίτι μου για μισή ώρα. Ποτέ δεν ήρθε, ας πούμε, να την πάω βόλτα στην παραλία να καθήσουμε στο καφέ να δει αυτό το υπέροχο θέαμα της θάλασσας και του τοπίου που βλέπουμε τώρα. Δεν μπορεί, δεν της αρέσει η πόλη.

Στη δουλειά μου μου χρησίμεψαν τα αγγλικά που μας μάθαινε ο Ορφανίδης. 19 μου είχε! Όταν μετά έφυγε και ήρθε η άλλη καθηγήτρια, το 19 έγινε 14 χωρίς αιτία. Της λέω «Κυρία, να μου δέσετε τα μάτια και να με βάλετε να γράψω διαγώνισμα και, εκτός από άγνωστες λέξεις, να δείτε ότι θα μου βάλετε 19. Την έπεισα και μου ανέβασε το βαθμό. Η άλλη καθηγήτρια η Θάνου, νέα ήτανε αλλά και δύσκολη, δεν ήταν στα καλά της. Θυμάσαι που σε πέταξε έξω εσένα, σε μια συζήτηση για τον κινηματογράφο, γιατί είχες πει: «και τι ξέρουν οι καθηγητές από σινεμά;». Μία φορά μας λέει: «καλά Χριστούγεννα σε όλους». «Πού θα τα περάσετε;», της λέω. Στην Αθήνα μου απαντάει. «Δεν θα μας δώσετε την διεύθυνσή σας να' ρθούμε να σας πούμε τα κάλαντα;». Και κάθεται και μας γράφει στον πίνακα την διεύθυνσή της στην Αθήνα. Πήγα και την βρήκα. Ελοιπόν, ήταν τόσο τρελιάρα γιατί είχε μία κατάκοιτη μητέρα να φροντίζει. Συγκινήθηκε πολύ. Μου έβαλε να φάω και κατάλαβα την κατάστασή της. Ήταν δύσκολη γιατί είχε πολλά ν' αντιμετωπίσει μόνη της. Νομίζω λοιπόν ότι καταλαβαίνω

τις γυναίκες. Κι αυτό από τις πρώτες τάξεις του σχολείου, όταν, τότε μου άρεσε η ξαδέρφη του συμμαθητή μας του Γιάννη κι ο πούστης έκανε πάρτυ και δεν με κάλεσε γιατί ήμουνα από χωριό. Χαμπάρι εγώ, πήγα ακάλεστος! Και θυμάμαι Γιώργο μου, τι ωραίες στιγμές, να χορεύω το O mio signore αγκαλιασμένος με την Αρετή και νά, να τρέχουν τα ζουμιά στο σώβρακό μου! Έφυγα όλος μούσκεμα. Αξέχαστες στιγμές.

Γι' αυτό σου λέω, την εφημερίδα αυτή πρέπει να μου την δώσεις όπωσ-δήποτε. Πότε είπες; 9 Ιουλίου 1961, η Αργοναυπλία του Κοΐνη; Την θέλω οπωσδήποτε αυτήν την εφημερίδα...

Το Δρομολόγιο προτείνει

Οι φιλαρμονικές της πόλης των Σερρών στην ιστορία

100 χρόνια από την ίδρυση της πρώτης φιλαρμονικής
της πόλεως Σερρών «Τερψιχόρη»
(1904-2004)¹

Από τις αρχές ακόμα του εικοστού αιώνα καθοριστικό και πρωτεύοντα ρόλο στη μουσική ζωή των Σερραίων κατά την Τουρκοκρατία έπαιξαν οι πολλές φιλαρμονικές που ιδρύθηκαν και λειτουργούσαν στην πόλη από ελληνικά σωματεία με την έγκριση των τουρκικών αρχών. Τα συγκροτήματα αυτά αποτέλεσαν πολύτιμα σχολεία για τη μουσική κατάρτιση του σερραϊκού λαού και την προσφιλέστερη εκδήλωση της αντίδρασής του ενάντια στη μουσική του κατακτητή.

Την εποχή αυτή στα Σέρρας πλήρεις φιλαρμονικές διέθεταν η Ελληνική Κοινότητα, το Γυμνάσιο, η Κεντρική Αστική Σχολή και ο ΟΡΦΕΑΣ. Η σύσταση και στη συνέχεια η αδιάκοπη συμμετοχή τους στις κοινωνικές εκδηλώσεις των υπόδουλων Σερραίων σηματοδότησαν μια αξιομνημόνευτη περίοδο άνδισης της μουσικής ιστορίας της πόλης.

1904: Ιδρύεται η «Τερψιχόρη»

Στα 1902, πριν ακόμα την ίδρυση του ιστορικού ΟΡΦΕΑ, ιδρύεται το πρώτο μουσικοκαλλιτεχνικό σωματείο της πόλης, ο Γυμναστικός Σύλλογος Σερρών, περισσότερο γνωστός ως Όμιλος Ερασιτεχνών ΤΕΡΨΙΧΟΡΗ. Ανέπτυξε σημαντική δραστηριότητα στο χώρο του θεάτρου οργανώνοντας αρχικά θεατρικές παραστάσεις με τη μετάκληση κυρίως ελληνικών διασών από την Αθήνα. Διέθετε, ακόμα, πλήρη μαντολινάτα με διευθυντή το Νικόλαο Παπαναστασόπουλο, διαπρεπή μουσικοδιδάσκαλο της εποχής από την Αθήνα, που εγκαταστάθηκε στα Σέρρας το 1905. Έγινε όμως πασίγνωστος με τη σύσταση του τμήματος της ομώνυμης φιλαρμονικής, της πρώτης στην πόλη και την περιοχή των Σερρών, που η ευεργητική της

1. Απόσπασμα από τα Οκτώ κείμενα σερραϊκής μουσικής ιστοριογραφίας, Σέρρες 1996, 39-44, του γράφοντος αλλά και από το ομότιτλο ιστορικό σημείωμά του στο Πρόγραμμα της Α' Συνάυλιας έτους 2004 της νέας Φιλαρμονικής Ορχήστρας του Δήμου Σερρών στο αμφιθέατρο του Μουσικού Σχολείου την 28.4.2004.

παρέμβαση στην κοινωνική ζωή των Σερραίων δεν άργησε να φανεί.

Συγκροτείται το 1904, χρονιά κατά την οποία διορίζεται στα Εκπαιδευτήρια των Σερρών ο Θεσσαλονικιός μουσικοδιδάσκαλος Γιάννης Βαΐου (1883-1961), που είναι ο πρώτος διευθυντής της και η κυρίαρχη μορφή στη μουσική ζωή της πόλης κατά το πρώτο μισό του εικοστού αιώνα.

Από το 1907-08 η ΤΕΡΨΙΧΟΡΗ εντάσσεται στον ΟΡΦΕΑ, που ιδρύεται την 1η Αυγούστου 1905. Καταγράφει μια ιστορική διαδρομή αναδεικνύοντας τους σκοπούς και τις επιδιώξεις του συλλόγου σε μια εποχή που πρόβαλε επιτακτικά η ανάγκη της ενίσχυσης και στήριξης του Μακεδονικού Αγώνα στα Σέρρας.

Έδωσε συναυλίες σ' όλο το νομό κυρίως για λόγους εθνικούς. Πέρα από τις τακτικές συναυλίες της η ΤΕΡΨΙΧΟΡΗ συμμετείχε απαραίτητα στις επίσημες γιορτές της ελληνικής κοινότητας. Στις θεατρικές, επίσης, παραστάσεις στα Σέρρας των ελληνικών θιάσων από την Αθήνα, που προσκαλούσε το ελληνικό προξενείο, η ΤΕΡΨΙΧΟΡΗ κρατούσε συντροφιά το κοινό πριν από την έναρξη και τα διαλείμματα παρουσιάζοντας, κατά περίπτωση, αποσπάσματα έργων μεγάλων συνθετών της δύσης ή ελληνικά πατριωτικά θούρια. Κάθε γιορτή και Κυριακή συνήδιξε να οργανώνει ελεύθερες «πλατείες» στο καφενείο του «Γσέλιου». Δεν παρέλειπε, επίσης, να εμφανίζεται στις εθνικές γιορτές των άλλων προξενείων. Σε πολλές εξορμήσεις του θεατρικού τμήματος του ΟΡΦΕΑ ακολουθούσε τον όμιλο έχοντας την ευθύνη της μουσικής κάλυψης του έργου.

Τα χρόνια που ακολουθούν αποτελούν περίοδο απραξίας εξαιτίας των πολέμων και των καταστροφών της περιόδου αυτής. Ο ΟΡΦΕΑΣ, από την επανίδρυσή του το 1919 με την προσωνομμία ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ - ΠΡΩΗΝ ΟΡΦΕΪΣ, οργανώνει φιλαρμονική με τον Παναγιώτη Δρομάζο και από το 1921 πάλι με το Γ. Βαΐου και τον Αθηναίο Φραντζίσκο Τούλλι. Είναι, πλέον, η γενιά του Μεσοπολέμου του εικοστού αιώνα, που θα στηρίξει με πάθος τα μουσικά τμήματα του ΟΡΦΕΑ και της πόλης των Σερρών στην αναγεννητική τους προσπάθεια για ένα απίστευτα μεγάλο χρονικό διάστημα μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1960. Και δεν είναι τίποτε άλλο παρά η φυσική συνέχεια των παιδιών της ΤΕΡΨΙΧΟΡΗΣ, που θεμελίωσαν τη λαμπρή αντίσταση των Σερραίων μέχρι την πολυπόθητη απελευθέρωσή τους τον Ιούνιο του 1913.

Συνοπτικός χρονολογικός πίνακας²

1904 Ιδρύεται η πρώτη φιλαρμονική των Σερρών ΤΕΡΨΙΧΟΡΗ με

2. Τμήμα του, μέχρι και το έτος 1975, περιλήφθηκε στο ιδρυτικό πολύτυπο - πρόγραμμα της νέας ΣΕΡΡΑΪΚΗΣ ΜΠΑΝΤΑΣ (SERRES BAND). Α' Συναυλία - εμφάνιση την 21.12.2003 στα Σέρρας -Πλατεία Ελευθερίας και αίθουσα Εργατικού Κέντρου-

πρώτο διευθυντή το Θεσσαλονικιό Γιάννη Βαΐου (1883-1961) κι αργότερα (1910) τον (;) Καρακάση. Τμήμα του ομώνυμου Ομίλου Ερασιτεχνών του Γυμναστικού Συλλόγου (ίδρυση 1902). Το 1907-08 εντάσσεται στον ΟΡΦΕΑ (ίδρ. 1905). Πλήθος συναυλιών στο πλαίσιο της ενίσχυσης του Μακεδονικού Αγώνα στην περιοχή.

Την ίδια εποχή τα Σέρρας διαθέτουν άλλες 4 φιλαρμονικές: της Ελληνικής Κοινότητας, του Γυμνασίου, της Κεντρικής Αστικής Σχολής, πάλι με το Γ. Βαΐου, και της Τουρκικής Φρουράς.

1914 Ο Μουσικός Σύλλογος ΑΠΟΛΛΩΝ οργανώνει φιλαρμονική με τον Α. Κίτσο.

Περίοδος απραξίας μέχρι και το 1918 εξαιτίας των πολέμων και των καταστροφών.

1918 Οκτώβριος. Συναυλίες, κυρίως υπαίθριες στην πλατεία «Κρονίου», από την μπάντα του Σώματος Στρατού της Εθνικής Αμύνης με διευθυντή τον Κωνσταντίνο Παναγόπουλο.

1920 Ο ΟΡΦΕΑΣ οργανώνει την πρώτη 60μελή φιλαρμονική - ορχήστρα και συμφωνική μαντολινάτα μετά την επανασύσταση του 1919. Το Φεβρουάριο αυτής της χρονιάς προσλαμβάνεται για ένα χρόνο ως διευθυντής και μουσικοδιδάσκαλος ο Παναγιώτης Δρομάζος. Τον ακολουθεί από την επόμενη χρονιά ο Γ. Βαΐου, που επιστρέφει από τη Θεσσαλονίκη. Κατά το διάστημα 1929-30 τη μουσική διδασκαλία και διεύθυνση έχει ο Αθηναίος Φραντσίσκο Τούλλι, Γενικός Επιθεωρητής των στρατιωτικών μουσικών.

1922 24 Ιουλίου. Ο ΟΡΦΕΑΣ δίνει την Α' Μεγάλη Συναυλία του. Κατά την περίοδο που ακολουθεί, μέχρι και τα πρώτα χρόνια της δεκα-

Η φιλαρμονική «Τερψιχόρη» με το Γιάννη Βαΐου. Φωτογράφιση του 1906

ετίας του 1930, διαθέτει δύο πλήρη τμήματα φιλαρμονικών: μπάντα του συλλόγου και φιλαρμονική νέων ή «δεύτερη».

Την ίδια εποχή, και επί ένα μεγάλο διάστημα, πολυπληθής φιλαρμονική διαθέτει το Οικοτροφείο (Αρρένων - τμήμα προσκόπων) του Εθνικού Ιδρύματος Περιθάλψεως και Μορφώσεως Ορφάνων και Απόρων Ανατολικής Μακεδονίας [1919], του γνωστού στους Σερραίους από το 1926 Εθνικού Ορφανοτροφείου Αρρένων Σερρών. Μουσικοδιδάσκαλοι: Ο Γ. Βαΐου και από το 1924 μέχρι το 1933 περίπου ο Βασίλειος Βεηλιτσιδής (1885-1959).

1925 Έντονη παρουσία της Στρατιωτικής Μουσικής της έκτης Μεραρχίας Σερρών υπό τον ανθυπασιστή Δημήτριο Ευδέα. Διαθέτει περί τους 130 εκτελεστές και ποικίλο ρεπερτόριο από Έλληνες και ξένους συνθέτες. Σειρά συναυλιών στα Σέρρας και στα παραμεθόρια χωριά του νομού.

1938 (:) Η Ε.Ο.Ν. Σερρών οργανώνει φιλαρμονική με τους Γ. Βαΐου και το Σερραίο Χρήστο Σταματίου (1908-1998) περιστασιακά.

Μειώνεται αισθητά η δραστηριότητα της φιλαρμονικής του ΟΡΦΕΑ.

1939 Αύγουστος. Το Δημοτικό Συμβούλιο αποφασίζει την οργάνωση δημοτικής φιλαρμονικής (πρώην ΟΡΦΕΑ) και την αγορά νέων οργάνων. Η απόφαση θα υλοποιηθεί μετά τον τελειωμό του πολέμου του 1940.

1945 Ο Δήμος Σερρών οργανώνει φιλαρμονική αμέσως μετά την απελευθέρωση με επικεφαλής διαδοχικά τους αυτοδίδακτους Δημήτριο Μικρούλη, μέχρι το θάνατό του το 1961, και Απόστολο Αδαμίδη. Το 1948

1906-09. Η φιλαρμονική της Κεντρικής Αστικής Σχολής Σερρών. Διευθυντής ο Γ. Βαΐου. Αριστερά ο γυμνασιάρχης Αθανάσιος Φυλακτός.

αγοράζονται οι νέες στολές, ενώ το 1955 και το 1986 πραγματοποιούνται συμπληρωματικές αγορές των οργάνων.

1950 Ιδρύεται το Παράρτημα του Συλλόγου Μουσικών Βορείου Ελλάδος (Σ.Μ.Β.Ε.) στα Σέρρας. Εκπρόσωπος ο βιολονίστας Κώστας Σταυρόπουλος και κατόπιν, μέχρι και το 1955 που διαλύεται, ο Απ. Αδαμίδης. Πρωτοβουλία των μελών της μπάντας του Δήμου.

1953 Η δημοτική φιλαρμονική καθιερώνει σειρά λαϊκών συναυλιών στις πλατείες και τις απόμακρες γειτονιές της πόλης. Στο ρεπερτόριο έργα Ελλήνων και ξένων συνθετών αλλά, κυρίως, συνθέσεις ή επεξεργασίες του Χρ. Σταματίου. Διδασκαλία και διεύθυνση του ιδίου καθ' όλη τη διάρκεια της δεκαετίας του 1950.

1957 Η Νομαρχία αποδέχεται απόφαση του Δήμου για τη σύσταση «Συνεργείου Φιλαρμονικής». Αξιοσημείωτη δραστηριότητα μέχρι και το 1963-64

1971 Ο ΟΡΦΕΑΣ -πρωτοβουλία του προέδρου και κιθαριστή Μίμη Στεφάνιδη (1904-1977)- συστήνει μπάντα νέων με την εποπτεία και την οικονομική στήριξη του Δήμου. Διδάσκουν οι στρατιωτικοί Σκοπιώτης Γκλαβάς και Ευθύμιος Ταταράκης. Επικεφαλής ο Γιάννης Ζαχαριάδης.

1975 Η φιλαρμονική του ΟΡΦΕΑ εντάσσεται και τυπικά στο Δήμο. Δραστηριότητα μέχρι και τα μέσα της δεκαετίας του 1990. Διδάσκουν διαδοχικά ο Ευθύμιος Νικολαΐδης και μέχρι το 1987, που επιχειρείται νέα αναδιοργάνωση, ο Βασίλειος Κυρκανίδης. Ακολουθούν οι στρατιωτικοί Κώστας Μήτσου και μέχρι το 1991 ο Σπύρος Λαστιώτης.

1999 Ιδρύεται η Φιλαρμονική Ορχήστρα Ποικίλης Μουσικής του Δήμου Σερρών υπό την εποπτεία της Δημοτικής Επιχείρησης Πολιτιστικής και Κοινωνικής Ανάπτυξης (Δ.Ε.Π.Κ.Α.) και την ευθύνη του Τάσου Αρβανιτιδίου. Αγορά νέων στολών και οργάνων. Α΄ υπαίθρια εμφάνιση παραμονές Χριστουγέννων στην Πλατεία Ελευθερίας.

2002 Τέλη Μαΐου. Ιδρύεται η Βαλκανική Ορχήστρα ΑΡΙΩΝ. Πρωτοβουλία του διευθυντή της Φιλαρμονικής Ορχήστρας Ποικίλης Μουσικής του Δήμου Σερρών Τάσου Αρβανιτιδίου. Ανακοινώνεται η οργάνωση ετήσιου Βαλκανικού Φεστιβάλ Μουσικής στα Σέρρας.

Ιούνιος. Ιδρύεται ο Μουσικοκαλλιτεχνικός Σύλλογος Φίλων Φιλαρμονικής Ορχήστρας Σερρών. Με πρωτοβουλία του καλούνται το Σεπτέμβριο φορείς της πόλης (Νομαρχία, Δήμος, Εμποροβιομηχανικό και Οικονομικό Επιμελητήριο) να συνδράμουν στην οργάνωση του 1^{ου} Βαλκανικού Φεστιβάλ Μουσικής στα Σέρρας.

23 Δεκεμβρίου. Η Βαλκανική Ορχήστρα ΑΡΙΩΝ παρουσιάζει την πρώτη γιορταστική (Χριστουγεννιάτικη) εκδήλωση - συναυλία στο αμφιθέατρο του Τ.Ε.Ι. Σερρών.

2003 Ιούνιος. Ιδρύεται, με σκοπό την οργάνωση και την πραγματοποίηση του 1^{ου} Βαλκανικού Φεστιβάλ Μουσικής στα Σέρρας το Σεπτέμβριο

της ίδιας χρονιάς, η αστική μη κερδοσκοπική εταιρεία ΜΟΥΣΙΚΟΙ ΟΡΙΖΟΝΤΕΣ.

Η εταιρεία συντηρεί από την ίδρυσή της ορχήστρα Ποικίλης μουσικής, που μέχρι την περίοδο αυτή ανήκε στο ομώνυμο ωδείο της πόλης ΑΡΙΩΝ. Διευθυντής ο Τάσος Αρβανιτιδής.

14 Ιουλίου. Η Ορχήστρα Ποικίλης Μουσικής ΑΡΙΩΝ της εταιρείας ΜΟΥΣΙΚΟΙ ΟΡΙΖΟΝΤΕΣ συμμετέχει στο διεθνές (τρίήμερο: 13-16.7) φεστιβάλ FOMGED της ΚΠολης.

2-5 Σεπτεμβρίου. Πραγματοποιείται το 1^ο Βαλκανικό Φεστιβάλ Μουσικής με την ευθύνη της αστικής εταιρείας ΜΟΥΣΙΚΟΙ ΟΡΙΖΟΝΤΕΣ και τη συμπαραστάση της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Σερρών. Παίρνουν μέρος: Η Βαλκανική Ορχήστρα ΑΡΙΩΝ, η Ορχήστρα FOMGED - ANKARA MUNICIPALITY και Βούλγαροι (Blagoevgrad) καλλιτέχνες.

Οκτώβριος. Ο Μουσικοκαλλιτεχνικός Σύλλογος Φίλων Φιλαρμονικής Ορχήστρας Σερρών ιδρύει φιλαρμονική ορχήστρα Ποικίλης μουσικής με τον τίτλο ΣΕΡΡΑΪΚΗ ΜΠΑΝΤΑ (SERRES BAND). Διευθυντής ο Τάσος Αρβανιτιδής.

Δεκέμβριος. Ο Δήμος Σερρών προσλαμβάνει το Γιάννη Αγγελάκη ως μουσικοδιδάσκαλο και διευθυντή της νέας Φιλαρμονικής Ορχήστρας του.

1908. Η «Τερψιχόρη» στο Μικρό Σούλι, Σερρών

21 Δεκεμβρίου. Η νέα ΣΕΡΡΑΪΚΗ ΜΠΑΝΤΑ (SERRES BAND) δίνει την Α' (Χριστουγεννιάτικη) Συναυλία της.

Παραμονή Χριστουγέννων. Σύντομη υπαίθρια εμφάνιση της Φιλαρμονικής Ορχήστρας του Δήμου Σερρών με τον νεοπροσληφθέντα διευθυντή Γιάννη Αγγελάκη. Επανάληψη την παραμονή της Πρωτοχρονιάς.

2004 Ιανουάριος. Αναγγέλλεται στον τοπικό τύπο η δωρεάν παροχή μαθημάτων θεωρίας της μουσικής και εκμάθησης οργάνων στο αρτισύστατο τμήμα της Φιλαρμονικής Ορχήστρας του Δήμου Σερρών (Δημοτική Επιχείρηση Πολιτιστικής και Κοινωνικής Ανάπτυξης -Δ.Ε.Π.Κ.Α.). Μουσικοδιδάσκαλος Γιάννης Αγγελάκης.

28 Απριλίου. Η Φιλαρμονική Ορχήστρα του Δήμου Σερρών δίνει την Α' Συναυλία της στο νεόδμητο αμφιθέατρο του Μουσικού Σχολείου. Διευθυντής ο Γιάννης Αγγελάκης. Η εκδήλωση είναι αφιερωμένη στα 100 χρόνια από την ίδρυση της πρώτης φιλαρμονικής της πόλεως Σερρών «Τερψιχόρη».

16 και 17 Μαΐου, στο Music Hall «13 Φεγγάρια» και στον πεζόδρομο της οδού Σελεύκου αντιστοίχως. Η Πολιτιστική Εταιρεία ΜΟΪΣΙΚΟΙ ΟΡΙΖΟΝΤΕΣ οργανώνει το 2^ο Βαλκανικό Φεστιβάλ Μουσικής. Συμμετέχουν η Βαλκανική Ορχήστρα ΑΡΙΩΝ, η νέα Φιλαρμονική Ορχήστρα ΣΕΡΡΑΪΚΗ ΜΠΑΝΤΑ (SERRES BAND) με φωνητικό σχήμα, η Ορχήστρα FOMGED - ANKARA MUNICIPALITY και Βούλγαροι καλλιτέχνες.

29 και 30 Ιουνίου. Ελευθέρια 2004, Πλατεία Ελευθερίας. Διήμερο

Η φιλαρμονική του «Ορφέα» αμέσως μετά την επανασύσταση του 1919. Διευθυντής ο Παναγιώτης Δρομάζος.

φεστιβάλ -έτσι αναγγέλλεται- φιλαρμονικών Σερρών. Οργανωτής η Δημοτική Επιχείρηση Πολιτιστικής και Κοινωνικής Ανάπτυξης (Δ.Ε.Π.Κ.Α.) του Δήμου Σερρών. Παίρνουν μέρος η 16μελής Στρατιωτική Μουσική της Χ Μεραρχίας (νυν Ταξιαρχίας) με διευθυντή το λαχαγό Κωνσταντίνο Παράσχο και η Φιλαρμονική Ορχήστρα του Δήμου Σερρών με διευθυντή το Γιάννη Αγγελάκη, σε μια επανάληψη του αφιερωματικού προγράμματος της 28.4.2004 για τη συμπλήρωση των 100 χρόνων από την ίδρυση της πρώτης φιλαρμονικής ΤΕΡΨΙΧΟΡΗ στα Σέρρας (1904-2004).

14 Ιουλίου. Η Ορχήστρα Ποικίλης Μουσικής ΑΡΙΩΝ της εταιρείας ΜΟΥΣΙΚΟΙ ΟΡΙΖΟΝΤΕΣ αλλά και η νέα ΣΕΡΡΑΪΚΗ ΜΠΑΝΤΑ (SERRES BAND) με διευθυντή τον Τάσο Αρβανιτίδη συμμετέχουν στο διεθνές (τριήμερο: 13-16.7) φεστιβάλ FOMGED της ΚΠολης.

20 Ιουλίου. Ολυμπιακοί Αγώνες, Αθήνα 2004. Τα Σέρρας υποδέχονται την Ολυμπιακή Φλόγα. Ο Δήμος Σερρών οργανώνει τριήμερο εκδηλώσεων με τη συμμετοχή της Φιλαρμονικής Ορχήστρας του: Δευτέρα, 19 Ιουλίου, στις 8 το απόγευμα, παρέλαση -βόλτα- στην Πλατεία Ελευθερίας, την οδό Μεραρχίας και στον πεζόδρομο της Παναγής Τσαλδάρη με δημοτικά τραγούδια. Τρίτη 20 Ιουλίου, στις 8.00 το απόγευμα, στην Πλατεία Ελευθερίας (άγαλμα Εμμ. Παπά) ανάκρουση του Εθνικού Ύμνου. Διευδυντής ο Γιάννης Αγγελάκης.

Άγνωστες πληροφορίες για τη Μονή Αγίας Κυριακής Αλιστράτης

Η σπανιότητα κάποιων εντύπων τα καθιστά πηγές πληροφόρησης ισότιμης αξίας με τις πρωτογενείς. Ειδικά για την ελληνική βιβλιογραφική παραγωγή, μια χρονική περίοδος όπως αυτή του 1864 – 1900, που παραμένει προς το παρόν¹ αβιβλιογράφητη, κρύβει και τις εκπλήξεις της. Ως αρκετά σπάνια μπορεί να χαρακτηριστεί και η Ακολουθία της Αγίας Κυριακής που απόκειται σε δύο αντίτυπα, το ένα δερματόδετο και το δεύτερο χαρτόδετο, στη Βιβλιοθήκη της Ιεράς Μονής Ιδίων². Είναι έργο του μητροπολίτη Δράμας Αγαθαγγέλου Σχολαρίου ή Γαβριηλίδη. Ο τίτλος της: «Ακολουθία Τῆς ἁγίας ἐνδόξου Παρθενομάρτυρος Κυριακῆς Ἀπαρτισθεῖσα καὶ ἐκδοθεῖσα σπουδῇ καὶ ἐπιμελείᾳ τοῦ Πανιερωτάτου Μητροπολίτου Δράμας Κυρίου Ἀγαθαγγέλου». Εκδόθηκε το 1870 και τυπώθηκε στο τυπογραφείο του Αντωνίου Κορομηλά, στην Κωνσταντινούπολη³. Τα κωδικολογικά της στοιχεία: 8° (27,5 εκ.) πίν. 1 + σ. 52. Οι ταξινομικοί αριθμοί των αντιτύπων: Ν 100,1 και 2 αντίστοιχα. Το χαρτόδετο αντίτυπο βρίσκεται σε άριστη κατάσταση και φέρει τα εξώφυλλα της αρχικής του κυκλοφορίας. Τα αντίτυπα στερούνται σημειωμάτων. Έτσι δεν μπορεί κανείς να ανιχνεύσει τη διαδρομή τους. Υπάρχει πάντως μια πιθανότητα να προέρχονται από τον πρωτοσύγγελο του συγγραφέα, όταν ήταν μητροπολίτης Δράμας, τον Αγαθάγγελο, τον μετέπειτα επίσκοπο Ελευθερουπόλεως, για τον οποίο γνωρίζουμε ότι αποσύρθηκε και πέθανε στο Άγιο Όρος, το 1899⁴. Εκτός αυτού, ένα μικρό μέρος της βιβλιοθήκης της Ι. Μ. Ιδίων, όπως εξάγεται από τα σημειώματα των εντύπων, καταλαμβάνει και η

1. Η βιβλιογραφία της συγκεκριμένης περιόδου που ετοίμασε ο πρόσφατα εκλιπών Φίλιππος Ηλιού με την Πόπη Πολέμη βρίσκεται υπό εκτύπωση από το Βιβλιολογικό Εργαστήριο του Ελληνικού Λογοτεχνικού και Ιστορικού Αρχείου, βλ. «Φίλιππος Ηλιού (1931-2004), Εργογραφία (1953-2004)», Αρχαιοτάξιο 6 (Μάιος 2004) σ. 33.

2. Η ακολουθία καταγράφηκε στο πλαίσιο προγράμματος του Κ. Ν. Ε. / Ε. Ι. Ε. για την καταλογογράφηση των εντύπων της Μονής.

3. Το έντυπο δεν είναι άγνωστο. Βιβλιογραφείται από τον Petit Βλ. L. Petit, *Bibliographie des Acolouthies Grecques*, Βρυξέλλες 1926, λ. Cyriace, αρ. 2.

4. Διορίσθηκε επίσκοπος Ελευθερουπόλεως το Μάρτιο του 1872 υπό την κυριαρχία του μητροπολίτη Δράμας Βλ. *Εκκλησιαστική Αλήθεια* 19 (1899), σ. 160^ο και Επίσκοπος Διονύσιος Κ. Κυράτσος, *Μητροπολίτης Δράμας, Ιστορία της Μητροπόλεως Δράμας από τις απαρχές της μέχρι σήμερα, Δράμα* ²1997, σ. 106.

προσωπική βιβλιοθήκη του Ιθρίτη μοναχού Νεοφύτου που διετέλεσε Μητροπολίτης Βράτσας αλλά και Νευροκόπου (1896-1900)⁵. Η περιοχή Νευροκοπίου επί των ημερών του Αγαθαγγέλου και ως το 1883 υπαγόταν στην δικαιοδοσία του Δράμας⁶. Δεν αποκλείεται λοιπόν το έργο να κοσμούσε τη συλλογή του Νεοφύτου.

Πηγές του συγγραφέα για τη σύνταξη του έργου του είναι τρεις. Η ακολουθία της αγίας του «Μηνολογίου», αυτή του «Νέου Λειμωναρίου» του 1860 το οποίο τυπώθηκε στην Αθήνα και χειρόγραφο ακολουθία της που βρήκε ο ίδιος στην εκκλησία της Αγίας Κυριακής της εν Κοντοσκαλίω της Κωνσταντινούπολης. Οι νεωτερισμοί που επιχειρεί αφορούν μόνο το μεγαλυνάριο του τέλους και κάποιες βελτιώσεις του κειμένου για την καλύτερη μουσική του απόδοση. Για τη σύνταξη του υπομνήματος του συναξαριστή αντιγράφει, όπως δηλώνει, από «αρχαίο» χειρόγραφο κώδικα που βρήκε στη βιβλιοθήκη της Μονής της Αγίας Τριάδος της Χάλκης και συμβουλευεται παράλληλα δύο «αρχαίους» κώδικες που βρήκε στη Μονή της Παναγίας επίσης της Χάλκης. Στη σ. 39 περιλαμβάνει φυσικά και το συναξάριο του συνορταζόμενου, στις 7 Ιουλίου, Οσίου Θωμά του εν Μαλεώ⁷.

Ο Αγαθάγγελος Σχολάριος ή Γαβριηλίδης γεννήθηκε το έτος 1818 στην Μαγνησία της Μικράς Ασίας. Σε ηλικία δεκαοκτώ ετών χειροτονήθηκε διάκονος από τον Μητροπολίτη Εφέσου Ανδρимо τον ΣΤ'. Όταν ο Ανδρимо ανέβηκε στον πατριαρχικό θρόνο το 1845 τον κάλεσε κοντά του και του ανέθεσε το αξίωμα του δευτερεύοντος και από το 1847 του μεγάλου αρχιδιακόνου. Το 1848 εκλέχθηκε μητροπολίτης Ζβορνικίου. Τον Μάιο του 1861 μετατέθηκε στην Μητρόπολη Δράμας. Το Μάιο του 1872 προάχθηκε σε μητροπολίτη Εφέσου, θέση που κατείχε ως το θάνατό του στις 26 Απριλίου του 1893⁸. Διορίσθηκε δύο φορές τοποτηρητής του πατριαρχικού θρόνου. Διετέλεσε έφορος της Σχολής της Χάλκης με την οποία φαίνεται ότι είχε ιδιαίτερα καλές σχέσεις. Χαρακτηρίσθηκε όχι άδικα «κατ' εξοχήν φιλόμουσος» και επιδόθηκε στην προαγωγή της παιδείας των επαρχιών που ποίμανε, με την ίδρυση σχολείων. Αποδείξεις της παι-

5. Βλ. σχ. Θεοδώρητος Νευροκοπίου – Κυριακίδης Στίλπων Π., «Ιστορικά τινες πληροφορίες περί της ενταύθα ορθόδοξου ελληνικής κοινότητας από της εμφάνισης του Βουλγαρικού Ζητήματος και εντεύθεν», *Μακεδονικά* 2 (1941-1952) σ. 435-438.

6. Βλ. σχ. Αθ. Καραθανάσης, *Ο Ελληνισμός και η Μητρόπολη Νευροκοπίου κατά τον Μακεδονικό Αγώνα*, Ι.Μ.Χ.Α. 221, Θεσσαλονίκη 1991, σ. 45.

7. Η γραμματολογική επεξεργασία της ακολουθίας ξεφεύγει από τους στόχους της παρούσας δημοσίευσης. Έτσι παραθέτουμε απλώς τις σχετικές πληροφορίες του προλόγου.

8. Για τη ζωή και το έργο του Αγαθαγγέλου, βλ. τον επικείμενο λόγο που εκφώνησε ο Γερμανός Βασιλάκης καθηγητής της Σχολής της Χάλκης, όπως δημοσιεύθηκε στην *Εκκλησιαστική Αλήθεια* 13 (1893-1894), σ. 76-79. Επίσης Ε. Στράτης, *Η Δράμα και η Δράβησκος, Ιστορική και Αρχαιολογική Μελέτη*, Σέρρες 1924, σ. 38-39 και Επίσκοπος Δ. Κυράτσος, *Μητροπολίτης Δράμας, Ιστορία, ό.π., σ. 105-106*.

δευτικής του πολιτικής είναι τα πολλά επιγράμματα σχολείων που φέρουν το όνομά του. Ένα τέτοιο επίγραμμα κοσμούσε την Κεντρική Ελληνική Σχολή Αλιστράτης. Επίσης και το Παρθεναγωγείο της με χρονολογία 1870⁹. Ιδιαίτερη φροντίδα επέδειξε για την στελέχωση με δασκάλους του Ελληνοδιδασκτικού Σχολείου Ζιρνόβου (Κάτω Νευροκοπίου)¹⁰. Το όνομά του μνημονεύταν σε επιγραφές του σχολείου, με ημερομηνίες 25 Ιουνίου και 9 Οκτωβρίου του 1863¹¹. Επιγραφή που αφορούσε την αγιογράφηση του ναού του Αγίου Γεωργίου Ζίχνης, με το όνομά του επίσης και με ημερομηνία 21 Απριλίου 1865 μαρτυρείται ότι υπήρχε δίπλα στην είσοδο της εκκλησίας¹². Ενδιαφέρθηκε επίσης για την καλή διαχείριση των οικονομικών των εκκλησιών υποχρεώνοντας τες να τηρούν και να ενημερώνουν οικονομικά κατάστιχα¹³.

Τεκμήριο σημαντικό για την ιστορία της Μονής Αγίας Κυριακής Αλιστράτης αποτελεί το υπόμνημα που ενσωματώνεται στον πρόλογο (σ. [3]-14), του συγγραφέα. Κατάλαμβάνει τις σ. 9-13 και αποτελεί λεπτομερή εξιστόρηση της ίδρυσης της Μονής¹⁴. Το εν λόγω υπόμνημα δεν αποτέλεσε ως σήμερα αντικείμενο έρευνας. Συνέβαλε ίσως και σ' αυτό ο τίτλος του εντύπου που δεν προϊδεάζει για τη στενή σχέση του με την Μονή. Έτσι δεν αποφεύχθηκαν αστοχίες γύρω από την χρονολόγηση της ίδρυσής της¹⁵.

9. Βλ. Γ. Χατζηκυριακού, *Σκέψεις και εντυπώσεις εκ περιοδείας ανά την Μακεδονίαν (1905-1906)*, Ε. Μ. Σ. / Ι. Μ. Χ. Α. αρ. 58, Θεσσαλονίκη ²1962, σ. 85.

10. Ο Αθ. Καραθανάσης δημοσιεύει έγγραφο του Αγαθαγγέλου που απευδύνει προς τους Νευροκοπιούς με χρονολογία 15 Αυγούστου 1863 για την ενίσχυση του σχολείου. Το μεταγράφει από κώδικα της Μητρόπολης Νευροκοπίου που απόκειται στο Ιστορικό Αρχείο Μακεδονίας, βλ. Αθ. Ε. Καραθανάσης, *ό. π.*, σ. 161.

11. Βλ. Ε. Στράτης, *ό. π.*, σ. 47.

12. Βλ. Γ. Χατζηκυριακού, *ό. π.*, σ. 87.

13. Γ. Ν. Αψηλίδης, «Ο εκκλησιαστικός Κώδικας Αγίας Τριάδος Σφελινού», *Πρακτικά του ΚΓ Πανελληνίου Ιστορικού Συνεδρίου, 24-26 Μαΐου 2002*, Θεσσαλονίκη 2003, σ. 217.

14. Η Ι. Μ. Αγίας Κυριακής Αλιστράτης βρίσκεται περίπου 3 χλμ. πριν την ομώνυμη κομόπολη και 800 μ. αριστερά του όρθου Σερρών - Αλιστράτης. Από το 1953 βρίσκεται στην δικαιοδοσία του Μητροπολίτη Ζιχνών και Νευροκοπίου. Για την νεότερη ιστορία της Μητρόπολης, βλ. Τρ. Θεοδωρίδης, «Η Ιερά Μητρόπολις Ζιχνών και οι Μητροπολίται της», *Σερραϊκά Χρονικά 1 (1953)* σ. 163 - 179. Για την Ι. Μονή Αλιστράτης, βλ. Σ. Πασχαλίδης, Δημήτριος Στρατής (γεν. εποπτ. πρωτοπρεσβ. Θ. Ζήσης), *Τα μοναστήρια της Μακεδονίας. Α' Ανατολική Μακεδονία*, Θεσσαλονίκη 1996, σ. 212 - 216, όπου και βιβλιογραφία. Επιπλέον Ι. Πραξιούτης, *Η Ζίχνη η Φυλλίδα το χρυσάφι των Σερρών*, Νέα Ζίχνη 1997, σ. 97-98, Κ. Β. Χιώλις, *Σελίδες από την ένδοξη ιστορία της Αλιστράτης*, Θεσσαλονίκη 2001, σ. 37, Κ. Ι. Κοντός, *Η Ιστορία της Αλιστράτης*, Θεσσαλονίκη 2003, σ. 109-115.

15. Γενικά επικρατεί σύγχυση γύρω από αυτό το θέμα. Γίνεται λόγος για εντοχιζμένη επιγραφή πάνω από την πύλη με χρονολογία 1860, βλ. ενδεικτικά Σπ. Κοκκίνης, *Τα μοναστήρια της Ελλάδος, Οδηγός - Ιστορία-Θησαυροί- Βιβλιογραφία με παράρτημα δεκαπέντε κειμένων και στατιστικών*, Αθήνα ²1999, σ. 60. Κατά τις επισκέψεις μας δεν διαπιστώσαμε την ύπαρξή της. Επίσης αγνοεί την ύπαρξή της και η ηγουμένη της Μονής γερόντισσα Νυμφόδωρα. Έτσι η γραμμένη με μαύρο χρώμα χρονολογία 1860 στο άνω αριστερό μέρος της εισόδου φαίνεται ως αυθαίρετη. Σύμφωνα με τη μαρτυρία της γερόντισσας, επί των ημερών της σωζόταν στη Μονή εικόνα της αγίας από πωρόλιθο που εντοχίστηκε στα θεμέλια του νέας εκκλησίας της Μονής, γύρω στο 1960.

Η ακολουθία γράφεται από τον μητροπολίτη μετά από παράκληση των κατοίκων της κωμόπολης των Σερρών. Το υπόμνημα μεταγράφεται όχι επακριβώς, όπως δηλώνεται, από κώδικα της Μονής. Η τύχη του κώδικα όπως και της διβλιοθήκης που διατηρούσε η Μονή παραμένει αδιευκρίνιστη. Δεν είναι γνωστό αν σώθηκαν από την καταστροφή τη νύκτα της 6^{ης} προς 7^η Ιουλίου του 1906, κατά την πυρπόλησή της από τους Βούλγαρους κομιτατζήδες¹⁶. Φαίνεται περισσότερο πιθανό το ενδεχόμενο να ακολουθήσαν τον δρόμο των χειρογράφων και των εντύπων των Μονών του Τιμίου Προδρόμου Σερρών και της Εικοσιφίνισσας του Παγγαίου, κατά το 1917¹⁷. Χωρίς αμφιβολία η Μονή λειτουργούσε ως τα χρόνια της δεύτερης βουλγαρικής κατοχής της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης (1916 – 1918)¹⁸. Τούτο πιστοποιείται και από πληρεξούσιο συμβόλαιο του τελευταίου ηγουμένου της πρώτης περιόδου λειτουργίας της Μονής, Αβραμίου¹⁹ Σπύρου, που απόκειται στα Γ. Α. Κ. – Αρχεία Νομού Σερρών²⁰. Συντάσσεται στις 18 Οκτωβρίου 1924. Ο Αβράμιος Σπύρου, μοναχός και κάτοικος τότε του χωριού Κούτσιος (σημ. Ευκαρπία) Σερρών ορίζει πληρεξούσιό του τον Ιωάννη Μ. Μεγγρέλη²¹ για την διεκδίκηση απόζημιώσης από την Μικτή Ελληνοβουλγαρική Επιτροπή Απόζημιώσεων: «Η ζημία ἥς τὴν ἀπόζημιώσιν διεκδικεῖ ὁ ἐντολεὺς ἐγένετο ἐπ' αὐτοῦ ὅτε διετέλει ἡγούμενος τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἁγίας Κυριακῆς ἐν Ἄλιστράτῃ τῆς περιφερείας Ζίχνης κατὰ τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον ὑπὸ τῶν Βουλγάρων».

Ἄξιος προσοχῆς εἶναι καὶ ὁ πίνακας που σταχώνεται πρὶν τὸ φ. τ. Πρόκειται για χαλκογραφία δυτικότεροπης τεχνοτροπίας, με σπάνια παράσταση της αγίας. Η αγία παριστάνεται να κρατά με το δεξί της χέρι ποτήριο και

16. Βλ. σχ. Σ. Πασχαλίδης, Δ. Στρατής, *ὀ.π.*, σ. 214.

17. Ο τοποτηρητής της Μητρόπολης Δράμας Θεοπόλεως Γεννάδιος σε έκθεσή του της 12^{ης} Οκτωβρίου 1918 προς τον Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Γεννάδιο αναφέρει: «Ἐκτός της ἐπελθούσης μεγάλης καταστροφῆς εἰς τὴν Ι. Μονὴν της Εικοσιφίνισσας ὑπὸ των Βουλγάρων, ἔχω νὰ ἀναφέρω ἐνταῦθα ὅτι καὶ ἡ μικρὰ ἐνοριακὴ Μονὴ της Αγ. Κυριακῆς παρὰ τὴν Ἄλιστράτην με ἀσημαντὸν κινήτην περιουσίαν ὑπέστη τὴν αὐτὴν ὡς καὶ ἡ μνημονευθεῖσα Ι. Μονὴ τύχην», βλ. Γεννάδιος Θεοπόλεως, «Ἐτέρα Ἐκθεσις ἐκ Δράμας», ΓΠ 2 (1918) σ. 654.

18. Ο Σχινάς αναφέρει πως η Μονή ήταν έρημη μοναχών το 1886. Βλ. σχ. Νικόλαος Θ. Σχινάς, *Ὀδοιπορικαὶ σημειώσεις Μακεδονίας, Ἠπείρου, νέας οροσειρικῆς γραμμῆς καὶ Θεσσαλίας...*, τ. 2, Ἀθήνα 1886, σ. 451. Ἀνεξαρτήτως αὐτῆς τῆς πληροφορίας φαίνεται ὅτι ἡ ἀδελφότητα της Μονῆς, που ὡς τὸ 1917 ἦταν ἀνδρική, ἦταν ολιγάριθμη. Μετὰ τὴ δῆλωσή της τὸ 1917, μόλις τὸ 1953 ἐγκαθίσταται γυναικεία ἀδελφότητα. Βλ. σχ. Σ. Πασχαλίδης, Δ. Στρατής, *ὀ.π.*, σ. 216.

19. Το ὄνομα του ηγουμένου συμπεριλαμβάνεται στον κατάλογο συνδρομητῶν στο: Ἀγαθάγγελος (Μάγνης), μητροπ. Δράμας, *Εικοσιφίνισσα Παγγαίου Ανατολικῆς Μακεδονίας ἢ το συνοπτικὴ ἱστορία καὶ περιγραφή της ἱερᾶς σταυροπηγιακῆς μονῆς της Ὑπεραγίας Θεοτόκου, της ἐπιλεγομένης Εικοσιφίνισσας...*, Δράμα 1916, σ. 160.

20. Γ. Α. Κ. – Αρχεία Νομού Σερρών, Αρχεῖο συμβολαιογραφούντος εἰρηνοδίκῃ Νιγηρίτας Ν. Μαριόλη, αρ. συμβ. 1900.

21. Ο Ιωάννης Μ. Μεγγρέλης διατηρούσε στις Σέρρες γραφεῖο που ἀναλάμβανε με αμοιβή υποθέσεις διεκδίκησης ἀποζημιώσεων.

με το αριστερό της να στηρίζει σπαδί το οποίο ακουμπά στο έδαφος, σύμβολα και τα δύο του μαρτυρίου της. Οι συνηθέστερες αναπαραστάσεις της αγίας είναι: με σταυρό στο δεξί της χέρι και με κλάδο φοίνικα στο αριστερό, με σταυρό και φοίνικα ταυτόχρονα στο δεξί της χέρι ή μόνο με σταυρό και το αριστερό της σε θέση δέησης. Στο άνω μέρος της εικόνας αριστερά και δεξιά της κεφαλής της αγίας χαράσσεται η επιγραφή: Η ΑΓΙΑ ΠΑΡΘΕΝΟΜΑΡΤΥΣ ΚΥΡΙΑΚΗ, / Η ΕΝ ΤΩ ΚΑΤΑ ΤΩ [sic] ΑΛΙΣΤΡΑΤΗ ΤΗΣ ΕΠΑΡ- / ΧΙΑΣ ΔΡΑΜΑΣ ΝΕΟΔΜΗΤΩ ΙΕΡΩ ΜΟΝΥΔΡΙΩ. Σε ταινία στη βάση της εικόνας η επιγραφή: Μεγαλυνθήσεται χριστός ἐν τῷ σώματί μου είτε διὰ / ζωῆς εἴτε διὰ θανάτου. Φιλιππησ.” [sic] α.΄ 20. / ΤΗ Ζ.΄ ΤΟΥ ΙΟΥΛΙΟΥ ΜΗΝΟΣ. 1870. Δεν είναι γνωστό αν το συγκεκριμένο χαρακτηριστικό τυπώθηκε σε επιπλέον αντίτυπα από όσα του εντύπου ώστε να κυκλοφορήσει ανεξάρτητα από αυτό, για την εξυπηρέτηση αναγκών της Μονής²². Δεν απέχει όμως από την πραγματικότητα αν θεωρήσουμε ότι το έντυπο κυκλοφόρησε με σκοπό να διανεμηθεί κατά την πανήγυρη της 7^{ης} Ιουλίου του 1870, ημέρα εορτασμού της αγίας. Στο τέλος του προλόγου παρατίθεται, ως ημερομηνία έκδοσης, η 1 Ιουλίου του 1870.

Σημαντική για την ιστορία της Μονής είναι μια χάρτινη εικόνα της που απόκειται στην Εθνική Πινακοθήκη. Πρόκειται για χαλκογραφία, έργο του αγιορείτη ιερομονάχου Ευθυμίου, γνωστού χαρακτή του 19^{ου} αιώνα²³, που κυκλοφόρησε με ημερομηνία 17 Ιανουαρίου 1859²⁴. Προέρχεται από την Μονή Προδρόμου της Σκοπέλου. Αναπαριστάνει εκτός των άλλων και πολύ σημαντικές λεπτομέρειες των οικοδομημάτων και του περιβάλλοντος χώρου της Μονής της Αγίας Κυριακής και αναδεικνύει την αξία αυτών των χαρακτηριστικών ως σημαντικών ιστορικών πηγών²⁵. Έτσι στο εσωτερικό του περιβόλου της Μονής χαράσσονται, εκτός της ολόσωμης φι-

22. Οι «χάρτινες εικόνες» ήταν αρκετά προσφιλείς και προσιτές στο ορθόδοξο κοινό. Έτσι οι Μονές τις παράγγελλαν από τα τυπογραφεία για να δελτιώνουν τα έσοδα τους, βλ. σχ. Ντόρη Παπαστράτου, *Χάρτινες εικόνες: ορθόδοξα δρησκευτικά χαρακτηριστικά 1655- 1899*, τ. 1, Αθήνα 1986, σ. 19.

23. Για τον χαρακτή Ευθύμιο, βλ. Ιουστίνος Σιμωνοπετρίτης, «Αγιορείτες χαλκογράφοι, Μεταβυζαντινά χαρακτηριστικά», *Πρακτικά επιστημονικής ημερίδας, Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού, 10 Νοεμβρίου 1995*, Θεσσαλονίκη 1999, σ. 67.

24. Δημοσιεύεται από την Ντόρη Παπαστράτου, βλ. σχ. Ντ. Παπαστράτου, *ό. π.*, τ. 1, αρ. 276.

25. Αξίζει να μεταφέρουμε εδώ την κύρια επιγραφή της: “Η παρούσα ἱερὰ εἰκὼν τῆς ἁγίας Μεγαλομάρτυρος Κυριακῆς, ἥτις ἐφανερώθη εἰς τὴν ἐπαρχίαν τοῦ δράμα εἰς / τὸ χωρίον ζήχνα κατὰ τῶ ρωνζῆ ἐν μέσῳ δύο χωρίων Τριστενίτζας καὶ Ἀληστρατίου συνόρου τὸ Τιπόλι εἰς ἐν γέρον / τα Κ. Κυριαζῆ Κτίτορα τοῦ μοναστηρίου. Ἐχαλκοχαράχθη μὲν διὰ συνδρομῆς αὐτοῦ τε καὶ τοῦ Κ / (λέξεις σβυσμένες με μελάνι) Ἀμπελαρώδα κατοικοῦντα ἐν Σκῆρῳ δι’ ἐξόδων δὲ τοῦ πανοσιωτάτου Κ. Φιλοθέου σταμπα / δώρου, Ἀγιορίτου ἵνα διανεμεται δωρεάν τοῖς ὀρθοδόξοις Χριστιανοῖς, εἰς μνημόσινον τῶν αὐτοῦ γωναιῶν / Ἐχαράχθη παρὰ Εὐθυμίου Ἱερομονάχου, ἐν ἔτει ρωνθ’, μηνὴ δὲ Ἰανουαρίου ιζ.”

γούρας του Κυριαζή που σκάβει, τέσσερα κελλιά και το αγίασμα δεξιά της πύλης. Έξω από την πύλη της Μονής και δεξιά της η βρύση. Ακόμη δύο, βουλγαρικά αυτή τη φορά χαρακτηριστικά της Μονής, το δεύτερο σε δύο έγχρωμα αντίτυπα, είναι γνωστά από παλιά²⁶. Πρόκειται για χαλκογραφίες που τυπώθηκαν το 1887 η πρώτη και το 1892 η δεύτερη. Η πρώτη προέρχεται από την ιδιωτική συλλογή Βασιλιεφ, το πρώτο αντίτυπο της δεύτερης από το Αρχαιολογικό Μουσείο της Σόφιας και το δεύτερο από την ιδιωτική συλλογή Μίντσεφ. Και στα τρία αντίτυπα η αγία αναπαριστάνεται στη-θαία να προβάλλει πίσω από τη Μονή και να κρατά στο δεξί της χέρι σταυρό και στο αριστερό της κλαδί φοίνικα. Δεξιά της αγίας παριστάνεται η μορφή του προηγούμενου της Μονής Γερασίμου και αριστερά της κάποιου μοναχού Σωφρονίου για τους οποίους δεν έχουμε άλλες πληροφορίες. Και οι δύο μοναχοί φέρουν σταυρό. Στις αφιερωτικές επιγραφές των ταινιών των κάτω μέρους των χαρακτηρισκών οι δύο προαναφερόμενοι μοναχοί εμφανίζονται ως εκδότες των έργων.

Η περίπτωση της Ακολουδίας της Αγίας Κυριακής επιβεβαιώνει την θέση ότι πολλές φορές η κυκλοφορία ενός προϊόντος λόγιας δημιουργίας, όπως είναι το βιβλίο - εδώ εκκλησιαστικό, με τοπικές αναφορές - κρύβεται πίσω από την λεγόμενη προφορική παράδοση²⁷. Όταν η φθορά του χρόνου εξαφανίσει το βιβλίο, το περιεχόμενό του εντάσσεται στην παράδοση του τόπου. Σε εποχές μάλιστα αναλφάβητισμού, η διαμεσολάβηση ανάμεσα στο έντυπο και στο λαό γίνεται από εγγράμματους, συνήθως δασκάλους ή ιερείς, μέσω της ανοικτής ανάγνωσης²⁸. Σήμερα, όπως έχει καταγραφεί από τοπικούς ερευνητές, οι κάτοικοι της περιοχής γνωρίζουν και το όνομα του κτήτορα Κυριαζή αλλά και τα γεγονότα. Τα έφερε ως αυτούς η οικογενειακή και η κοινοτική τους παράδοση που όμως είχε διαμορφωθεί στο μεταξύ από την ανάγνωση του συγκεκριμένου εντύπου. Η απουσία όμως του εντύπου ξεδύμανε στο μεταξύ την ανάμνηση της ακριβούς χρονολογίας ίδρυσης της Μονής.

26. Евтнм Томов, *Български възрожденски стампи издателство български художник*, Σόφια 1975. (με ρωσική και γερμανική περίληψη), αρ. 283 το πρώτο και 284, 285 το δεύτερο.

27. Για τις επιδράσεις του εντύπου στην προφορική παράδοση βλ. Α. Πολίτης, «Το βιβλίο μέσο παραγωγής της προφορικής γνώσης», Το βιβλίο στις προβιομηχανικές κοινωνίες. Πρακτικά του Α' Διεθνούς Συμποσίου του Κέντρου Νεοελληνικών Ερευνών, Αθήνα 1982, σ. 271 - 282.

28. Είναι χαρακτηριστικό ότι σε πάνημα τοπικού ερευνητή, βλ. Κ. Κοντός, *Η ιστορία...ό.π.*, σ. 113-114, η μαρτυρία των γεγονότων αποδίδεται στον Παπαστέφανο Πετρίδη, ιερέα της Αλιστράτης στις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα, ο οποίος κατείχε τον τίτλο του σακελλάριου και τελούσε χρέη ιερέα και της Μονής, βλ. και τον κατάλογο συνδρομητών στο Χριστοφόρου, Προσκυνητάριον της εν Μακεδονία παρά τη πόλει των Σερρών Σταυροπηγιακής Ιεράς Μονής του Αγίου Ιωάννου του Προδρόμου, Λειψία 1904, σ. 112.

Η είσοδος της μονής της Αγίας Κυριακής (Σ. Πασχαλίδης, ό.π., σ. 214)

Μεταφέρουμε το κείμενο του υπομνήματος αυτούσιο διορθώνοντας κάποιες βαρείες σε οξείες. Στο τέλος παραθέτουμε κάποια σχόλια.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

Περιγραφή τοῦ κατ' Ἀλιστράτη Ἱεροῦ Μονηδρίου τῆς Ἁγίας Παρθενομάρτυρος Κυριακῆς.

Πρὸς τοὺς καθ' ἡμᾶς τούτους χρόνους δεῖκῃ τινι ἐπιπνοίᾳ πολλὰ τῶν ἱερῶν καταγωγίων καὶ θείων ναῶν, τὰ μὲν ὑπὸ τοῦ πανδαμάτορος χρόνου καταχωσθέντα τῇ γῆ, τὰ δὲ ὑπὸ τῆς ἐπιδραμούσης σιβαράς χειρὸς τοῦ δορυκτῆτορος κατεδαφισθέντα, παραδόξως πῶς ἤρξαντο ἀνακαλύπτεσθαι, ὄρμη δὲ φιλευσεβεῖ τῶν πιζῶν ἀνοικοδομοῦνται, καὶ συνδρομῇ αὐτῶν θεαρέστῳ κατακοσμοῦνται καὶ καλλωπίζονται, συντελούσης ἄλλως τε καὶ τῆς εὐχεροῦς εἰς τοῦτο ἀδείας τῶν ἀπὸ τριακονταετηρίδος τὰ τῶν Ὀδωμανῶν σκηπτρα ἰδυνόντων καὶ πως πατρικῶς τοὺς ὑπ' αὐτοῖς λαοὺς διεπόντων ὥστε ἐν βουνοῖς μὲν καὶ δρυμῶσι συνεχῶς τὸ τοῦ Ὑψίστου ὄνομα καὶ τὸ τῶν Ἁγίων αὐτοῦ ὑμνεῖται καὶ δοξάζεται· πᾶσα δὲ πόλις καὶ κώμη εὐχερῆ κέκτηται καὶ ἀνετον τὴν τῶν πιζῶν ἐκκλησίαν ἔνθεντοι καὶ ὑποφώσκουσα ἢ ἀρχαία λαμπρότης τῆς Ἐκκλησίας καὶ εὐκλεία ἀναφαίνεται. Ἐκ τῶν πολλῶν τοίνυν ἱερῶν καταγωγίων, ἅπερ εἰς φῶς ἀπὸ τίνος χρόνου προῆλθον καὶ αἶνον τοῦ Ὑψίστου καὶ τιμὴν τῶν Ἁγίων αὐτοῦ, ὑπάρχει καὶ τὸ παρὰ τὴν κωμόπολιν Ἀλιστράτην (ἧτις ποτὲ

Ἀλεκτρούπολις ἤκουσε) περὶ τὸ χιλιοστὸν ὀκτακοσιοστὸν πεντηκοστὸν ἑβδομον σωτήριον ἔτος παραδόξως ἀνευρεθὲν ἱερὸν Μονήριον τῆς Ἁγίας Παρθενομάρτυρος τοῦ Χριστοῦ Κυριακῆς, οὐ τινος ἢ ἀρχῆ τοιαύδε τις γέγονε. Χριστιανὸς τις τοῦνομα Κυργιαζῆς, τὸ ἐπάγγελμα κηπουρός, ἐκ τῆς πλησίον κώμης Τριστενίτσας ὁρμώμενος, τὴν ἡλικίαν μὲν προβεβηκῶς καὶ ἓνα τῶν ὀφθαλμῶν πεπηρωμένον ἔχων, τὸ δὲ ἦθος μάλα ἀπλοϊκὸς καὶ εὐσεβής, καὶ περὶ τὰ θεῖα φύσει εὐλάβειαν κεκτημένος, εἰργάζετο ἔν τινι κήπῳ περὶ τὸ ἱερὸν τοῦτο Μονήριον καὶ ἐν τῷ ἔργῳ τῶν χειρῶν αὐτοῦ τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἐπορίζετο· ἡμέρᾳ δὲ παρασκευῇ περὶ μῆνα Ἰούλιον τοῦ α ω ν ζ σωτηρίου ἔτους ἐν μεσημβρία ἐκ τοῦ καμάτου κατακλινθεὶς ἐκάθευδε μάλα ἠδέως. Ὅρᾳ οὖν καθ' ὕπνου ἄνδρα τὴν ὄψιν σεβάσιμον καὶ μοναχικὸν περιβεβλημένον ἱματισμὸν καὶ παρ' αὐτῷ Παρθένον τινά, σεμνοπρεπῆ καὶ κοσμίαν τὴν ἀναβολὴν ἔχουσαν ἀμφότεροι δὲ οὗτοι πλησίον αὐτοῦ γενόμενοι “Κυριαζῆ δουλε τοῦ Θεοῦ, εἶπον, ἐξεγέρθητι καὶ δεῦρο μεθ' ἡμῶν, ἵνα δεῖξωμέν σοι ὅπου πάλαι ποτὲ ἱερὸν καταγώγιον ὠκοδόμητο τῆς Ἁγίας Παρθενομάρτυρος Κυριακῆς· ἤδη γὰρ καιρὸς ἀνοικοδομηθῆναι εἰς δόξαν τοῦ Ὑψίστου τοῦτο, καὶ τιμὴν τοῦ Μάρτυρος αὐτοῦ.” Ἐναυλος ὁ Κυργιαζῆς ὑπὸ τῶν λόγων τούτων γενόμενος, ἀφύπνισθη μετὰ δέους

εὐδύς, καθ' ὕπαρ δὲ γενόμενος καὶ τὸν φανὲν εἰς ὄνειρον τιθεὶς αὐθις κατεκλίνθη εὐδύως μέντοι ἀμφότεροι πάλιν ἐπιφανέντες, καὶ τὰ αὐτὰ ἐντονώτερον ἐπαναλαβόντες, ἐξήγειραν καὶ ἐπέταξαν ἀκολουθεῖν αὐτοῖς οὕτω δὲ παραγενόμενοι σὺν τῷ Κυργιαζῆ, ὅπου νῦν ὁ Ἱερὸς ναὸς ὁράται, ἐκέλευσαν αὐτῷ ἀνασκάπτειν, προσειπόντες θαρρῆναι καὶ μὴ ἀπαυδᾶν, πολλὰ γὰρ, ἔφασαν, μετ' οὐ πολὺ ἢ τῶν πιστῶν συνδρομῇ ἔσται πρὸς τὸ ἀνοικοδομηθῆναι τὸ ἱερὸν τέμενος. Ταῦτα προσειπόντες, ἐγένοντο ἀφανεῖς. Ὁ δὲ Κυργιαζῆς μετὰ τὸ παρελθεῖν τὴν ἔκστασιν εἰς ἑαυτὸν γενόμενος, ὑπὸ τρόμου καὶ δέους συνείχετο, ἐς ὕστερον δὲ δάκρυσι περιεχεῖτο καὶ εὐχαρίστει τὸν Κύριον καὶ τὴν Παρθενομάρτυρα αὐτοῦ Κυριακὴν, ὅτι αὐτῷ ἀνετέθη τὸ τῆς Οἰκοδομῆς τοῦ ἱεροῦ τεμένους· μὴ θαυμάσῃ δὲ τις ὅτι τοιοῦτω τὸ ἦθος ἄνδρὶ ἢ ἐπιφάνεια αὕτη ἐγένετο· αὐτὸς γὰρ ὁ θεάνθρωπος ἁλιεὺς τοὺς Ἀποστόλους ἐξελέξατο, καὶ ποιμένα τὸν Δαβὶδ ὄντα,

ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ

Τῆς ἁγίας ἐνδόξου Παρθενομάρτυρος

ΚΥΡΙΑΚΗΣ

Ἀπαρτισθεῖσα καὶ ἐκδοθεῖσα σπουδῇ καὶ ἐπιμελείᾳ
τοῦ Πανιερωτάτου Μητροπολίτου Δράμας

ΚΥΡΙΟΥ ΑΓΘΑΓΓΕΛΟΥ.

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ,
ΤΥΠΟΙΣ ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΚΟΡΟΜΗΛΑ.
(Ὅθι: Πλαττοπαζάροσ ἀριθ. 3.)

Α Ω Ο.

Βασιλέα ἐπὶ τὸν περιούσιον λαὸν αὐτοῦ ἔχρισεν καὶ προφῆτην, μυρία δὲ ἄλλα ἔξεσιν ἰδεῖν παραδείγματα ἐν τε τῇ Παλαιᾷ καὶ Νέᾳ Διαθήκῃ· τὸ γὰρ θεῖον πέφυκε φιλεῖν τοῦ τὴν καρδίαν ἔχοντα καθαρὰν καὶ ἀπόνηρον μηδαμῶς ἀποβλέπον εἰς εὐγένειαν γένους, ἢ σοφίαν ἀνθρώπου ἢ πλοῦτου κόμπου· ταῦτα γὰρ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ καταχρώμενα ἀφίστασι τὸν ἄνθρωπον τοῦ Θεοῦ· ἐκεῖνα δὲ μάλα προσίασι, καὶ τοῖς παρ' αὐτοῦ ἀξιοῦσι χάριτος· Ὁ Κυργιαζῆς ἐν τούτοις θείῳ ζήλῳ ἐμφορηθεὶς, εἶχετο τοῦ ἔργου καὶ παρὰ δύναμιν ἡλικίας ἄνωθεν ἐνδυναμούμενος ἐβῶμενέζερον ἀνέσκαπτε καθ' ἐκάστην· μετὰ μικρὸν δὲ τῶν τοῦ ἀρχαίου τεμένους θεμελιῶν ἀναφανέντων ἐν μέρει, καὶ τοῦ θαύματος πανταχοῦ διαδοθέντος, προσέδραμον τῷ χώρῳ οἱ τῆς Ἀληστράτης χριστιανοὶ ὁμοθυμαδόν, καὶ στιβαραῖς καὶ ἠνωμέναις χερσὶ ἐπιλαβόμενοι τῆς ἀνασκαφῆς, μετ' οὐ πολὺ, εἰς φῶς προσήγαγον τὰ θεμέλια καὶ τὸ ἔδαφος τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ, καὶ γενικὴ θυμηδία καὶ πνευματικὴ εὐφροσύνη πάντας κατέλαβε. Τούντεῦθεν ἅπαντες οἱ χριστιανοὶ Ἀληστράτης ὡς εὐσεβεῖς ὤρμητο εἰς τὴν ἀνοικοδομὴν αὐτοῦ συνδρομῇ γενναίᾳ, καὶ τῇ συναντιλήψει ἀπεπερατώθη ὁ θεῖος καὶ Ἱερὸς Ναός, ὡς νῦν ὁρᾶται. Ἐπομένως δὲ συνδραμόντων καὶ τῶν περίεξ φιλοχρίστων Ὁρθοδόξων ὠκοδόμητο τὸ τε Κωδωνοστάσιον καὶ τὰ δωμάτια εἰς σκέπη τῶν καθ' ἐκάστην ἐν αὐτῷ προσερχομένων εὐλαβῶν χριστιανῶν εἰς προσκύνησιν καὶ ἴασιν παντοίων νοσημάτων, ἅπερ διὰ πρεσβειῶν τῆς Ἁγίας Παρθενομάρτυρος Κυριακῆς ἰῶνται ἐν τάχει καὶ πλείστοι ὅσοι ὁσημέραι ἐν πίστει προσερχόμενοι λαμβάνουσι τὴν ἴασιν τῶν νοσημάτων αὐτῶν. Καὶ ταῦτα μὲν τὰ κατὰ τὴν οἰκοδομὴν· ὁ δὲ ἀείμνηστος κτίτωρ Κυργιαζῆς ἐπὶ τέσσαρα ἔτη ἐν αὐτῷ ὁσίως καὶ θεαρέστῳ βιώσας τὰ κατὰ τὸ ἱερὸν τοῦτο καταγώγιον ἐπικαλούμενος πρὸς Κύριον ἐξεδήμησε, μυριοπλασίονα τὴν ἀμοιβὴν τῶν μόχθων αὐτοῦ παρὰ τοῦ Θεοῦ πληρωσόμενος. Ταῦτα τοῖνον ἐστὶ τὰ κατὰ τὸ ἱερὸν τοῦτο Μονήδριον, μετὰ παρέλευσιν ἑπτὰ ὀλοκλήρων ἡδὴ ἐτῶν ἐξιστορούμενα ἐν τῷ παρόντι Μοναστηριακῷ Κώδικι, ὡς καὶ κατὰ τὴν μέχρι τοῦ νῦν διαχείρησιν τῶν προσόδων καὶ δαπανῶν αὐτοῦ, ἐπιμελεῖα καὶ συντόνῳ σπουδῇ τοῦ ἡδὴ εὐκλεῶς Ἀρχιερατεύοντος Πανιερωτάτου Ἁγίου Δράμας Κυρίου Ἀγαθαγγέλου, ὁ γὰρ πρὸ αὐτοῦ ἀποστάτης ἐκεῖνος καὶ λυμεῶν Μελέτιος, ἐφ' οὗ τὰ κατὰ τὸ Μονήδριον τοῦτο συνέβησαν, καχεξία τινὶ φύσει περιφρουρούμενος καὶ ἀμελεῖα καὶ ῥαστώνῃ κεχαυνομένος, παρῆλθε ταῦτα καὶ μηδαμῶς ἐπεμελήθη, ὥστε εἰμὴ τις ἡδὴ σπουδῇ περὶ τούτου κατεβέβλητο, πάντα τὰ κατ' αὐτὸ τῇ λήθῃ παρεδίδοντο ἄν, καὶ μηδὲν κατελείπετο τοῖς ἐπιγιγνομένοις ἀπομνημόνευμα.

Ἐν Ἀληστράτῃ τῇ ιζ'. τοῦ μηνὸς Ἰουνίου αἰξδ'.

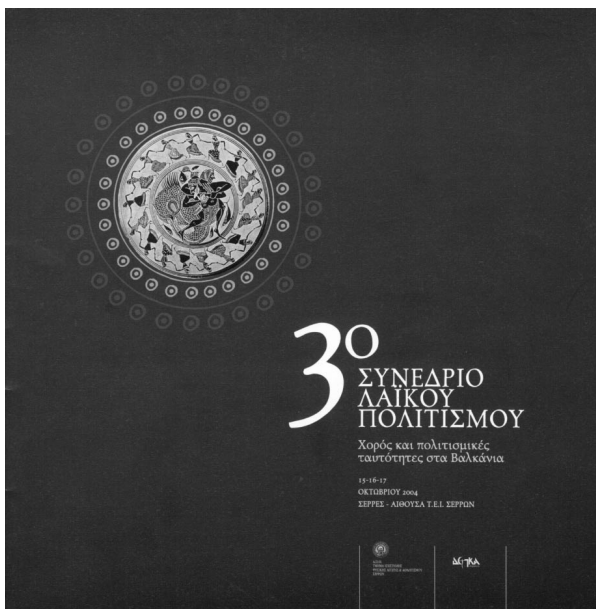
ἀ δ ε ἰ α ς : ἀναφέρεται στο γάττι σερῖφ του Γκιουλχανέ που εκδόθηκε στις 3 Νοεμβρίου του 1839 και σήμανε την εποχή των μεταρρυθμίσεων του Οθωμανικού Κράτους. Το «ψηλὸ διάταγμα» επέβαλε την ισότητα όλων των Οθωμανῶν υπηκόων ἀπέναντι στο νόμο, ανεξάρτητα ἀπὸ το θρήσκευμά τους, βλ. σχ. Δ. Νικολαΐδης, *Οθωμανικοὶ κώδικες*, τ. 3, Κωνσταντινού-

πολη 1889-1891, σ. 2849-2854. Στην περίοδο που εξετάζουμε επιτρέπεται στους χριστιανούς υπηκόους της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας η ανέγερση νέας εκκλησίας αλλά μόνο με αυτοκρατορικό διάταγμα, μετά από την υποβολή σχεδίου της προς την Ύψηλή Πύλη, μέσω του Πατριάρχη, βλ. σχ. Ν. Π. Ελευθεριάδης, *Ανατολικαί Μελέται*, τ. 1^{ος}, Σμύρνη 1909, σ. 218, σημ. 1. Σαράντα τρία χρόνια αργότερα από την αρχική ανέγερση του μονυδρίου, τον Αύγουστο του 1900 εκδόθηκε αυτοκρατορικό φερμάνι υπέρ της ανοικοδόμησής του, βλ. Επίσκοπος Διονύσιος Κ. Κυράτσος, *Συμβολή στην Ιστορία της Ιεράς Μητροπόλεως Δράμας (με βάση Πατριαρχικά έγγραφα, 1608-1931)*, Δράμα 1998, σ. 169. εις φῶς ἀπό τινος χρόνου προήλθον: η συγκεκριμένη αναφορά του υπομνήματος σχετίζεται άμεσα με την ίδρυση της Ι. Μ. Τ. Προδρόμου, το 1843, στο Αηδονοχώρι, σε τόπο δηλαδή κοντινό προς την Αλιστράτη. Το 1864, χρονιά που συντάσσεται το υπόμνημα, τυπώνεται στην Αθήνα από το τυπογραφείο «Ραδάνμαδυσ» του Εμμανουήλ Βυθιλάκη, το βιβλίο με τίτλο: «Η ανέγερσις τῆς Ἁγίας Μονῆς τοῦ Προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου. Ἐν Ἀηδονοχωρίῳ τῆς ἐπαρχίας Σερρών τῆς Μακεδονίας. Ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ Συλλόγου, “Ἐρὸς Ἀγῶν”. Κατὰ τὸ περὶ τούτου ψήφισμά του». Βλ. τῆ σ. τίτλου καὶ τῆ μεταγραφῆ του περιεχομένου του στο : Γέρων Ἰωσήφ, *Ἱερά Μονή Τιμίου Προδρόμου Αηδονοχωρίου, Αηδονοχώρι* («Μέλισσα», Ασπροβάλτα) 1994, (επιμ. Ἰω. Παπασυμεῶν). Οἱ ομοιότητες στα τῆς ἱδρύσεως τῶν δύο Μονῶν εἶναι ἀξιοσημεῖωτες. Καὶ οἱ δύο κτήτορες οδηγούνται στον τόπο οἰκοδόμησῆς μετὰ ἀπό ὄραμα καὶ ανασκάπτουν οἱ ἴδιοι. Ἀναζητοῦν καὶ βρίσκουν καὶ οἱ δύο θεμέλια παλιότερων ἐκκλησιῶν τῶν ἁγίων. Καὶ οἱ δύο προέρχονται ἀπό «ταπεινά» επαγγέλματα: τῆς Ἁγίας Κυριακῆς εἶναι κηπουρός, του Τιμίου Προδρόμου βοσκός. Καὶ οἱ δύο ἐπίσης ἔχουν σωματικά ἐλαττώματα. Μονόφθαλμος ὁ πρῶτος, σχεδόν χωλός, ὁ δεύτερος. Ἡ προφορική παράδοση, ὅσον ἀφορᾷ τον Κυριαζή, ἐρχεται νὰ προσφέρει ἀκόμη ἓνα στοιχεῖο σύνδεσης. Ὁ Κωνσταντῖνος οδηγεῖται καὶ ἱδρύει τῆ Μονή σε τόπο που ἀνήκει σε Οθωμανό του Αηδονοχωρίου (βλ. Γέρων Ἰωσήφ, ὁ. π., σ. 19), γεγονός που προκαλεῖ ὀπωσδήποτε προβλήματα, ἐνῶ ὁ Κυριαζής ἐργάζεται γιὰ λογαριασμό Μπέη τῆς περιοχῆς (βλ. Σ. Πασχαλίδης, Δ. Στρατής, ὁ. π., σ. 212 καὶ Ἰ. Πραζιούτης, ὁ. π., σ. 97). Κοινὴ μοῖρα φαίνεται νὰ συνοδεύει καὶ τῆς δύο Μονές. Στῆ διάρκεια του μακεδονικοῦ ἀγῶνα προσφέρουν υπηρεσίες στα ἐλληνικά ἀνταρτικά σώματα με ἀποτέλεσμα νὰ υποστοῦν καὶ οἱ δύο μεγάλες καταστροφές. Γιὰ τῆς πιέσεις τῆς οθωμανικῆς ἐξουσίας που γνώρισε ἡ Μονή Ἁγίας Κυριακῆς βλ. καὶ ἐπιστολή τῆς 8^{ης} Ἰανουαρίου 1909 του Χρυσοστόμου Σμύρνης πρὸς τον Πατριάρχη στο: *Τὸ ἀρχεῖον του ἐθνομάρτυρος Σμύρνης Χρυσοστόμου ὅπως διεσώθη ἀπό τον μητροπολίτη Αυστρίας Χρυσόστομο Τσίτερ*, τ. 1^{ος}, Δράμα, Μητροπολίτης Δράμας 1902-1910, (επιμ. Ἀλ. Ἀλεξανδρῆς), Μ.Ι.Ε.Τ., Αθήνα 2000, σ. 241 Ἄ λ ε κ τ ρ ο ὑ π ὀ λ ι ς: πρόκειται γιὰ μεταφορά τῆς ταύτισης που ἐπιχειρεῖ ὁ γεωγράφος Μελέτιος.

Βλ. Μελέτιος, *Γεωγραφία παλαιά και νέα*, τ. 2ος, Βενετία ³1807, σ. 466
 Κυριαζής: συγγενείς του κτήτορα με το επώνυμο Κυριαζής ζουν σήμερα
 στο κοντινό της Μονής χωριό Λευκοδέα. Τριστενίτσας: χωριό που
 μετά την απελευθέρωση αποτέλεσε συνοικισμό, υπαγόμενο στην Κοινότη-
 τα Μανδηλίου. Στις 25/9/1921 (Φ.Ε.Κ. 184 Α/1921) αποσπάσθηκε από
 την εν λόγω Κοινότητα και προσαρτήθηκε στην Κοινότητα Αλιστράτης.
 Μετονομάσθηκε σε Κρουπηγή στις 28-12-1926 (Φ.Ε.Κ. 27Α/1927),
 βλ. Αλ. Δρακάκης, Στυλ. Κούνδουρος, *Αρχεία περί της συστάσεως και
 εξελίξεως των Δήμων και Κοινοτήτων 1836-1939 και της διοικητικής
 διαιρέσεως του Κράτους*, τ. 2ος, Αθήνα 1940 λ. Αλιστράτη, σ. 655 και
Στοιχεία εξελίξεως των Δήμων και Κοινοτήτων, αρ. 43, Νομός Σερρών,
 Κ.Ε.Δ.Κ.Ε., Αθήνα 1962, σ. 258-259. Επίσης Ρ. Bellier, R. C. Bondoux,
 κ. ά., *Paysages de Macedoine* (επιμ. J. Lefort), Travaux et Memoires 3,
 Παρίσι 1986, λ. Trestenitsa, σ. 250 όπου και στατιστικές του πληθυσμού
 της. Κατά την δεκαετία του 1960 οι κάτοικοι του χωριού μετοίκησαν στα
 γειτονικά χωριά Λευκοδέα και Αγγίστα. Έτσι στην απογραφή του 1971
 καταγράφεται 1 κάτοικος. Σήμερα ακατοίκητο. ἄποστατης ἐκεῖνος
 καὶ λυμεὼν Μελέτιος: μητροπολίτης Δράμας, προκατόχος του
 Αγαθαγγέλου (1852 – 13 Μαΐου 1861). Χαρακτηρίσθηκε σκωπτικά και
 ως απόδραμας και δραπετίδης γιατί κατά το 1861 κηρύχθηκε έκπτωτος
 και αποσκίρτησε στην Ουνία (βλ. Ευ. Στράτης, ό π., σ. 37). Έκφραση για
 αυτόν αναλόγου οξύτητας: «εν τη μοιχαλίδι και προσηλυτική Δυτική συ-
 νταχθεῖς προπαγάνδα...» καταχωρίζεται σε πρακτικό της 15^{ης} Ιανουαρίου
 1863 στον κώδικα της Τσιατάλτζιας, βλ. Δ. Πασχαλίδης, «Ο Κώδικας
 της Ελληνικής Ορθοδόξου Κοινοτήτας Τσιατάλτζιας (Χωριστή Δράμας),
 1842-1916. Περιγραφή και σύντομη επισκόπηση», *Πρακτικά Γ' Επιστη-
 μονικής Συνάντησης, Δράμα 21-24 Μαΐου 1998: Η Δράμα και η περιοχή
 της. Ιστορία και πολιτισμός*, ΔΕΚΠΟΤΑ Δήμου Δράμας, Σειρά δημοσιευ-
 μάτων, αρ. 4, τ. 2, Δράμα 2002, σ. 499, σημ. 29.

Δρομοδείκτες

Σχόλια - Κριτικές - Παρουσιάσεις - Σημειώματα

Το Τμήμα Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού Σερρών του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης σε συνεργασία με το Δήμο Σερρών, διοργανώνει από 15 έως 17 Οκτωβρίου 2004, στην αίθουσα του Τ.Ε.Ι. Σερρών, το 3^ο Συνέδριο Λαϊκού Πολιτισμού με θέμα : “Χορός και πολιτισμικές ταυτότητες στα Βαλκάνια”.

Τα δύο προηγούμενα συνέδρια που έγιναν το 1999 και 2001 είχαν ως θέμα “Η διαχρονική εξέλιξη του παραδοσιακού χορού στην Ελλάδα” και “Μελωδία - Λόγος - Κίνηση” αντίστοιχα.

Η οργανωτική επιτροπή στην πρόσκληση της γράφει:

Τα Βαλκάνια εδώ και έναν αιώνα περίπου αντιμετωπίζονται ως μια γεωπολιτική ενότητα, γεγονός που σε μεγάλο βαθμό έχει εσωτερικευτεί και από τους ίδιους τους βαλκανικούς λαούς. Το ζήτημα, ωστόσο, μιας ενιαίας βαλκανικής πολιτισμικής ταυτότητας παραμένει ανοικτό από πολλές απόψεις. Τα ιστορικά γεγονότα που σημάδεψαν την περιοχή αυτή κατά τη δεκαετία του 1990 επανέφεραν με ένα πολύ επιτακτικό τρόπο ζητήματα ταυτοτήτων (εθνοτικών, θρησκευτικών, πολιτισμικών κ.λπ.). Η κατάρρευση των καθεστώτων του “υπαρκτού σοσιαλισμού”, το άνοιγμα των συνόρων, τα μεταναστευτικά ρεύματα και η εκ νέου επικοινωνία των λαών φέρνει στην επιφάνεια ζητήματα σχέσεων, που παραπέμπουν στην ιστορία από τη μια, αλλά και θέτουν επιτακτικά ερωτήματα που αφορούν το μέλλον της

επικοινωνίας των λαών από την άλλη.

Στο Συνέδριο, με βασικό άξονα την ιστορικότητα των πολιτισμικών φαινομένων, θα εξεταστούν ζητήματα που αφορούν το χορό ως πολιτισμική πρακτική με βάση τις παρακάτω θεματικές ενότητες:

1. Το ιστορικό υπόβαθρο των βαλκανικών πολιτισμών
2. Εθνοτικές ομάδες και ταυτότητες στη μακρά διάρκεια
3. Ο χορός ως σύμβολο εθνοτικών και τοπικών ταυτοτήτων. Χορευτικές ταυτότητες και ετερότητες. Ζητήματα συλλογικού ήθους και ύφους.
4. Ο χορός στον καθημερινό και τον “ιερό” χρόνο. Γιορτές και πανηγύρια. Τελετουργίες στον κύκλο της ζωής και του χρόνου.
5. Χορός και εθνικές ιδεολογίες. Κατασκευές και επινοήσεις εθνικών παραδόσεων. Το έθνος-κράτος και οι ποικίλες χρήσεις των χορευτικών παραδόσεων. Οι κρατικές ιδεολογίες και το φολκλόρ.
6. Χορός και εκπαιδευτικοί δεσμοί. Από την επιτέλεση στη διδασκαλία και από την τελετουργία στην παράσταση. Ζητήματα δομής, λειτουργίας, μορφολογίας και αισθητικής.

Οι εισηγήσεις που θα παρουσιαστούν είναι:

Πρώτη μέρα

Βουλκίδου Νίκη: Οι Πομάκοι της Θράκης. Μια κοινωνική ομάδα με ζωντανή πολιτισμική ταυτότητα

Λάντζος Βασίλης: Ο ρόλος του χορού στη συγκρότηση της χορευτικής ταυτότητας των Κωστυλιδών της Αν. Ρωμυλίας

Κορναράκης Ελευθέριος: Σκοποί και χορευτικά σχήματα στο κρουσιανό χοροστάσι δείγμα της πολιτιστικής ταυτότητας του χωριού (καταγραφή της παράδοσης πριν το πρόσφαρο...)

Predolac Danca: Dance and national identities. Constructions and inventions of national traditions. Nation-state and the various uses of dance traditions. State ideologies and folklore.

Babic Marina: Cultural parallels between ritual dances of Greek and Serbian people

Πατεράκη Μιμήνα: “...Δεν είμαστε Μανιάτες εδώ είναι Βάτικα” .“Εμείς” και οι “άλλοι”: Διαπραγμάτευση ετεροτήτων ανάμεσα στους δύο πόλους σύνδεσης της πολιτισμικής ταυτότητας

Πιπέρου Ρούλα: “Το λιποθύμησε το τσάμικο”. Η διαπραγμάτευση της έμφυλης ταυτότητας, της σωματοποιημένης μνήμης και της ιστορίας μέσα από χορευτικές επιτελέσεις στην Καλλονή Γρεβενών.

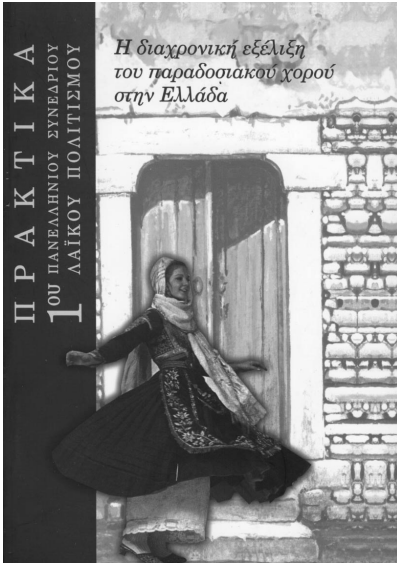
Δεύτερη μέρα

Ρούμπης Γιώργος: “Αδελφότητες” και πολιτισμική ταυτότητα:Γιορτή και χορός στην Πυρσόγιαννη Ιωαννίνων.

Παναγιωτοπούλου Άννα: Χορός και πολιτισμική ταυτότητα κατά την απελευθέρωση της Ελλάδας το 1821. Το παράδειγμα της Ρούμελης.

Πίτση Αθηνά, Φιλίππου Φίλιππος: Η διαμόρφωση της μουσικοχορευτικής ταυτότητας στη συμβιωτική ομάδα των Βλάχων του Σελίου Ημαθίας.

Οικονόμου Ανδρομάχη: Χορός, τοπική ταυτότητα και συμβολική συγκρότηση μιας αρβανίτικης κοινότητας (Βίλια Αττικής)

Εξώφυλλα των Πρακτικών των δύο προηγούμενων συνεδρίων

Tatarchevska- Opetcheska Ivona: Miak ritual dancing

Πραντσιδής Γιάννης, Πραντσιδής Δήμος, Πραντσιδής Αριστείδης: Προσδιορισμός των πολιτιστικών περιοχών με βάση τη συγγένεια και τις διαφοροποιήσεις ως προς την παράδοση γενικά και ειδικότερα την μουσικοχορευτική έρευνα σε δύο χωριά των Πιερίων

Σερμπέζης Βασίλειος: Εξάσμημος ρυθμός: Φυσικότητα, καθολικότητα και διαχρονία

Ζωγράφου Μάγδα: Επινοήσεις και παραγνώρισεις στην “κατασκευή” της ελληνικής χορευτικής ταυτότητας

Δήμας Ηλίας: Πολιτιστικές επιμειξίες των βαλκανικών λαών

Mariana Bara: Armân / Vlach dance in Romania: Cultural and ethnic identity symbol

Πανοπούλου Καλλιόπη: Το ύφος του χορού ως δείκτης ταυτότητας. Ένα παράδειγμα Στεργιοπούλου Αριάδνη: Οι μουσικοί της Γουμένισσας, συνδυετικοί κρίκοι με το “άλλο” Δαμιανού Δέσποινα: Εορταστικές πρακτικές των συντεγνιακών ομάδων του βορειοελλαδικού χώρου μέσα από τις πηγές

Ποτηρόπουλος Παρασκευάς: Χοροί και χώροι. Συμβολικές διαστάσεις της τοπικής ταυτότητας στην Κρανιά Τρικόλων

Παπακώστας Χρήστος: Τελετουργία και Ταυτότητα: Το παράδειγμα της Καλής Βρύσης Δράμας

Δαλκαβούκης Βασίλης: Χορός και εθνοτική ταυτότητα στο Ζαγόρι της Ηπείρου τον 20^ο αιώνα

Βαρθούνης Μανώλης: Το ερωτικό στοιχείο στα ελληνικά και στα βαλκανικά λαϊκά δρώμενα: Ανάμεσα στις πολιτισμικές και στις εθνικές ταυτότητες

Λουπζάκη Ρένα: Τα “βουργάρικα” ως μέσο αντίστασης

Λυδάκη Άννα: “Αν σε δω να χορεύεις, θα σου πω ποιος είσαι...” Η γιορτή και ο χορός στον καιρό των Τσιγγάνων

Τυρβολά Βασιλική: Αριθμοσοφία και χορός: Η χρήση της μυστικής και δεσοφοϊκής πυθαγόρειας αριθμητικής θεωρίας στους μυστικιστικούς – εκστατικούς χορούς.

Giurchesku Anca: The Vlah hora, marker of ethnic and cultural identity

Αυδίκος Βαγγέλης: Από την “ταυτότητα” του χορού στις πολιτισμικές ταυτότητες

Cowan Jane: Beyond Identities? Reflections on the Social Analysis of Dance in Southeast Europe
Kaeppler Adrienne: Recycling Tradition as Ethnic Identity

Νιτσιάκος Βασίλης: Η διαχείριση της εθνικής ταυτότητας μέσω της μουσικής και του χορού: Η περίπτωση της ελληνικής μειονότητας της Αλβανίας

Τρίτη μέρα

Ρόμπου -Λεβίδη Μαρίκα: Χορός στους ήχους του ζουρνά στο ορεινό τόξο της Αν. Μακεδονίας: Μια μετεξέλιξη στις τοπικές συλλογικές ταυτότητες που αμβλύνει τις διαφορές και διευρύνει τα φυσικά και τα συμβολικά όρια εθνοπολιτισμικών ομάδων.

Σαχινίδης Κώστας: Χορευτικές, πολιτισμικές και κοινωνικές αλληλεπιδράσεις των βαλκανικών λαών

Ζήκος Ιωάννης: Εκπαιδευτική πολιτική και τοπικές χορευτικές παραδόσεις. Ταυτότητες στο νεοελληνικό κράτος

Μάνος Γιάννης: Dance performances, identity demonstration and the appropriation of culture in the southern Balkans

Μαλκίδης Θεοφάνης: Πολιτισμός και ταυτότητα στα Βαλκάνια. Η περίπτωση της ελληνικής μειονότητας στην Αλβανία (1944- σήμερα)

Λέκκας Δημήτρης: Τίνος είναι... το τραγούδι;

Tvrtko Zebec: Dance: A message we should understand

Στρογγυλή τράπεζα με τους κ.κ. Νιτσιάκο Βασίλη, Kaeppler Adrienne, Cowan Jane, Giurchesku Anca και Ζωγράφου Μάγδα

Κατά την τελετή έναρξης θα απονεμηθεί τιμητική πλακέτα στον καθηγητή Λαογραφίας Μιχαήλ Μερακλή ο οποίος στη συνέχεια θα πραγματοποιήσει ομιλία.

Το περιοδικό «**Δρομολόγιο**»
στη Θεσσαλονίκη
διανέμεται από τα βιβλιοπωλεία
ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ Π. Π. Γερμανού 25
ΙΑΝΟΣ Αριστοτέλους 7

ΚΩΣΤΑΣ ΚΑΛΟΠΟΔΑΣ

Όνειρα Ζωής, ποιήματα* Σέρρες 2004

Ο κάθε τόπος, η κάθε πόλη, έχει τους δικούς της πνευματικούς ανδρώπους. Έχει τους συγγραφείς και τους λογοτέχνες της. Η πόλη μας έχει μια μεγάλη παράδοση στην τέχνη και στα γράμματα. Έχει αναδείξει άξια ονόματα, που την πρόβαλαν πανελλήνια και ακόμα και έξω από τη χώρα μας.

Ο Κώστας Καλοποδάς είναι ένας ποιητής, που συνεχίζει αυτή την παράδοση κι είναι ευχάριστο, διότι είναι νέος και έχει να προσφέρει πολλά στην πόλη μας. Ο Κώστας, με τα πρώτα του ποιήματα, έδωσε δείγματα του ταλέντου του. Έχει καταλάβει την έννοια της τέχνης και μπορεί ν' ανεβαίνει το οικοδόμημα, που λέγεται ποίηση.

Στα ποιήματά του, δεν κρύβεται μέσα σε σκοτεινές εικόνες και σε θολούς και αινιγματικούς στίχους. Η ποίησή του είναι μια νέα φωνή, καθαρή κι ανδρώπινη. Τα σύμβολά του λειτουργικά, κατανοητά. Οι στίχοι του αναδίνουν μια σωτηρική μουσικότητα, που ζευγαρώνει με έναν τρυφερό λυρισμό, που πηγάζει μέσα απ' την ψυχή του.

Η τέχνη δεν είναι παιγνίδι, ούτε καπρίτσιο, όπως πολλοί θέλουν να την θεωρούν. Η τέχνη είναι λειτουργήμα, είναι καρπός της ανάγκης. Τον άνθρωπο η ανάγκη τον έσπρωξε να κάνει τέχνη. Ήθελε να εκφράσει αυτό που τον εντυπωσίασε ή αυτό που αναστάτωσε τον ψυχικό του κόσμο. Και ακόμα ήθελε να μεταδώσει τις δικές του ιδέες και γνώσεις.

Οι άνθρωποι χρειάζονται την τέχνη, μια τέχνη όμως που να τους ανυψώνει πνευματικά και να τους εμπυλώνει. Ο δημιουργός πρέπει ν' αναπαράγει την κοινωνική ζωή και να την μετουσιώνει σε τέχνη, που να ψυχαγωγεί και να προβληματίζει. Ο ποιητής πρέπει να είναι ο προβολέας, που να φωτίζει και τις πιο σκοτεινές γωνιές της ψυχής και της κοινωνίας.

Μερικοί πιστεύουν πως μόνο η μορφή χαρίζει ομορφιά στο έργο. Τέτοια φαρμαλιστική τέχνη ή - όπως λένε - «τέχνη για την τέχνη» μοιάζει με λουλούδι δίχως άρωμα. Το άρωμα στην τέχνη το δίνει το περιεχόμενο. Είναι η πηγή που σκορπά το άρωμα στη τέχνη. Για να ονομάσουμε ένα έργο ότι είναι ολοκληρωμένο, θα πρέπει μορφή και περιεχόμενο να συμμετέχουν στο έργο και να είναι αρμονικά δεμένα μεταξύ τους.

Η νέα ποιητική συλλογή του Κώστα Καλοποδά «Όνειρο Ζωής», Τρίτη κατά σειρά, περιέχει 46 ποιήματα. Όλα δουλεμένα με απλό τρόπο. Κανένα ποίημα δεν είναι άσσομο και άχρωμο. Το καθένα έχει το δικό του χυμό. Μια ποίηση απαλλαγμένη από μεγαλοστομίες, μια ποίηση με ποικίλες προεκτάσεις, μ' έναν πελεκημένο λόγο, προορισμένο για τον σκεπτόμενο άνθρωπο.

Τα ποιήματά του εκφράζουν τις αγωνίες και τα αδιέξοδα των σημερινών ανθρώπων. Τα θέματά του είναι εμπνευσμένα από την καθημερινότητα, αναδύουν οραματισμούς, επιθυμίες και ευχές, για κάτι το καλύτερο.

Δεν είναι οι πολλές λέξεις που κάνουν ένα ποίημα να αρέσει. Ούτε υπάρχουν κακές και καλές λέξεις. Το αν θα γίνει ο στίχος ρεαλιστικός, λυρικός, επικός ή στίχος δυναμίτης, εξαρτάται

*Απόσπασμα από την παρουσίαση της ποιητικής συλλογής στην αίθουσα του «Ορφέα» στις 2 Ιουνίου 2004.

από ποιες λέξεις θα διαλέξει ο ποιητής, για να εκφράσει αυτό που θέλει και σε ποια σειρά θα τις τοποθετήσει για να χτίσει το ποίημά του.

Ο Κώστας Καλοποδάς ξέρει να χτίζει τα ποιήματά του. Άλλοτε είναι πλήμμυρισμένα από νοσταλγικά αισθήματα και άλλοτε από έναν αβάστακτο πόνο. Ο στίχος του μιλάει κατ' ευθεία στην καρδιά και ο βασανιστικός πόνος γίνεται ψιθύρισμα, γίνεται ψυχική διέγερση, γίνεται διαμαρτυρία.

Και τον έρωτα τον τραγουδά ο ποιητής τότε με πικρία και τότε με υπομονή. Περιμένει να φανεί η αληθινή αγάπη. Πληγώνεται από ανεύθυνα και ρηγά πλάσματα, που αδυνατούν να κατανοήσουν τα άλματα των ιδεών του. Τα ποιήματα «Σε μίσησα», «Θα μείνω εδώ», «Πόσα θέλω να σου πω», «Ποτέ δεν θα μάθεις», «Κίτρινα φύλλα», είναι ποιήματα στραγγισμένα από την καρδιά του. Είναι ποιήματα που μαρτυρούν τον πόνο, που δέχεται από αυτό το εμπόριο ψυχών και ιδανικών...

Εξφυλλίζοντας τη συλλογή διαπιστώνεις πως τον ποιητή τον τυραννούν όλα αυτά που συμβαίνουν στην τρομοκρατημένη και ηθικά χρωμαμένη κοινωνία μας. Τα ποιήματα που έχω αναφέρει είναι ένα μόνο δείγμα από τη συλλογή. Και μ' αυτά όμως καταλαβαίνει κανείς πως ο Κώστας Καλοποδάς είναι ένας ποιητής άξιος να συνεχίσει την Σερραϊκή μας παράδοση.

Ας ελπίσουμε πως θα μείνει αγνός όπως είναι και θα μείνει η ποίησή του καθαρή και ξάστερη χωρίς ν' αλλάξει. Δεν θα τον τραβήξει ο δήθεν μοντερνισμός και δεν θ' ακολουθήσει την ποίηση, που είναι γεμάτη από ακαταλαβίστικα νοήματα και αισχρολογίες. Αυτή η παρακουλτούρα, λένε, έχει πέραση κι εκεί θέλουν να σπρώξουν τους νέους δημιουργούς, σ' αυτή την τέχνη που δεν προσφέρει τίποτα.

Ο Κώστας Καλοποδάς ακολουθεί

– κι αυτό είναι ευχάριστο – τον λόγο που είπαν όλοι οι μεγάλοι δάσκαλοι της τέχνης. Μέσα στο απλό βρίσκεται το ΜΕΓΑΛΟ και όχι στα αισχρά και ακαταλαβίστικα δημιουργήματα.

Ερρίκος Βλάχμπεης

Δύο ποιήματα του Κώστα Καλοποδά

ΠΟΤΕ ΜΗΝ ΠΕΙΣ

*Την τελευταία λέξη μην την πεις,
περίμενε δεν είναι ώρα για λάδη.
Αυτή η λέξη μπορεί σφαίρα να είναι
ή πολύτιμο διαμάντι.*

*Την τελευταία λέξη μην την πεις.
Σκέψου μετά δεν θα έχει γυρισμό,
δεν θα έχει επιστροφή.
Σκέψου καλά.*

ΕΡΗΜΟ ΣΠΙΤΙ

*Ερημο σπίτι.
Ερημος δρόμος. Είναι ο δικός σου κόσμος.*

*Πηγή που στέρεψε.
Φεγγάρι που δεν θγαίνει,
τα μάτια σου, μια νύχτα θλιμμένη.
Δε μιλάς,
δεν αγαπάς
Σε λευκές νύχτες χορεύεις
και με την ζωή σου κρυφοπαίζεις.*

Κυκλοφορεί:

ΧΡΗΣΤΟΣ ΣΑΜΑΡΑΣ

Ο ΑΙΩΝΑΣ Ο ΧΡΟΝΟΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΔΡΟΜΟΛΟΓΙΟ

Κωστής Παπαγιώργης
«Τα γελαστά ζώα»
Εκδ. Καστανιώτη, 2004

Αποτελεί μια πραγματεία για το γέλιο, όπου εξετάζεται αυτό (μαζί με την ειρωνεία και το χιούμορ) ως αυτοδύναμη συμπεριφορά σε εφτά κεφάλαια.

«Τα γελαστά ζώα» είμαστε 'μεις, οι άνθρωποι. Το γέλιο μας μάλιστα είναι «το πιο εύκολο πράγμα στον κόσμο» (έτσι επιγράφεται και το πρώτο κεφάλαιο). Γελάμε με το πρόσωπο, θεβαίως, που μεσιτεύει προκειμένου να επιτευχθεί η κοινωνία με τον άνθρωπο. Στην βρεφική μας ηλικία γελάμε μιμούμενοι και σ' αυτό μοιάζει το γέλιο μας με τη μητρική γλώσσα, που η μάνα μας μάς εμφυσά. Γελάμε από ικανοποίηση, χαρά, απόλαυση. Γελάμε στο γήπεδο, στην επιδείρωση, στις συντροφίες, στις παλιές κωμωδίες. Γελάμε, όταν δεν είμαστε σοβαροί, στη δημοκρατία, στην ανεκτή καθημερινότητα. Με εξαιρετικά διεισδυτική ματιά ο Κωστής Παπαγιώργης, στην πλούσια γραμματεία που ήδη έχει σωρευθεί, προσθέτει το δικό του στοχασμό πάνω στο γέλιο. Όπως κάθε σοφός άνθρωπος, όμως, δεν ξεγελιέται καθώς ξέρει πως κι άλλοι έχουν μιλήσει για το γέλιο, ή όπως ο ίδιος λέει

«η παράδοση τα υποψίασθηκε όλα».

Διαβάζοντας τον Κωστή Παπαγιώργη, έχω συχνά την αίσθηση πως γι' αυτόν η παράδοση είναι ένα απέραντο λιβάδι, απ' το οποίο, ανάλογα με την κατάσταση (δηλαδή το θέμα που συζητά στο συγκεκριμένο του κείμενο), διαλέγει το λουλούδι, χόρτο, αγκάδι κ.λπ. που θέλει. Όμως, δε μας το προσφέρει έτσι δα, θέλω να πω αμήχανα και κάπως σαν να μην ξέρει τι να κάνει τα χέρια του. Δένει ματσάκια, κάνει συνδέσεις, βάζει και από κανένα φιόγκο. Έτσι κι εδώ. Διατρέχει τον Αριστοτέλη και αντλεί το «ουδέν η φύσις μάτην ποιεΐ», για να το συνδυάσει με κείνο το πυκνό και ανατριχιαστικό στην ωμότητά του, δαρβινικής προέλευσης αλλά Παπαγιώργειας διατύπωσης, «σ' έναν κόσμο όπου η επιδίωξη δεν έχει ανάπαυλα το γέλιο δεν έχει θέση». Κάνει μια στάση στον Α. Μπερζόν («Το γέλιο»), απ' όπου παρουσιάζει τις τρεις βασικές ιδιότητες του γέλιου: τον ομαδικό χαρακτήρα, την απουσία συγκίνησης, προκειμένου να εκδηλωθεί, και τον ανθρωποκεντρικό του χαρακτήρα. Θ' ασχοληθεί επίσης μ' όσα ο Σοπενάουερ και ο Μποντλαίρ σχολίασαν. Στο κεφάλαιο «Αριστοφάνης και Οιδίποδας» διερευνά το χειρισμό του κωμικού στα δύο είδη (τραγωδία και κωμωδία), τα οποία τελικά έχουν ως κοινό στόχο να απαλλάξουν «την πόλη απ' τον κακό της εαυτο γελώντας ή θρηγνώντας». Κοντά στο γέλιο ανθεί κι ένα αγκαδιωτό φυτό, η ειρωνεία, την οποία παρακολουθεί στο Σωκράτη και τον Πλάτωνα, στο Διογένη τον Κυνικό, στο Χέγκελ, τον Κίρχεγκωρ που κινήθηκε ανατακτικά κατ' το αισθητικό στο ηθικό στάδιο μέσω της ειρωνείας και από το ηθικό στο θρησκευτικό μέσω του χιούμορ». Το «τέρμα» του είναι τα κεφάλαια «Παπαδιαμαντικά» και «Βιζυηνά γέλια» κι εδώ τρυγά τα μυριστικά χόρτα, κατά τη γνώμη μου. Πώς χειρίζονται οι δυο μας διηγηματογράφοι

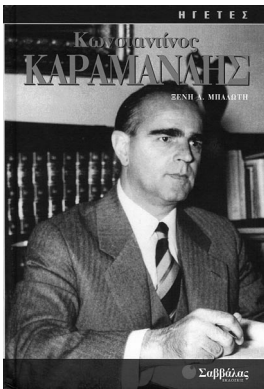
το γέλιο; Γιατί ο Παπαδιαμάντης έχει σκηνές που προκαλούν γέλιο αλλά οι ήρωές του δεν γελούν; Τι θα πρέπει να χρεώσουμε στη φρησκευτικότητα του; Πώς σμίγει το ήλαρό με το τραγικό στα διηγήματα του Βιζυηνού;

Το βιβλίο είναι πυκνό, η γλώσσα ένα διαρκές βούτηγμα σε κρυστάλλινα νερά (και μια απάντηση σ' όλη αυτή την εύκολη αρδρογραφία με τα ψευτοκαλλιεργημένα Ελληνικά της επώνυμης δημοσιογραφίας), το ύφος δοκιμαστικό, αλλά και παιγνιώδες κι αδιάντροπο κι ελεύθερο. Το κείμενο αντιστέκεται, απαιτεί να μην το διαβάσεις πρόχειρα, θέλω να πω μια δεύτερη και τρίτη προσεκτική ανάγνωση συνεχίζει ακόμα να είναι αποκαλυπτική. Κυρίως, όμως, είναι ένα κείμενο πολύτιμο γι' αυτό το διοπρόφορο γελαστό ζώο, τον κάθε αναγνώστη, που φαίνεται να κατανοεί λιγούλακι καλύτερα γιατί μπορεί η μοναχική του πορεία στο σύμπαν νάχει κάποιο νόημα. Υπομειδιών βεβαίως.

Ντίνα Παπούδα

Ξένη Δ. Μπαλωτή «Κωνσταντίνος Καραμανλής»

**Σειρά: Ηγέτες
Εκδ. Σαββάλας, 2004**

Η νέα σειρά Ηγέτες των εκδόσεων Σαββάλας αποτελείται από βιογρα-

φίες και εξετάζει τη ζωή σημαντικών προσωπικοτήτων της ιστορίας, τόσο από το διεθνή όσο και από τον ελληνικό χώρο. Πρόκειται για εκδόσεις ιδιαίτερα επιμελημένες. Η σειρά είναι ιδιαίτερα χρήσιμη για μαθητές του Γυμνασίου, αλλά και για τους μεγαλύτερους που θέλουν με εύληπτο, αξιόπιστο και συνοπτικό τρόπο να μάθουν τη ζωή των ανθρώπων που επηρέασαν την ιστορία του 20^{ου} αιώνα.

Μια από τις σημαντικότερες προσωπικότητες που αδιαμφισβήτητα έθεσε τη σφραγίδα του στη σύγχρονη ιστορία του τόπου μας, με τη στενή και ευρεία έννοια, ήταν ο Κωνσταντίνος Καραμανλής. Ύψηρξε ο ηγέτης που συνέδεσε το όνομά του με μία σειρά ιστορικών στιγμών όπως: Η αποκατάσταση της Δημοκρατίας, η ένταξη της Ελλάδας στην ΕΟΚ, δίνοντας τον ευρωπαϊκό της προσανατολισμό, με την αναγνώριση της χώρας στη διεθνή πολιτική σκηνή.

Η συγγραφέας του βιβλίου Ξένη Δ. Μπαλωτή ανέλαβε το δύσκολο εγχείρημα της «συμπύκνωσης» της προσωπικότητας του Κωνσταντίνου Καραμανλή μέσα στον περιορισμένο εκ των πραγμάτων χώρο των σελίδων της έκδοσης. Ωστόσο κατόρθωσε με τον καλύτερα δυνατό τρόπο να δώσει τα ουσιαστικά χαρακτηριστικά της μορφής του ξεχωριστού άνδρα. Σκιαγράφησε αδρά τα ιδιαίτερα στοιχεία της χαρακτηριστικής φυσιογνωμίας του, τα οποία του προσδίδουν -από φίλους και αντιπάλους- τον αδιαμφισβήτητο χαρακτηρισμό του «αληθινά μεγάλου πολιτικού». Η συγγραφέας του βιβλίου -όχι τυχαία- εστίασε την προσοχή της στην ουσία της προσωπικότητας του Κωνσταντίνου Καραμανλή τηρώντας πιστά την επιστημονική μεθοδολογία της ιστορικής έρευνας προσαρμοσμένη στη φιλοσοφία την οποία εξυπηρετεί η συγκεκριμένη σειρά των εκδόσεων. Όπως και τα άλλα βιβλία της σειράς

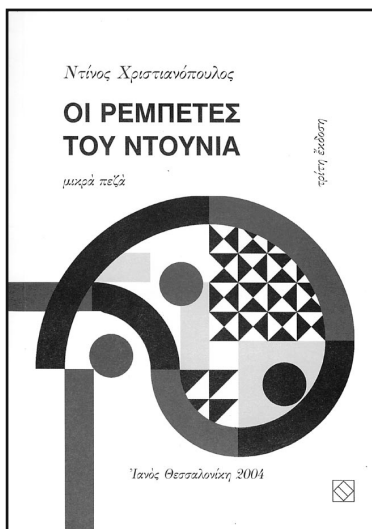
έτσι κι αυτό διανθίζεται από χάρτες, φωτογραφίες, πηγές, βιβλιογραφία, λεπτομερές χρονολόγιο, γλωσσάρι και ερευτήριο.

Η συγγραφέας του βιβλίου Ξένη Δ. Μπαλωτή είναι ιστορικός. Σπούδασε σύγχρονη ιστορία στο Πανεπιστήμιο της Σορβόνης (Paris IV) είναι κάτοχος μεταπτυχιακού και διδακτορικού διπλώματος, ερευνήτρια στην Ακαδημία Αθηνών, Διδάσκουσα στο Αριστοτέ-

λειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης και μέλος του Institute Napoleon στο Παρίσι. Έχει εκπονήσει πολλές ιστορικές μελέτες για το 19^ο και 20^ο αιώνα και πλήθος άρθρων ανάλυσης. Εμείς -ως Σερραίοι- και δίχως επεξηγήσεις έχουμε ένα λόγο παραπάνω να ενδιαφερόμαστε για τον βιβλίο που φέρει τον τίτλο «Κωνσταντίνος Καραμανλής».

Σ.Π.Α.

Το Δρομολόγιο προτείνει

Οι συγγραφείς και οι συνεργάτες του τεύχους

● **Βασίλης Τσιαμπούσης:** Γεννήθηκε στη Δράμα το 1953. Σπούδασε Πολιτικός Μηχανικός στο Α.Π.Θ. Το 1988 κυκλοφόρησε το πρώτο του βιβλίο “Η βέσπα και άλλα επαρχιακά διήγηματα (εκδόσεις Νεφέλη). Το 1993 κυκλοφόρησε το μυθιστόρημά του “Εκτός έδρας”, το 1996 “Τα Χερουδικά στα κεραμίδια” και το 2000 “Η γλυκιά Μπονόρα”, όλα από τις εκδόσεις Κέδρος. Επιμελήθηκε την έκδοση του λευκώματος “Δόξα Δράμας 1918-1965 (Δ.Ε.Κ.Π.Ο.Τ.Α. του Δήμου Δράμας, 1996). Διηγήματά του μεταφράστηκαν στα αγγλικά και στα γαλλικά και περιλήφθηκαν σε ντολογίες στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Ζει και εργάζεται στη Δράμα. ● **Ο Αλέξανδρος Πέννας:** Γεννήθηκε στις Σέρρες το 1955. Σπούδασε σκηνοθεσία κινηματογράφου. Έχει εργαστεί ως φωτογράφος στον χώρο της διαφήμισης. Από το 1985 εργάζεται στην τηλεόραση και τον κινηματογράφο στον τομέα της σκηνοθεσίας και της παραγωγής. Επίσης διδάσκει ψηφιακή επεξεργασία εικόνας. Από το 1967 ζει και εργάζεται στην Αθήνα. ● **Σώτη Τριανταφύλλου:** Βλ. «Δρομολόγιο» 4 / Καλοκαίρι 2004 ● **Γεωργία Καραγιαννίδη - Νουμφοζή:** Βλ. «Δρομολόγιο» 3 / Άνοιξη 2004 ● **Ιωάννα Παπαδοπούλου:** Φιλολόγος, διδάκτωρ της Φιλοσοφικής Σχολής του Α.Π.Θ. Γεννήθηκε και ζει στην Αθήνα, σπούδασε σε μεταπτυχιακό επίπεδο Αρχαιολογία, Αρχαία Φιλοσοφία, Αρχαία Ιστορία και Κλασική Φιλολογία στη Γερμανία και ολοκλήρωσε τις μεταπτυχιακές σπουδές της στη Κλασική Φιλολογία στο Α.Π.Θ με ειδικευση στο αρχαίο δράμα. Δίδαξε Κλασικό Πολιτισμό και Λατινική Γραμματεία, Ρωμαϊκό Δράμα και Μυθιστόρημα ως Λέκτορας στο Πανεπιστήμιο της Γλασκώβης (Μ. Βρετανία), Αρχαία Μετρική ως λέκτορας (κατά το Π.Δ. 407/80) στο τμήμα Ελληνικής Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Πατρών. Διδάσκει Δραματολογία και Αρχαίο Ελληνικό και Ρωμαϊκό Θέατρο ως Λέκτορας (κατά το Π.Δ. 407/80) στο τμήμα Θεατρικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου και επίσης είναι καθηγήτρια σύμβουλος στη Θεματική Ενότητα « Αρχαίο Ελληνικό Θέατρο» στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο. Το «Τεχνοπαιγνιο» είναι αφιερωμένο στους 19 φοιτητές και φοιτήτριες της στο ΕΑΠ, στο τμήμα της Θεσ/νίκης, ακαδ. έτος 2002-3 (ΕΑΠ 31-02Θ1), που αυτό το καλοκαίρι αποφοίτησαν. ● **Δημήτρης Μαργαριτόπουλος :** Γεννήθηκε το 1941 στον Βασιτιστή Κιλκίς. Σπούδασε γεωπονία στο πανεπιστήμιο Hohenheim της τότε Δυτικής Γερμανίας. Κατοικεί στη Θεσσαλονίκη. Έχει εκδώσει τα μυθιστορήματα: “Ένα πλήθριο γεμάτο φράουλες” (2001), “Οι τελευταίοι της μεγάλης τρέλας” (2003), “Ακρόπολις εξπρές” (2004). Κείμενά του έχουν δημοσιευθεί κατά καιρούς σ’ εφημερίδες και περιοδικά. ● **Νώντας Α. Πατσάκας:** Γεννήθηκε στις Σέρρες το 1965. Σπούδασε στη Πάντειο Πο-

λιτικές Επιστήμες, έκανε μεταπτυχιακό Ιστορίας και Ποίησης στην Σορβόνη στο Παρίσι και διδακτορικό στο ίδιο αντικείμενο στη Πάντειο. Έχει εργαστεί ως συντάκτης και εκφωνητής ειδήσεων στους ραδιοφωνικούς σταθμούς ΣΚΑΪ, ΦΛΑΣ και ΠΛΑΝΕΤ . Έχει δημοσιεύσει ποιήματά του στα περιοδικά “Οδός Πάνος” και “Θητεία” καθώς και στην εφημερίδα του Διονύσου Αττικής “Βάκχος”. Ζει και εργάζεται στην Αθήνα. ● **Γιώργος Ρούβαλης:** Γεννήθηκε το 1949 στην Αθήνα και μεγάλωσε στο Ναύπλιο. Σπούδασε Νομικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και Κοινωνιολογία, Διεθνείς Σχέσεις, Ιστορία και Λατινοαμερικανικές σπουδές στο Παρίσι όπου πήρε Διδακτορικό. Δίδαξε σε πανεπιστήμια του Μεξικού και της Βενεζουέλας. Από το 1987 είναι υπάλληλος των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, μέλος της διπλωματικής υπηρεσίας της Κομισιόν. Έχει συγγράψει μελέτες για αναπτυξιακά προβλήματα του τρίτου κόσμου. Έχει μεταφράσει Λατινοαμερικανούς συγγραφείς και ποιητές (Χουλιό Ραμόν Ριμπέιρο, Ο λόγος του μουγκού, εκδ. Κέδρος, 1981, Χοσέ Εμίλιο Πατσέκο, Η μάχη στην έρημο, εκδ. Παρταρητής, 1994, Νέοι πεζογράφοι της Λατινικής Αμερικής, εκδ. Παρταρητής, 1994). Έχει εκδώσει δύο ποιητικές συλλογές και έχει έτοιμη μια συλλογή με διηγήματα που θα κυκλοφορήσει προσχώς από τις εκδόσεις Γαβριηλίδη. ● **Γιώργος Κ. Αγγειοπλάστη:** Γεννήθηκε στις Σέρρες το 1947. Ασχολήθηκε ιδιαίτερα με την καταγραφή και δημοσιοποίηση της εξέλιξης της μουσικής στη γενετήριά του. Αφδρα του, που αφορούν στη σεραϊκή μουσική παραγωγή μέχρι και τα τέλη του εικοστού αιώνα, έχουν φιλοξενηθεί και παρουσιάζει περιοδικά της περιφέρειάς του και κέντρου. Κατά την περίοδο 1984-2004 δημιούργησε αρχείο από φωτογραφικό και έντυπο υλικό. Μεγάλο μέρος του εξέδωσε και κατά καιρούς εξέδωσε. Παράλληλα, παρουσίασε νέες καλλιτέχνες της λόγιας μουσικής. Οργάνωσε αφιερώματα σε μουσικούς με τεκμηριωμένη προσφορά στην πόλη των Σερρών, με πρώτο τον περισσότερο σημαντικό Σερραίο μουσικοσυνθέτη Χρήστο Π. Σταματίου (1909-1998), μέρος του έργου του οποίου επίσης εξέδωσε. Τέλος, πρωτοστάτησε στην ίδρυση ή αναδιοργάνωση μουσικών συλλόγων, σχημάτων και χωροδίων πολυφωνικής μουσικής, συμμετέχοντας τακτικά από το 1965 μέχρι το 2004 ως μέλος και εκπρόσωπός τους. ● **Γιάννης Τραρούχας:** Γεννήθηκε και ζει στις Σέρρες. Φιλολόγος. Προϊστάμενος των Γ.Α.Κ. Ν. Σερρών. ● **Εφραίμος Βλάχμπης:** Βλ. «Δρομολόγιο» 2 / Χειμώνας 1003/2004. ● **Ντίνα Παπούδα:** Φιλολόγος. Ζει και εργάζεται στις Σέρρες.

ΔΗΜΟΣ ΔΡΑΜΑΣ

Εκδόσεις της Δ.Ε.Κ.Π.Ο.Τ.Α.

Πατρ. Διονυσίου Τ.Θ. 23- 661 00, Τηλ. 25210 48304 και 48305 Fax 25210 48306

- Δόξα Δράμας 1918-1965, Λεύκωμα, σ. 88, € 9
Βασίλης Ατσαλος, Τα χειρόγραφα της Ιεράς Μονής της Κοσίνιτσας (ή Εικοσιφοίνισσας) του Παγγαίου, σ. 132, € 9
Ευάγγελος Βασιλείου, Ο Εθνομάρτυρας-Άγιος Μητροπολίτης Δράμας-Σμύρνης Χρυσόστομος, σ. 180, €9
Ευάγγελος Βασιλείου, Δημήτρης Κραχτιδής σ. 142, € 9
Επίσκοπος Διονύσιος Κυρατσού, Ιστορία της Ιεράς Μητροπόλεως Δράμας, σ. 262, € 9
Νέοι Ρυθμοί 1926-1929 της Δράμας, παρουσίαση Νάσου Βαγενά, € 9
Πρακτικά Β' Επιστημονικής Συνάντησης «Η Δράμα και η Περιοχή της. Ιστορία και Πολιτισμός» τ. 2, σ. 892, € 20
Πρακτικά Γ' Επιστημονικής Συνάντησης, «Η Δράμα και η Περιοχή της. Ιστορία και Πολιτισμός»τ. 2, σ. 790, € 20
Σατυρικών Δράμα (κόμικ με την ιστορία της Δράμας), σ. 63, € 9
Σάββας Π. Παπαδόπουλος, Ο Μαυρόβατος Δράμας, σ. 216, € 10
Σάββας Π. Παπαδόπουλος, Ο Μυλοπόταμος Δράμας, σ. 300, € 10
Μαγδαλινή Παρχαρίδου-Αναγνώστου, Σχεδιάσμα Δραμινής Βιβλιογραφίας, σ. 76, € 5
Διονύσιος Αναγνωστόπουλος, Ξέφωτα κι απόσκια της ζωής, σ. 188, € 9
Δέσποινα Αιθαζόγλου-Δόβα, Η Δράμα, ο Νεοκλασικισμός στην Αστική Αρχιτεκτονική της πόλης, σ. 780, € 100
Τάσος Χατζηαναστασίου-Δημήτρης Πασχαλίδης, Τα γεγονότα της Δράμας, σ. 750, € 30
Κορνήλια Τρακοσοπούλου-Γζήμου, Η αρχιτεκτονική του Konrad Josef von Vilas (1866-1929) στη Δράμα και την ευρύτερη περιοχή της, € 20
CD, Μουσικοί Θησαυροί Δράμας (Έρευνα -Επιμέλεια Ροζιάννα Λαδά), € 15
CD, Δράμα από το προϊστορικό οικισμό στη σύγχρονη πόλη, € 10
Δράμα η αθέατη πόλη (μικρό τουριστικό φυλλάδιο), σ. 16, € 2

ΣΙΑΡΚΟΣ Α.Ε.

ΕΚΚΟΚΚΙΣΤΗΡΙΑ ΒΑΜΒΑΚΟΣ

ΗΡΑΚΛΕΙΑ ΣΕΡΡΩΝ ΤΗΛ.: 23250 28030

ΙΣΟΛΟΓΙΣΤΙΚΗ

ΕΣΚΙΤΖΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ • ΠΑΤΡΑΜΑΝΗ ΠΑΣΧΑΛΙΑ • ΚΩΣΤΑΡΑΚΟΣ ΜΙΧΑΗΛ • ΚΑΛΟΓΡΑΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ
 ΛΟΓΙΣΤΗΣ-ΦΟΡΟΤΕΧΝΙΚΟΣ Α' ΤΑΞΗΣ ΛΟΓΙΣΤΗΣ-ΦΟΡΟΤΕΧΝΙΚΟΣ Α' ΤΑΞΗΣ ΛΟΓΙΣΤΗΣ-ΦΟΡΟΤΕΧΝΙΚΟΣ Α' ΤΑΞΗΣ ΛΟΓΙΣΤΗΣ-ΦΟΡΟΤΕΧΝΙΚΟΣ Α' ΤΑΞΗΣ

**ΛΟΓΙΣΤΙΚΑ
 ΦΟΡΟΤΕΧΝΙΚΑ
 ΕΡΓΑΤΙΚΑ
 ΘΕΜΑΤΑ Φ.Π.Α.
 ΟΑΕΔ - ΜΕΛΕΤΕΣ**

**ΤΣΑΛΟΠΟΥΛΟΥ 14 & ΠΕΡ. ΚΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ (ΓΩΝΙΑ) 1ος ορ.
 ΣΕΡΡΕΣ - ΤΗΛ. & FAX: 23210 53954, 66470, 27325
 ΥΠ/ΜΑ 1: Ν. ΣΚΟΠΟΣ ΣΕΡΡΩΝ - ΤΗΛ. 23210 32235
 ΥΠ/ΜΑ 2: Α. ΜΗΤΡΟΥΣΙ ΣΕΡΡΩΝ - ΤΗΛ. 23210 75739
 E-mail: isologistikh@yahoo.gr**

Καυρακωμένα στην πευκόφυτη πηγή
αγνάπηδαμ τα Μπέρρες και τον ποταμό Σερρών.
Χακωμένα πάνω στην Πηγή, είναι από τα πόλυτελέστερα λουτρά
της χώρας μας.

ΛΟΥΤΡΑ ΣΙΔΗΡΟΚΑΣΤΡΟΥ

Πυκνά υδρατμά,
πολλόχρωμα ψυχιδωτά,
βιολεντινή ηριπλοκωνική.
Η ατμόσφαιρα παραμυθόγεια,
αναδραστή Ένα καζίνο στα χρόνια
και εσείς καρμύτα του ανέστρου
με το τάρι σας,
ή την παρέα σας,
με μοναδικά σύννεφα
τον γλυκό ίσως
του αέρα του νερού της πηγής.
Καλλόλοση, αναζωογονητική,
αισθητική
Ανάταση ψυχική, σωματική!
Μία εμπειρία μοναδική!
Ζήστε την και κραδίστε ζωή!
Το ταξίδι δεν τελειώνει εδώ.

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ
ΛΟΥΤΡΩΝ ΣΙΔΗΡΟΚΑΣΤΡΟΥ

Βυζαντινοί και Πρωσάδες να ταυδύσσων!...

Δο και Σιδιρού - Πύμαζιόνα
Νό: 20250 22422 & 22441 Fax: 20250 24659
www.luta.gr e-mail: info@luta.gr

ΒΙΟΤΟΝ

ΑΜΕΙΝΑΒ

ΑΡΡΕΣΒΡΝΕΝΘΣΘ

ΠΤΑ-ΑΖΩΣΣΩ

ΤΟΥΚΥΡΟΔΕΜΑΤΟΣ

ΠΟΛΛΕΑΔ

ΣΚΜΦΣΚ